

Groen licht in het Groene Woud?

Een onderzoek naar de faalfactoren bij de totstandkoming van een publiek-private samenwerking, ter realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in het Groene Woud.

Max Peeters

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen
Juni 2012

Groen licht in het Groene Woud?

Een onderzoek naar de faalfactoren bij de totstandkoming van een publiek-private samenwerking, ter realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in het Groene Woud.

Max Peeters

Bachelorthesis Geografie, planologie en
milieu (GPM)
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen
Studentnummer: 4005767
Begeleider: Daan Boezeman
Juni 2012

Voorwoord

Voor u ligt een onderzoek naar de faalfactoren bij de totstandkoming van een publiek-private samenwerking, ter realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in het Groene Woud. Klimaatverandering, en de gevolgen hiervan, is een fenomeen dat mij al jaren interesseert. Zo heb ik bij het maken van mijn profielwerkstuk bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de gevolgen van de eventuele afname van de warme Golfstroom voor Nederland.

Klimaatverandering is interessant omdat het een complex probleem betreft, zowel over de aard als gevolgen van de problemen zijn wetenschappers het nog steeds niet eens. Dit heeft ook een zekere doorwerking op de maatschappelijke- en politieke houding ten opzichte van klimaatadaptatie beleid. De doorwerking die dit heeft op het beleid in Nederland vind ik interessant om te onderzoeken.

Multifunctioneel landgebruik en publiek-private samenwerking ogen op het eerste gezicht als veelbelovende klimaatadaptatie instrumenten. Door multifunctioneel landgebruik te realiseren aan de hand van een publiek-private samenwerking zou in theorie klimaatadaptatie beleid goedkoop en met voldoende steun moeten kunnen worden gerealiseerd. Maar is een publiek-private samenwerking ook daadwerkelijk goed te realiseren bij klimaatadaptatie projecten? In dit onderzoek wil ik daarom aandacht besteden aan de toepassing van een publiek-private samenwerking bij, het relatief nieuwe concept, multifunctioneel landgebruik als klimaatadaptatie maatregel.

Tot slot wil ik de geïnterviewde experts mevrouw Greet Blom-Zandstra, Linde Gommers en Frans van Beerendonk bedanken. Zij hebben mij van de broodnodige informatie voorzien die noodzakelijk was voor het beantwoorden van de centrale vraag. Verder wil ik ook Daan Boezeman bedanken die mij tips heeft gegeven en mij van begrijpelijke en specifieke feedback heeft voorzien.

Max Peeters,
Nijmegen, juni 2012

Samenvatting

In deze bachelorthesis is er onderzoek gedaan naar de faalfactoren bij de totstandkoming van een publiek-private samenwerking, ter realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in het Groene Woud. Het doel van dit praktijkgerichte onderzoek is kennis verschaffen die een bijdrage levert aan het toekomstig beleid van de provincie Noord-Brabant voor de toepassing van een publiek-private samenwerking voor klimaatadaptief, multifunctioneel landgebruik in het Groene Woud. Deze kennis is tot stand gekomen door de belangrijkste faalfactoren te analyseren die naar voren zijn gekomen bij de totstandkoming van de publiek-private samenwerking ter realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in Het Groene Woud. De centrale vraag in dit onderzoek luidt: *‘Welke faalfactoren hebben een rol gespeeld bij de totstandkoming van een publiek-private samenwerking, ter realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in het Groene Woud?’*

In hoofdstuk 2 zijn de, in dit onderzoek, gehanteerde theorieën omschreven en nader uitgelegd hoe deze in dit onderzoek zijn gebruikt. Een publiek- private samenwerking, in dit onderzoek afgekort als PPS, komt er op neer dat de overheid en betrokken private partijen niet opereren als opdrachtgever en uitvoerders maar als volwaardige partners. Het concept PPS is een breed concept en kent hierdoor meerdere definities en voorwaarden. Er is in dit onderzoek gekozen voor de breed gedragen omschrijving van het Kenniscentrum PPS van het ministerie van financiën:

‘Bij een PPS-project:

- *Werken overheden en bedrijfsleven samen op basis van duidelijke, contractueel vastgelegde afspraken;*
- *Is contractueel vastgelegd wie waarvoor verantwoordelijk is en wie welke kosten en risico's draagt;*
- *Gaat het om het realiseren van zowel maatschappelijke- als commerciële doelen;*
- *Verwachten beide partijen dankzij de samenwerking en inbreng van ieders specifieke deskundigheid een beter resultaat tegen dezelfde kosten realiseren;*
- *Behoudt elk zijn eigen identiteit en verantwoordelijkheid ’*

Vervolgens is de beleidsarrangementenbenadering omschreven. Een beleidsarrangement is in dit onderzoek gedefinieerd als *“de tijdelijke stabilisering van de inhoud en organisatie van een bepaald beleidsdomein”* (Lieverink, 2006, p. 47). In dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een

gedeelte van deze beleidsarrangementenbenadering. Het doel van de beleidsarrangementenbenadering is het koppelen van alledaagse beleidspraktijken koppelen aan bredere, structurele veranderingen in de hedendaagse maatschappij. Deze benadering houdt dus sterk rekening met dynamiek van de maatschappij. Het analyseren en begrijpen van veranderingen en stabiliteit in een beleidsarrangement staat daarom centraal in deze benadering. De structuur van beleidsarrangementen wordt in deze benadering geanalyseerd aan de hand van vier dimensies kennende: Actoren, hulpbronnen, regels en discoursen.

Hierna zijn de succes- en faalfactoren voor PPS in het landelijk gebied omschreven, gebaseerd op de werkfilosofie van de Raad van Advies voor PPS in het landelijk gebied (De Graaff & Kurstjens, 2002). Deze succes- en faalfactoren zijn vervolgens gecategoriseerd in de faalfactoren: Goede samenwerking, goede organisatie, vertrouwen en communicatie, initiatief, scope en afbakening, legitimatie en externe invloeden.

Vervolgens is er kort omschreven hoe deze theorieën gebruikt zullen worden ter analyse van de casus. De beleidsarrangementenbenadering zal gebruikt worden als instrument om de structuur van de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud te beschrijven. De omschreven faalfactoren zullen gaan dienen als theorie om de belangrijkste knelpunten voor PPS in het landelijk gebied te kunnen achterhalen. Deze hebben dus betrekking op het proces van de totstandkoming van de PPS in het Groene Woud.

Hierna volgt in hoofdstuk 3 de methodologie. In dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een onderzoeksstrategie met diepgaand, kwalitatief onderzoek als uitgangspunt. Aangezien alleen onderzoekers en betrokken (beleids)mensen met kennis over het Groene Woud de benodigde kennis, om de centrale vraag te kunnen beantwoorden, aan kunnen leveren is er gekozen voor expert interviews. Er zijn halfgestructureerde expertinterviews gehouden met betrokken onderzoekers en een bestuurslid van belangrijke markt- en maatschappelijke organisaties in het Groene Woud. Er is in dit onderzoek gekozen voor een case study, er is alleen onderzoek gedaan in het Groene Woud. De gegevens uit de interviews hebben de belangrijkste knelpunten opgeleverd die men heeft gehad bij de realisatie van multifunctioneel landgebruik door middel van een PPS constructie in het Groene Woud. Deze knelpunten zijn vervolgens vergeleken met de geschetste theorie. Ook zijn de geïnterviewde experts Greet Blom-Zandstra, Linde Gommers en Frans van Beerendonk, de gehanteerde actorenkaart en de casus in het Groene Woud kort toegelicht in dit onderdeel.

In hoofdstuk 4 is de analyse van de casus in het Groene Woud beschreven. Allereerst zijn de aanleiding en de doelen van de klimaatadaptatie projecten omschreven. Het doel van de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud is zowel de natuur als de landbouw klimaatbestendiger te maken. Op deze manier moet voornamelijk verdroging, als gevolg van

klimaatverandering, in de toekomst worden tegengegaan.

Hierna is er nagegaan of de PPS ooit tot stand is gekomen en zo ja hoe deze beoordeeld is. Uiteindelijk blijkt dat er (nog) niet is overgegaan op uitvoeringsfase van de twee proefpilots. Aangezien er nooit samenwerking is geweest tussen overheden en het bedrijfsleven gebaseerd op concrete, contractueel vastgelegde afspraken bij beiden pilots in het Groene Woud kan er gesteld worden dat er *geen* sprake is geweest van een PPS in het Groene Woud.

Vervolgens is zowel het huidige- als de voorgeschiedenis van beleidsarrangement in het Groene Woud beschreven. Terwijl vroeger de publieke partijen de dienst uitmaakten in het Groene Woud zijn tegenwoordig ook de (boeren)organisaties het ZLTO, de ANV en de streekraad het Groene Woud belangrijke spelers in het Groene Woud met belangrijke hulpbronnen als grond en goede lobby mogelijkheden.

Uit de uitgevoerde knelpuntenanalyse zijn er verschillende knelpunten gevonden die een negatieve uitwerking hebben gehad op de totstandkoming van PPS in het Groene Woud. Het belangrijkste knelpunt met de meeste invloed op het proces is de gebrekkige urgentie van de publieke partijen, met name van de provincie Noord-Brabant. Deze gebrekkige urgentie kwam doordat de politiek, terwijl men al was begonnen met het voorbereiden van het project, andere prioriteiten ging stellen. De klimaatadaptatie discours werd minder belangrijk gevonden en toen er keuzes gemaakt moesten worden besloot men om geen geld meer in het project te steken. Hierdoor hadden de publieke partijen geen hulpmiddelen meer om het project op een effectieve manier te kunnen trekken. Uiteindelijk leidde dit ertoe dat ook de private partijen de urgentie van het project in het Groene Woud niet meer inzagen.

De gevonden knelpunten zijn als laatste onderdeel van de analyse gekoppeld aan de faalfactoren uit het theoretisch kader. Hieruit blijkt dat de gevolgen van de gebrekkige urgentie van de provincie uiteindelijk het meest nadrukkelijk naar voren zijn gekomen in de faalfactoren goede samenwerking, goede organisatie en initiatief.

Uit het onderzoek kan er dus geconcludeerd worden dat de gebrekkige urgentie van de publieke partijen een grote doorwerking had op de rest van het arrangement in het Groene Woud. Met name de faalfactoren goede samenwerking, goede organisatie en initiatief hebben hierdoor een negatieve doorwerking gehad op de totstandkoming van PPS in het Groene Woud. Hierdoor is er uiteindelijk nooit sprake geweest van een PPS in het Groene Woud.

Inhoud

1	Inleiding.....	- 1 -
1.1	Projectkader	- 1 -
1.2	Doelstelling.....	- 6 -
1.3	Onderzoeksmodel	- 6 -
1.4	Vraagstelling.....	- 7 -
1.5	Leeswijzer	- 8 -
2	Theorie	- 10 -
2.1	Theoretisch kader.....	- 10 -
2.1.1	Begripsbepaling publiek-private samenwerking.....	- 11 -
2.1.2	Beleidsarrangementenbenadering.....	- 12 -
2.1.3	Succes- en faalfactoren publiek private samenwerking in landelijk gebied	- 13 -
2.2	Categorisering & operationalisatie faalfactoren	- 17 -
2.3	Conceptueel model	- 19 -
2.4	Synthese theorieën	- 19 -
3	Methodologie.....	- 21 -
3.1	Onderzoeksstrategie	- 21 -
3.2	Het Groene Woud	- 21 -
3.3	Methoden.....	- 23 -
3.4	Onderzoeksmateriaal	- 23 -
3.4.1	Greet-Blom Zandstra	- 24 -
3.4.2	Linde Gommers	- 24 -
3.4.3	Frans van Beerendonk.....	- 25 -
3.5	De actorenkaart.....	- 25 -
4	Analyse	- 27 -
4.1	Beschrijving klimaatadaptatie projecten Groene Woud.....	- 28 -
4.2	Een succesvolle PPS in het Groene Woud?	- 29 -
4.3	Voorgeschiedenis Groene Woud; een dynamisch beleidsarrangement.....	- 31 -

4.4	Beschrijving arrangement Groene Woud.....	- 32 -
4.4.1	Publieke actoren.....	- 32 -
4.4.2	Markt actoren.....	- 34 -
4.4.3	Actoren uit het maatschappelijk middenveld	- 35 -
4.4.4	Expert actoren.....	- 36 -
4.5	Analyse knelpunten van het beleidsarrangement in het Groene Woud.	- 37 -
4.6	De belangrijkste faalfactoren in het Groene Woud.	- 42 -
4.6.1	Goede samenwerking.....	- 42 -
4.6.2	Goede organisatie	- 43 -
4.6.3	Vertrouwen en communicatie	- 43 -
4.6.4	Initiatief	- 44 -
4.6.5	Scope en afbakening	- 45 -
4.6.6	Legitimatie.....	- 45 -
4.6.7	Externe invloeden	- 45 -
5	Conclusie & reflectie	- 47 -
5.1	Conclusie	- 47 -
5.2	Reflectie.....	- 48 -
	Literatuurlijst.....	- 50 -
	Bijlagen.....	I
Bijlage 1	Interviewgide	I
Bijlage 2	Interview Greet Blom-Zandstra.....	IV
Bijlage 3	Interview Linde Gommers	IX
Bijlage 4	Interview Frans van Beerendonk	XV
Bijlage 5	Actorenkaart Linde Gommers	XXII
Bijlage 6	Actorenkaart Greet Blom-Zandstra.....	XXIII
Bijlage 7	Actorenkaart Frans van Beerendonk.....	XXIV
Bijlage 8	Legenda actorenkaarten	XXV

1 Inleiding

1.1 Projectkader

Het klimaat op aarde is al sinds het begin der tijden veranderlijk van aard. Ongeacht de achterliggende factoren voor de huidige klimaatverandering, waarover de discussie nog volop gaande is en nog geen volledige consensus is bereikt, kan er gesteld worden dat in Nederland de afgelopen decennia de temperatuur van lucht en water geleidelijk is toegenomen (Ligtvoet, Franken, Pieterse & Gerwen, 2011, p.31). Tevens zijn de neerslagpatronen in Nederland onderhevig aan verandering: De hoeveelheid neerslag op jaarbasis is de afgelopen eeuw met 20 procent toegenomen en is er tevens een grotere kans op zware regenbuien vandaag de dag.

Of in en welke mate deze trend door gaat zetten de komende is onzeker (Ligtvoet, Franken, Pieterse & Gerwen, 2011, p.31). Om enigszins te kunnen anticiperen op deze onzekerheid op beleidsgebied heeft het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut vier scenario's opgesteld op welke manieren het klimaat zich op het gebied van temperatuur en neerslagpatronen kan ontwikkelen en welke mate van zeespiegelstijging deze ontwikkelingen met zich meebrengen. In elk van de opgestelde scenario's zal de temperatuur met minstens 1,8 graden gaan stijgen de komende 50 tot 100 jaar en zal er tevens in ieder scenario ook sprake zijn van een stijging van de hoeveelheid en de intensiviteit van zware regenbuien, waardoor de wateroverlast in Nederland dus zal gaan toenemen. In de zomer zal, volgens alle scenario's, het neerslagtekort gaan toenemen.

Het klimaat in Nederland wordt dus grilliger van karakter, extreem natte en extreem droge periodes zullen elkaar afwisselen. In Noord-Brabant begint men de gevolgen van klimaatverandering reeds te merken (Ellen et al., 2011, p.9). Een groot gedeelte van Noord-Brabant bestaat uit hoge zandgronden. Deze gebieden houden normaliter weinig water vast. Wanneer hierbij de grote watervraag, van onder meer boeren, en het grotere neerslagtekort in de zomer wordt meegenomen kan er geconcludeerd worden dat Noord-Brabant in veel gebieden te maken zal krijgen met verdroging in het landelijk gebied. De waterstand in beken zal afnemen in de zomerperiode wat de kans op verdroging in de Brabantse natuurgebieden zal vergroten (Ellen et al., 2011, p.9). Tevens kunnen er door de stijging van concentraties bestrijdingsmiddelen van lokale boeren waterkwaliteitsproblemen ontstaan (Provincie Noord Brabant in, Ellen et al., 2011, p.9). Naast deze verdroging is ook de kans op extreme neerslag en dus overlast door piekafvoer van de Noord-Brabantse watersystemen groter, met wateroverlast als gevolg.

Een extra uitdaging voor de provincie Noord-Brabant bij het ontwikkelen van adaptatie maatregelen en strategieën is het feit dat Nederland en dus ook Noord-Brabant te maken heeft met almaar toenemende ruimtedruk. Bevolkingsgroei, economische groei, de toename van het aantal huishoudens zullen voor een toename van ruimteclaim gaan zorgen in de toekomst. Problematisch is dat een groot deel van de bekende klimaatadaptatie maatregelen een aanzienlijk ruimtebeslag hebben (Ellen et al., 2011, p.10). Klimaatadaptatie strategieën met een relatief lage mate van ruimtegebruik verdienen dus de voorkeur bij het oplossen van klimaatproblematiek in Noord-Brabant.

Een manier om te anticiperen op deze ruimteproblematiek is door toepassing van het zogeheten multifunctionele landgebruik. In een onderzoek naar de haalbaarheid van multifunctioneel landgebruik in Noord Brabant wordt geconcludeerd: *‘De zandgronden van Zuidoost-Nederland lopen (..) op langere termijn het risico zo droog te worden dat landbouw niet meer rendabel is en dat natuurgebieden verdwijnen’* (Provincie Noord Brabant in, Ellen et al., 2011, p.9). Multifunctioneel landgebruik betreft het combineren van meerdere ruimtelijke functies in een bepaald gebied (Lamoen, Gerald, n.d.). Dit kan op verschillende manieren bereikt worden. Zo kan het landgebruik geïntensiveerd worden, functies in het gebied te stapelen, functies met elkaar te verweven of het gebied op verschillende momenten voor verschillende functies te gebruiken. Multifunctioneel landgebruik kent dus een heel integraal karakter, door middel van de combinatie van meerdere functies kan de ruimte in een gebied optimaal benut worden (Ellen et al., 2011, p.10).

In 2011 heeft het Nationaal Onderzoekprogramma Kennis voor Klimaat onderzoek laten doen naar de mogelijkheden van multifunctioneel landgebruik als adaptatiestrategie in het Brabantse landelijk gebied. In dit onderzoek wordt er gesuggereerd dat er vervolgonderzoek gedaan dient te worden over de toepassing van multifunctioneel landgebruik in Noord-Brabant. Het onderzoek richtte zich vooral op de praktische uitvoerbaarheid van multifunctioneel landgebruik in de hoge zandgronden in Noord-Brabant (Ellen et al., 2011, p.6). In dit onderzoek is er door de focus op het praktische aspect en door de gekozen benadering nog veel onduidelijkheid over overige aspecten van de toepassingen van multifunctioneel landgebruik. Zo is er bijvoorbeeld nog veel onduidelijkheid over de werking van juridische, bestuurlijke en beleidsmatige randvoorwaarden op het toepassen van multifunctioneel landgebruik. Een andere onderzoekssuggestie die wordt gedaan betreft een vervolgstudie over de drijvende krachten achter multifunctioneel landgebruik. Zaken als urgentie en effectief trekenschap hebben veel invloed op de mate van succes van zulke projecten. Over de verdeling van verantwoordelijkheden tussen publieke en private partijen en de verandering van deze verhoudingen is er dus nog veel onbekend.

Er kan dus gesteld worden dat multifunctioneel landgebruik een veelbelovende methode lijkt om de droogteproblematiek als gevolg van klimaatverandering aan te pakken. Er is echter ook nog veel onduidelijkheid over de toepassing van multifunctioneel landgebruik. Een vorm van multifunctioneel landgebruik in het landelijk gebied betreft het klimaatbestendig maken van een gebied en tegelijkertijd de ecologische hoofdstructuur in het gebied te versterken (Agricola et al., 2009, p.7). Aangezien er plannen zijn gemaakt om de EHS in te krimpen in Nederland is het interessant om te kijken in welke mate dit de kansen op de toepassing van multifunctioneel landgebruik beïnvloed (Binnenlands bestuur, 2011). Heeft dit een negatieve invloed op het draagvlak voor multifunctioneel landgebruik omdat de EHS minder prioriteit lijkt te krijgen of is multifunctioneel landgebruik juist een kans omdat het klimaatadaptatie en de versterking van de EHS kan combineren? Het concept multifunctioneel landgebruik staat nog in zijn kinderschoenen en kent daarom nog weinig voorbeeldstudies (Agricola et al., 2009, p.15). Er is dus nog veel onbekend op het gebied van multifunctioneel landgebruik bij het gebruik van klimaatadaptatie en versterking van de EHS en het is daarom interessant om een van deze reeds bestaande projecten te onderzoeken.

Een van deze weinige reeds gestarte projecten betreft de 'klimaatadaptatie-showcase' multifunctioneel landgebruik voor klimaatadaptatie in het Groene Woud, gestart in het najaar van 2009 (Blom-Zandstra et. al., 2010, p. 1). Om een beter beeld te kunnen krijgen van de diensten die multifunctioneel landgebruik kunnen leveren zijn er reeds twee proefpilots in het Groene Woud van start gegaan. Deze projecten zijn interessant om te onderzoeken. Enerzijds omdat ze een van de weinige multifunctioneel landgebruik projecten betreffen die reeds van start zijn gegaan. Anderzijds is dit gebied aangewezen als een van de meest veelbelovende gebieden waar multifunctioneel landgebruik als klimaatadaptatie strategie en versterking van de EHS mogelijk en gewenst is in de provincie Noord-Brabant (Agricola et al, 2009). In dit onderzoek naar de mogelijkheden van multifunctioneel landgebruik in Brabant is er onderzocht welke gebieden kansrijk zijn voor multifunctioneel landgebruik. Dit is geanalyseerd aan de hand van de criteria potentie voor blauwe diensten, potentie voor verbrede landbouw, actuele recreatieve diensten en potentie voor recreatieve diensten (Agricola et al, 2009, p.21). Aan de hand van deze kansrijke-analyse wordt er geconcludeerd dat het Groene Woud een hoge potentie heeft voor multifunctioneel gebruik (Agricola et al, 2009, p.25). Hierna is er in dit onderzoek gekeken in welke mate de ecologische hoofdstructuur in de gebieden, die geschikt bevonden zijn voor toepassing voor multifunctioneel gebruik, gevoelig is voor klimaatverandering. Tevens is er nagegaan of gebieden door een specifieke overige bestemming afvallen als mogelijk gebied. Dit wordt in het onderzoek vertaald als de haalbaarheid en de wenselijkheid vanuit de ecologische hoofdstructuur. Ook op basis van deze criteria zijn bepaalde delen in het Groene Woud een

veelbelovend gebied voor multifunctioneel landgebruik ter klimaatadaptatie (Agricola et al., 2009, p.26). Het Groene Woud zal daarom als casus dienen in dit onderzoek.

In deze periode waarin de overheid gedwongen is op ieder gebied flink te bezuinigen kan multifunctioneel landgebruik een goede mogelijkheid bieden om gebieden in de rivierdelta *climate proof* te maken. Door gebieden die dienen als opvanggebied voor water tevens te gebruiken als gebieden met recreatieve doeleneinden en ruimte te bieden voor overige commerciële doeleinden kan de rurale economische structuur versterkt worden (Agricola et al., 2009, p.14-15). Ook zal het gebied, door het multifunctionele karakter van de grond, aantrekkelijker zijn voor private partijen die commerciële activiteiten kunnen verrichten in het gebied. Een stuk grond kan door multifunctioneel landgebruik bijvoorbeeld ook gebruikt worden voor recreatieve activiteiten. Dit kan een positief effect hebben op de waarde van de grond in betreffende gebieden waardoor de realisatie van zulke gebieden ook aantrekkelijk zal zijn voor private partijen. Hierdoor kan een PPS bij de realisatie van deze gebieden de financiële last van dergelijke projecten beter verspreiden over de betrokken actoren.

Ondanks het feit dat een PPS een regeling is die veel aandacht krijgt van de publieke sector, is er nog veel onduidelijkheid over de mate van bruikbaarheid van een PPS bij de realisatie van projecten voor waterberging in Nederland (Van Bommel et al, 2003, p.13). De mogelijkheden van PPS bij de verwezenlijking van meervoudig landgebruik is daarom reeds eerder onderzocht. In 2003 onderzoek gedaan naar PPS bij waterberging (Van Bommel et al, 2003). In dit onderzoek wordt er onder andere onderstreept dat een PPS met name interessant is indien er functies gecombineerd worden in een gebied: *“PPS in het landelijk gebied is vooral interessant voor het combineren van functies. PPS-arrangementen worden hier gedefinieerd in termen van meervoudig landgebruik”* (PPS Bureau landelijk gebied, in Van Bommel et al, 2003, p.27).

In dit onderzoek wordt er verder geconcludeerd dat PPS alleen kans van slagen heeft indien maatschappelijke doelen, zoals waterberging in de betreffende casus, gecombineerd kan worden met commerciële en/of individuele doelen, om op deze manier meerwaarde te creëren. Aangezien er bij meervoudig ruimtegebruik meerdere doelen en belangen gecombineerd kunnen worden, leent multifunctioneel landgebruik zich goed voor het gebruik van PPS. De betreffende PPS dient echter wel op een goede manier tot stand te komen bij de verwezenlijking van multifunctioneel landgebruik. Dit wil zeggen dat er bepaalde cruciale bestuurlijke- en organisatorische factoren aanwezig moeten zijn wil de PPS kans van slagen hebben. In eerder onderzoek zijn deze belangrijke succes- en faalfactoren beschreven die een grote invloed hebben op het al dan niet slagen van PPS-projecten in het landelijk gebied (Graaff & Kurstjens, 2002). Wil PPS dus een positieve bijdrage kunnen leveren aan de totstandkoming van multifunctioneel landgebruik is het van essentieel belang dat er sprake is van de juiste randvoorwaarden.

In het PPS bij waterbergingsonderzoek wordt er gebruik gemaakt van de beleidsarrangementenbenadering van Van Tatenhove, Arts en Leroy (2000, in Van Bommel et al., 2003) ter evaluatie van het wateroverlast beleidsprobleem. In dit rapport zijn er discoursen van actoren gehanteerd die niet het resultaat zijn van empirisch onderzoek maar op basis van eigen ervaringen zijn geformuleerd. Hierdoor leveren de uitkomsten en conclusies minder informatie op dan de betreffende discoursen daadwerkelijk empirisch onderzocht zouden zijn. Het wordt in dit onderzoek daarom dan ook aangeraden om in vervolgonderzoek de gehanteerde discoursen daadwerkelijk in het veld te onderzoeken.

De beleidsarrangementenbenadering heeft zich dus al bewezen als geschikt instrument ter analyse van een arrangement waarin PPS en multifunctioneel landgebruik een centrale rol speelden. Tevens is de beleidsarrangementen benadering die meerdere visies en theorieën uit meerdere invalshoeken omvat (Lieverink, 2006, p.48). De benadering is uiterst geschikt om complexe beleidsarrangementen te analyseren. Tevens houdt deze benadering sterk rekening met de name waarin verschillende dimensies in een beleidsarrangement elkaar kunnen beïnvloeden. Gezien het feit dat bij een PPS bij de realisatie van multifunctioneel landgebruik meerdere actoren uit zowel private als publieke sector komen kijken, met verschillende veranderende coalities en machtsverhoudingen, wordt de beleidsarrangementenbenadering gezien als een geschikt instrument om een complex, dynamisch beleidsarrangement als de betreffende casus te kunnen analyseren.

Er kan geconcludeerd worden dat er nog veel onduidelijk heerst over hoe multifunctioneel landgebruik gerealiseerd kan worden en op welke manier randvoorwaarden de realisatie kunnen beïnvloeden. Ook zijn er, door gebrek aan een compleet sluitend onderzoek, nog gaten in de kennis als het gaat over de toepassing van PPS in het landelijk gebied. Er is dus nog bijvoorbeeld veel onbekend over de knelpunten die de totstandkoming van een PPS voor klimaatadaptatie projecten met multifunctioneel landgebruik kunnen belemmeren. Een nadere analyse, waarin de belangrijkste faalfactoren voor PPS onderzocht worden, is daarom noodzakelijk bij het ontwikkelen van verbeterd Brabants adaptatiebeleid. De klimaatadaptatie pilots in het Groene Woud zijn, als een van de weinig beschreven projecten waarin multifunctioneel landgebruik gebruikt wordt bij klimaatadaptatie, het meest interessant om te onderzoeken. In deze bachelorthesis zal er daarom onderzoek gedaan worden naar de faalfactoren bij de totstandkoming van een PPS ter realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in het Groene Woud. De succes- en faalfactoren voor een PPS, zoals deze omschreven staan in de werkfilosofie van de Raad van Advies voor PPS in het landelijk gebied, zullen als uitgangspunt dienen in deze analyse.

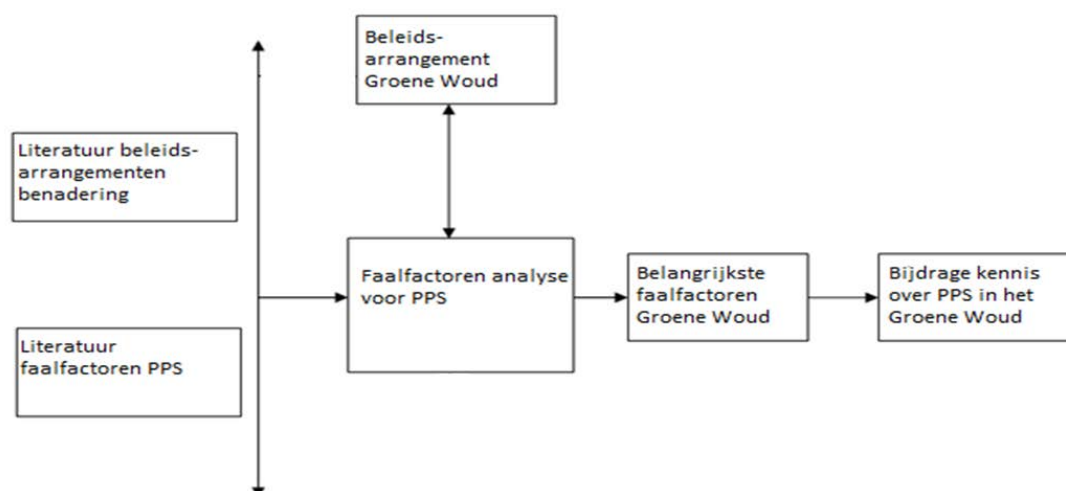
De beleidsarrangementenbenadering zal hierin gebruikt worden als instrument om het complexe beleidsarrangement in het Groene Woud te analyseren.

1.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is een bijdrage leveren aan toekomstig klimaatadaptief, multifunctioneel landgebruik in het Groene Woud. Het onderzoek zal praktijkgericht van aard zijn. De kennis die dit onderzoek oplevert, levert een bijdrage aan het toekomstig beleid van de provincie Noord-Brabant voor de toepassing van een PPS voor klimaatadaptatief, multifunctioneel landgebruik in het Groene Woud. Deze kennis zal tot stand komen door de belangrijkste faalfactoren te analyseren die naar voren zijn gekomen bij de totstandkoming van de PPS ter realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in Het Groene Woud.

Vanwege het feit dat multifunctioneel landgebruik nog een vrij nieuw concept is, en dat er daarom nog weinig projecten onderzoeksmateriaal is zal dit onderzoek alleen plaatsvinden in het Groene Woud. De resultaten van deze case study zullen daarom slechts gelden voor het Groene Woud en niet generaliseerbaar zijn voor andere projecten. Ook zullen, vanwege het gebrek aan vergelijkbare projecten en het gebrek aan tijd, alleen de faalfactoren aan bod komen in dit onderzoek. Deze faalfactoren gelden, zoals gezegd, alleen voor de klimaatadaptatie pilots in het Groene Woud. Maar gezien het feit er nog weinig bekend is over multifunctioneel landgebruik projecten als die in het Groene Woud en multifunctioneel landgebruik in combinatie met een PPS ben ik van mening dat alle opgedane kennis een verrijking is voor dit specifieke onderzoeksgebied.

1.3 Onderzoeksmodel

Figuur 1: Onderzoeksmodel faalfactoren in het Groene Woud.

(a) Bestudering van de literatuur over de faalfactoren voor een PPS in het landelijk gebied en de literatuur over de beleidsarrangementenbenadering levert een faalfactoren analyse voor PPS op.

(b) Deze faalfactoren analyse zal worden toegepast op het, door de experts, geschetste beleidsarrangement in Groene Woud. Dit levert (c) de belangrijkste faalfactoren in het Groene Woud op. Deze faalfactoren (d) leveren een bijdrage op over de kennis van de toepassing van een PPS bij klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud.

1.4 Vraagstelling

In dit onderzoek zullen de knelpunten bij de realisatie van een publiek-private samenwerking, in het Groene Woud centraal staan. Ik wil erachter komen welke zaken er niet goed zijn gegaan bij de totstandkoming van de publiek-private samenwerking in het Groene Woud. Welke factoren hadden een negatieve invloed op het proces van de totstandkoming van de publiek-private samenwerking bij de klimaatadaptatie pilots in het Groene Woud? De hoofdvraag luidt daarom als volgt:

Welke faalfactoren hebben een rol gespeeld bij de totstandkoming van een publiek-private samenwerking, ter realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in het Groene Woud?

Om deze centrale vraag naar behoren te kunnen beantwoorden zullen in dit onderzoek de volgende deelvragen worden beantwoord in dit onderzoek:

- *In welke mate is de publiek-private samenwerking in het Groene Woud een succes te noemen?*
- *Hoe heeft het beleidsarrangement in het Groene Woud zich in de loop der jaren ontwikkeld?*
- *Hoe ziet het huidige beleidsarrangement in het Groene Woud eruit?*
- *Wat zijn de belangrijkste knelpunten bij de totstandkoming van een publiek private samenwerking bij de realisatie van multifunctioneel landgebruik in het Groene Woud?*
- *Hoe verhouden de genoemde knelpunten zich ten opzichte van elkaar?*

Eerst zal er worden nagegaan in welke mate de PPS in het Groene Woud nou een succes te noemen is, en of deze PPS ook daadwerkelijk heeft plaatsgevonden bij de realisatie van de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud.

Hierna zal, met behulp van de beleidsarrangementenbenadering, de structuur van de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud geschetst worden. Hoe verhouden de actoren, regels, hulpbronnen en discoursen zich nou ten opzichte van elkaar in deze casus? De intentie van

het schetsen van de beleidsarrangementen is de structuur weer te geven waarin het proces van de totstandkoming van de PPS heeft plaatsgevonden. Zowel het huidige- als de geschiedenis en ontwikkeling van het beleidsarrangement in het Groene Woud zullen beschreven worden. De geschiedenis en de ontwikkeling van het arrangement zullen aan bod komen om duidelijkheid te verschaffen waarom het beleidsarrangement er vandaag de dag er nou op deze manier uit ziet.

Hierna zullen de knelpunten bij de totstandkoming van de PPS in het Groene Woud beschreven worden. Er zal hierbij ook aandacht besteed worden aan hoe de faalfactoren zich ten opzichte van elkaar verhouden. In welke mate heeft een faalfactor in een bepaalde dimensie invloed op een andere faalfactor in een andere dimensie? Tot slot zullen de beschreven knelpunten gekoppeld worden aan de faalfactoren, zoals deze beschreven zijn in de theorie.

1.5 Leeswijzer

Deze thesis bestaat uit 6 hoofdstukken. Na deze inleiding wordt er in hoofdstuk 2 de gebruikte theorie beschreven. Allereerst zal het theoretisch kader beschreven worden dat in dit onderzoek als theoretische onderbouwing zal gaan dienen. Hierin zal een PPS gedefinieerd worden, wat wordt er in dit onderzoek nou verstaan onder een publiek private samenwerking? Vervolgens zal de beleidsarrangementen benadering, op de manier zoals deze in dit onderzoek wordt gehanteerd, beschreven worden. Gevolgd door een beschrijving en operationalisatie van de succes- en faalfactoren van PPS in het landelijk gebied. Hierna volgt het conceptueel model waarin de afbakening van het project en de onderlinge relaties van de centrale begrippen schematisch worden weergegeven. Tot slot volgt er een synthese waarin nader wordt ingegaan op de manier waarop beide omschreven theorieën als theoretische basis dienen ter analyse van de casus.

In hoofdstuk 3 zal er worden ingegaan op de methodologie van dit onderzoek. Op welke manier is er onderzoek gedaan om geschikt empirisch materiaal te verzamelen voor dit onderzoek. En waarom is er voor deze manier gekozen? Tevens zal er worden ingegaan op de gekozen geïnterviewden voor dit onderzoek en waarom juist zij geschikt worden geacht als expert in dit onderzoek. Ook zal er kort worden ingaan op de gekozen casus en de gehanteerde instrumenten.

Hierna volgt in hoofdstuk 4 het analyse hoofdstuk. In dit onderdeel zullen stapsgewijs de deelvragen en, uiteindelijk de hoofdvraag worden behandeld en beantwoord. Eerst zullen de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud worden omschreven. Hierna zal de PPS in het Groene Woud worden geëvalueerd, is deze nou een succes te noemen of niet? Vervolgens zal de totstandkoming van het beleidsarrangement en het huidige beleidsarrangement in het Groene Woud worden omschreven. Hierna zullen de knelpunten in het Groene Woud aan bod komen. In

deze knelpunten analyse zal er met extra aandacht gekeken worden naar de onderlinge beïnvloeding van verschillende knelpunten in verschillende dimensies van het beleidsarrangement. Tot slot zullen deze knelpunten worden gekoppeld aan de geschetste faalfactoren in hoofdstuk 2.

In hoofdstuk 5 zal er in de conclusie & evaluatie de centrale vraag op een bondige manier worden beantwoord waarbij er tevens aanbevelingen zullen worden gedaan. Tevens zullen er ook aanbevelingen worden gedaan voor vervolgonderzoek.

2 Theorie

2.1 Theoretisch kader

Bij het onderzoeken en analyseren van de belangrijkste condities voor PPS bij de realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik zal er gebruikt worden gemaakt van een gedeelte van de beleidsarrangementenbenadering (Lieverink, 2006) als analysemethode. De aandacht zal met name uitgaan naar de manier waarop de vier dimensies in het beleidsarrangement in het Groene Woud vertegenwoordigd zijn. Tevens zal er aandacht besteed worden aan hoe deze vier dimensies zich ten opzichte van elkaar verhouden en hoe deze elkaar beïnvloeden.

De dimensies van de beleidsarrangementenbenadering zullen gebruikt worden om te structuur in het Groene Woud te beschrijven in de analyse. Daarom worden andere onderdelen van de beleidsarrangementenbenadering, zoals politieke modernisering, buiten beschouwing gelaten. Mijn inziens is de beleidsarrangementenbenadering een overzichtelijke methode om de belangrijkste structuren en patronen in een beleidsarrangement te analyseren. De benadering onderstreept zowel de grote invloed van structuren op beleidsarrangementen als de mate waarin deze structuren kunnen veranderen.

De faalfactoren voor een PPS, zoals deze omschreven staan in de werkfilosofie van de Raad van Advies voor PPS in het landelijk gebied, zullen als theoretische onderbouwing gelden in dit onderzoek. In welke mate zijn deze faalfactoren terug te vinden bij de totstandkoming van PPS in het Groene Woud?

Allereerst zal er worden omschreven wat er in dit onderzoek zal worden verstaan onder een PPS. Hierna zal het gedeelte van de theorie van de beleidsarrangementenbenadering worden omschreven dat in dit onderzoek zal worden gebruikt. Gevolgd door de belangrijkste succes- en faalfactoren voor een succesvolle toepassing van een PPS constructie bij de realisatie van projecten in het landelijk gebied. Vervolgens zullen deze factoren worden samengevoegd in de belangrijkste faalfactoren bij de realisatie van PPS in het landelijk gebied. Tot slot zullen deze bepalende factoren worden geoperationaliseerd. Hoe worden in dit onderzoek deze factoren gemeten? Op deze manier wordt er getracht een overzichtelijk analyse-instrument te creëren voor een faalfactoren analyse voor PPS bij de realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in het Groene Woud.

2.1.1 Begripsbepaling publiek-private samenwerking

Voordat er in dit onderzoek de gebruikte benadering en theorie zal worden uitgewerkt is het noodzakelijk dat er allereerst een duidelijke omschrijving gegeven wordt van het concept publiek-private samenwerking. Een publiek- private samenwerking, in dit onderzoek afgekort als PPS, komt er op neer dat de overheid en betrokken private partijen niet opereren als opdrachtgever en uitvoerders maar als volwaardige partners (PPS netwerk Nederland, n.d.). Over het algemeen is de intentie van de samenwerking dat betrokken partijen de taken op zich nemen die ze het beste kunnen uitvoeren en het beste in staat zijn de risico's op zich te nemen. De publieke partijen houden de regie en de markt partijen krijgen de ruimte en vrijheid om creatieve oplossingen te bedenken. Dit leidt normaliter tot betere oplossingen voor een probleem dan wanneer er alleen publieke partijen betrokken zijn bij de realisatie van een project.

Een PPS is echter een breed concept en PPS constructies kunnen onderling dermate van elkaar verschillen dat de benaming PPS nog weinig voorstelt (Bregman & de Win, 2005, p. 2). De oorzaak van deze variëteit is dat er in zulke constructies in veel soorten projecten door diverse overheden op talrijke manieren kan worden samengewerkt met allerlei soorten private partijen. Het enige vaststaande concept wat er in PPS tot uitdrukking wordt gebracht is dat er in een dergelijke samenwerking sprake is van enerzijds een overheid en anderzijds private partijen. Zowel de publieke- als de markt kant in een samenwerking uit meerdere partijen bestaan. Het concept PPS is dus een breed concept en kent hierdoor meerdere definities. Een breed gedragen omschrijving is die van het Kenniscentrum PPS van het ministerie van financiën:

'Bij een PPS-project:

- *Werken overheden en bedrijfsleven samen op basis van duidelijke, contractueel vastgelegde afspraken;*
- *Is contractueel vastgelegd wie waarvoor verantwoordelijk is en wie welke kosten en risico's draagt;*
- *Gaat het om het realiseren van zowel maatschappelijke- als commerciële doelen;*
- *Verwachten beide partijen dankzij de samenwerking en inbreng van ieders specifieke deskundigheid een beter resultaat tegen dezelfde kosten realiseren;*
- *Behoudt elk zijn eigen identiteit en verantwoordelijkheid ' (Kenniscentrum PPS, in Bregman & de Win, 2005, p.4).*

Deze definitie zal in dit onderzoek gehanteerd worden als wat er verstaan wordt onder een publiek-private samenwerking.

2.1.2 Beleidsarrangementenbenadering

Het doel van de beleidsarrangementenbenadering is het koppelen van alledaagse beleidspraktijken aan bredere, structurele veranderingen in de hedendaagse maatschappij. Deze benadering houdt dus sterk rekening met dynamiek van de maatschappij. Het analyseren en begrijpen van veranderingen en stabiliteit in een beleidsarrangement staat daarom centraal in deze benadering. Een beleidsarrangement wordt in dit onderzoek gedefinieerd als *'de tijdelijke stabilisering van de inhoud en organisatie van een bepaald beleidsdomein'* (Lieverink, 2006, p. 47).

De beleidsarrangementenbenadering veronderstelt dat dagelijkse interacties tussen beleidsactoren zich uiteindelijk ontwikkelen tot redelijk stabiele patronen. Dit proces van stabilisering wordt ook wel institutionalisering genoemd (Lieverink, 2006, p.47). De gevormde patronen en structuren geven vorm aan en sturen het gedrag van de betrokken beleidsactoren. Deze structuren staan echter niet vast, ze worden geleidelijk beïnvloed door degene die handelen binnen deze structuren. Structuren en patronen spelen dus een belangrijke rol in de beleidsarrangementenbenadering, ze beïnvloeden het gedrag van betrokken (beleids)actoren en anderzijds beïnvloeden deze actoren weer de betreffende structuren. De beleidsarrangementenbenadering probeert dus het duale karakter van de werking van structuren vast te leggen. De structuur van beleidsarrangementen wordt in deze benadering geanalyseerd aan de hand van vier dimensies kennende:

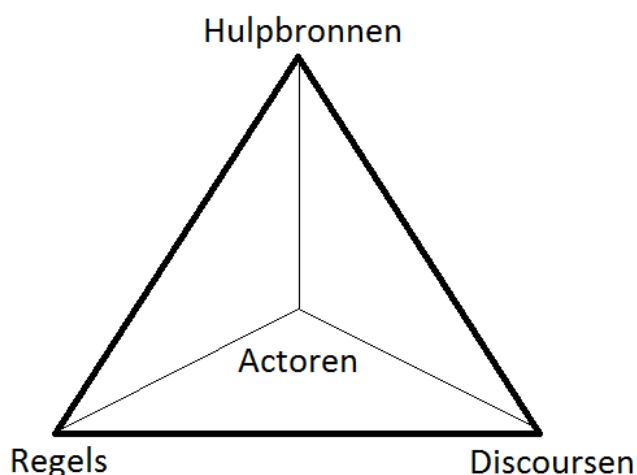
- **Actoren:** De betrokken actoren en de gevormde coalities in een bepaald beleidsdomein.
- **Hulpbronnen:** De verdeling van hulpbronnen van de betrokken actoren uitmondend in machtsverschillen en verschillende mate van invloed.
- **Regels:** Alle spelregels, zowel de formele procedures bij het maken van beslissingen en beleidsimplementatie als de meer informele regels en bepaalde routines.
- **Discoursen:** De huidige dominante beleidsdiscoursen. Deze discoursen bepalen de bepaalde kijk op de wereld van de betrokken actoren.

(Lieverink, 2006, p.47)

Deze benadering is gebaseerd op theorieën uit verschillende invalshoeken en verschillende periodes. Zo zijn het instrumentele- en het reflexieve paradigma, twee tegenpolen van elkaar, belangrijke onderliggende theorieën voor de beleidsarrangementenbenadering (Van Bommel et al., 2003, p.30). Kort samengevat ging het instrumentele paradigma uit van beleid als rationeel en geordend proces. Het reflexieve paradigma, een reactie op het instrumentele paradigma, ging er juist van uit dat beleidsprocessen in werkelijkheid veel chaotischer verlopen, sturing is in de praktijk veel

moeilijker. De beleidsarrangementenbenadering gaat er enerzijds van uit dat beleidsprocessen in de praktijk veel chaotischer verlopen dan beleidsmakers zouden willen. Anderzijds gaat de benadering er van uit dat beleidsprocessen wel degelijk te sturen zijn.

In tegenstelling tot verschillende theorieën, die als inspiratie hebben gediend voor de beleidsarrangementenbenadering, worden in de beleidsarrangementenbenadering beleidsarrangementen niet gezien als een opsomming van de vier losse dimensies (Lieverink, 2006, p.48). In de beleidsarrangementenbenadering zijn de vier dimensies namelijk onlosmakelijk met elkaar verweven. De wederzijdse beïnvloeding van de vier dimensies onderling wordt gezien als een essentieel onderdeel om de dynamiek van beleidsarrangementen te kunnen begrijpen. Deze interdependentie tussen de vier dimensies wordt vaak uitgedrukt aan de hand van een tetraëder (driedimensionale driehoek) (figuur 2) waarin verduidelijkt wordt dat iedere dimensie verbonden is met de andere drie dimensies in een beleidsarrangement. Bij de analyse van een beleidsarrangement zou door deze interdependentie in principe dus ook meestal de gehele driedimensionale driehoek aan bod moeten komen.

Figuur 2: De tetraëder met de vier dimensies van de beleidsarrangementenbenadering.

2.1.3 Succes- en faalfactoren publiek private samenwerking in landelijk gebied

Van Bommel et al. (2003) noemen in hun onderzoek *Publiek-private samenwerking bij waterberging* een aantal succes- en faalfactoren bij het realiseren van een PPS in het landelijk gebied. Dit overzicht is gebaseerd op de werkfilosofie van de Raad van Advies voor PPS in het landelijk gebied (De Graaff & Kurstjens, 2002). In het volgende stuk zal er kort worden ingegaan op de 8 succes- en 5 faalfactoren bij de realisatie van een PPS in het landelijk gebied. Deze factoren zullen verder in het onderzoek gekoppeld gaan worden aan de vier dimensies in de beleidsarrangementenbenadering om zo een geschikt analyse instrument te creëren ter analyse

van het betreffende beleidsarrangement. Allereerst zullen de 8 belangrijkste succesfactoren kort toegelicht worden, daarna de 5 faalfactoren

Succesfactor 1: Publieke samenwerking moet aanwezig zijn

Het is niet altijd even gemakkelijk om belangen van publieke partijen in het landelijk gebied goed te combineren en overeen te laten komen met de publieke partijen in het stedelijk gebied.

Samenwerking tussen verschillende publieke partijen uit verschillende sectoren en gebieden kan daarom moeilijk zijn. Het is niet bevorderlijk voor de ruimtelijke kwaliteit als publieke partijen niet bereid zijn mee te werken aan andermans doelstellingen en belangen/budgetten/subsidies (De Graaff & Kurstjens, 2002, p.4).

Succesfactor 2: Goede procesarchitectuur

Het is van belang dat de procesarchitectuur van begin tot het eind goed wordt doordacht in iedere fase van het betreffende project. In de beginfase worden de meeste fouten gemaakt, probeer deze te voorkomen en hier zo veel mogelijk rekening mee te houden bij het opzetten van de procesarchitectuur (Graaff & Kurstjens, in Van Bommel et al., 2003, p.68).

Succesfactor 3: Bouw vertrouwen op tussen de partijen

Het is van essentieel belang dat er wederzijds vertrouwen tussen de betrokken actoren opgebouwd wordt. Een open discussie over de belangen en doelstellingen van iedere betrokken partij is daarom noodzakelijk om tot gemeenschappelijke belangen, oplossingen en visies te komen (Graaff & Kurstjens, in Van Bommel et al., 2003, p.68).

Succesfactor 4: Bestuurlijke trekker is onmisbaar

De rol van de initiator, de projectleider en de bestuurlijke trekker is van vitaal belang voor een goed verloop van het proces. Een trekker die zijn nek durft uit te steken en die zijn eigen politieke lot aan het project verbindt is van cruciaal belang voor meekrijgen van publieke en private partijen en daarmee voor het slagen van de samenwerking subsidies (De Graaff & Kurstjens, 2002, p.27).

Succesfactor 5: Werk als overheid net als bedrijfsleven outputgericht

Overheden die betrokken zijn in een PPS dienen hun doelen duidelijk te definiëren in een globaal publiek programma van eisen zodat de inbreng van private partijen bij de verdere ontwikkeling van plannen en de mate van innovatie optimaal is. De output dient helder geformuleerd te

worden om zo de samenwerking met het bedrijfsleven te optimaliseren (De Graaff & Kurstjens, 2002, p.7).

Succesfactor 6: Scope optimalisatie

Een brede, optimale scope (reikwijdte) in het betreffende project zorgt voor een optimale mate van waardetoevoeging binnen het project en voorkomt weglekken van kennis. Houdt de scope echter wel realistisch. Meer partijen betrekken door een grotere scope levert meer kennis op maar kan het proces ook ingewikkelder maken (De Graaff & Kurstjens, in Van Bommel et al., 2003, p.69).

Succesfactor 7: Zorg voor democratische legitimatie

De publieke sector dient sterk rekening te houden met het waarborgen van de democratische legitimatie en wanneer men dit dient te doen (De Graaff & Kurstjens, in Van Bommel et al., 2003, p.69).

Succesfactor 8: De juiste samenwerkingsvorm

Op basis van een correct onderbouwde afweging van de mate van publieke en private beheersing, risiconeming en rendement van het project dient te meest geschikte samenwerkingsvorm gekozen te worden aan de hand van de voorwaarden die het betreffende project met zich meebrengt (De Graaff & Kurstjens, 2002, p.7).

Faalfactor 1: Voorbereiding en organisatie

Meerdere vertegenwoordigende ambtenaren van verschillende overheidsinstellingen kunnen verschillende boodschappen verkondigen en hierdoor voor conflicten zorgen. Daarom wordt het aan te raden hooguit 1 a 2 ambtenaren de publieke sector te laten vertegenwoordigen en namens de overheid te laten spreken (De Graaff & Kurstjens, in Van Bommel et al., 2003, p.71).

Faalfactor 2: Projectafbakening

Indien er minder rendabele of niet rendabele onderdelen geschrapt worden in het project kan dit leiden dat aanvankelijke doelen niet worden gerealiseerd (De Graaff & Kurstjens, in Van Bommel et al., 2003, p.71).

Faalfactor 3: Selectie van partijen

In het begin dient goed te worden nagegaan welke actoren er worden geselecteerd bij de totstandkoming van de PPS. Welke partijen zijn daadwerkelijk noodzakelijk en welke partijen zijn dat niet. Door middel van een goed uitgevoerde actoranalyse kunnen de verschillende actoren en hun (onderlinge) invloed (tijdig) geanalyseerd worden (De Graaff & Kurstjens, in Van Bommel et al., 2003, p.71).

Faalfactor 4: Samenwerking

Door het ontbreken van een bestuurlijke trekker kan een goede samenwerking niet goed van de grond komen. Tevens kunnen onoverbrugbare cultuurverschillen leiden tot een stroperige samenwerking waarin relatief veel tijd gaat zitten (De Graaff & Kurstjens, in Van Bommel et al., 2003, p.71).

Faalfactor 5: Risico's

Bepaald (externe) risico's kunnen een negatieve invloed uitoefenen op de werking van de PPS.

Hierbij kan gedacht worden aan:

- De effecten van een eventuele wisseling van politiek bestuur.
- De introductie van voor het project ongunstige wet- en regelgeving.
- Onvoldoende risicobesef.
- Publieke activiteiten op een andere locatie met een negatieve uitwerking op het betreffende project en onvoldoende publieke verantwoording.
- Planologische onzekerheid. Deze kan het beste worden omgezet in zekerheid in de vorm van bestemmingsplannen.
- Overheden die angst ondervinden als gevolg van dreigende schadeclaims. Hierover dienen tijdig goede afspraken gemaakt te worden.
- De publieke partijen die geen risico's durven of mogen lopen.
- Onvoldoende publieke verantwoording.
- Onvoldoende steun van de eigen achterban of de achterban van een van de deelnemers.

(De Graaff & Kurstjens, in Van Bommel et al., 2003, p.71).

2.2 Categorisering & operationalisatie faalfactoren

Deze succes- en faalfactoren zullen, omdat er enige overlap bestaat tussen de succes- en faalfactoren, worden gecategoriseerd in de belangrijkste faalfactoren bij de realisatie van PPS in het landelijk gebied. Aangezien de hoofdvraag betrekking heeft op de faalfactoren bij de totstandkoming van PPS in het Groene Woud zal er vanaf nu worden uitgegaan van de faalfactoren. Dat wil zeggen dat iedere omschreven factor een negatieve invloed zal hebben op de totstandkoming van PPS indien deze niet goed genoeg vertegenwoordigd is in de casus. Verder zullen deze factoren ook worden geoperationaliseerd. Waar wordt er voor iedere factor op gelet bij de analyse van het beleidsarrangement in het Groene Woud?

Goede samenwerking: Succesfactor 1, 8 faalfactor 4

Om deze factor te kunnen meten in het Groene Woud zal er worden gelet op hoe de experts de samenwerking bij de totstandkoming van de PPS beoordelen. Dit houdt in dat er gekeken zal worden naar hoe de samenwerking tussen de publieke partijen onderling wordt beoordeeld. Deze factor heeft ook betrekking op of er de juiste samenwerkingsvorm is gekozen. In het Groene Woud zal er hierbij gekeken worden naar hoe de verdeling van de verantwoordelijkheden is verlopen, en in welke mate de partijen het hier mee eens waren. Is er gekozen voor een samenwerkingsvorm waar iedereen het mee eens was en die paste bij de voorwaarden die het project in het Groene Woud met zich meebracht? Tenslotte houdt deze factor ook in of een bestuurlijke trekker voor een goede samenwerking heeft kunnen zorgen. Bij de analyse in het Groene Woud zal dit nagegaan worden door te kijken wie in welke fases het project heeft getrokken en welk effect dit had op de samenwerking.

Goede organisatie: Succesfactor 2 faalfactor 1

Voor deze factor zal er gekeken worden hoe de experts de organisatie van het proces bij de totstandkoming van de PPS in het Groene Woud beoordelen. Dit houdt onder andere in dat er sprake moet zijn geweest van een goede procesarchitectuur. In het Groene Woud zal dit gemeten worden door te kijken in welke mate het proces goed van tevoren is uitgedacht. Zijn de experts van mening dat er bij het uitdenken van het proces fouten zijn gemaakt? Daarnaast zal er gekeken worden naar de vertegenwoordiging van de overheidsinstellingen. Verkondigden vertegenwoordigers van de publieke partijen geen tegenstrijdige boodschappen in het Groene Woud?

Vertrouwen en communicatie: Succesfactor 3, 5

In welke mate is sprake van vertrouwen en verloopt de communicatie naar behoren in het Groene Woud? Dit zal gemeten worden door te kijken hoe de verschillende partijen met elkaar gecommuniceerd hebben en hoe die communicatie verliep. Was er sprake van open discussies over de belangen en doelstellingen waar iedereen zijn mening durfde te geven? En werd er ook goed geluisterd door de partijen waardoor er gemeenschappelijke oplossingen en visies konden ontstaan? Ook de mate waarin de overheid in het Groene Woud duidelijke doelen helder formuleerde en hierdoor goed communiceerde met de private partijen zal worden nagegaan in de analyse.

Initiatief: succesfactor 4

De mate van initiatief zal in dit onderzoek worden vastgesteld door te kijken naar de bestuurlijke trekker(s) in het Groene Woud. In welke mate was er sprake van de juiste bestuurlijke trekkers en werden zij geschikt bevonden om het project op een goede manier te kunnen trekken?

Scope en afbakening: succesfactor 6 faalfactor 2,3

Deze factor heeft betrekking op de selectie van partijen en afbakening van het project. Zijn er in het Groene Woud volgens de experts partijen betrokken die eigenlijk hadden moeten meedoen in het proces maar niet werden betrokken? Of was er misschien sprake van partijen die (te) weinig belangen hadden maar toch werden betrokken? En hoe is het gesteld met de afbakening in het Groene Woud. Zijn er uiteindelijk onderdelen van de klimaatadaptatie pilots geschrapt die niet geschrapt hadden mogen worden en hierdoor bepaalde doelen niet gerealiseerd konden worden?

Legitimatie: succesfactor 7

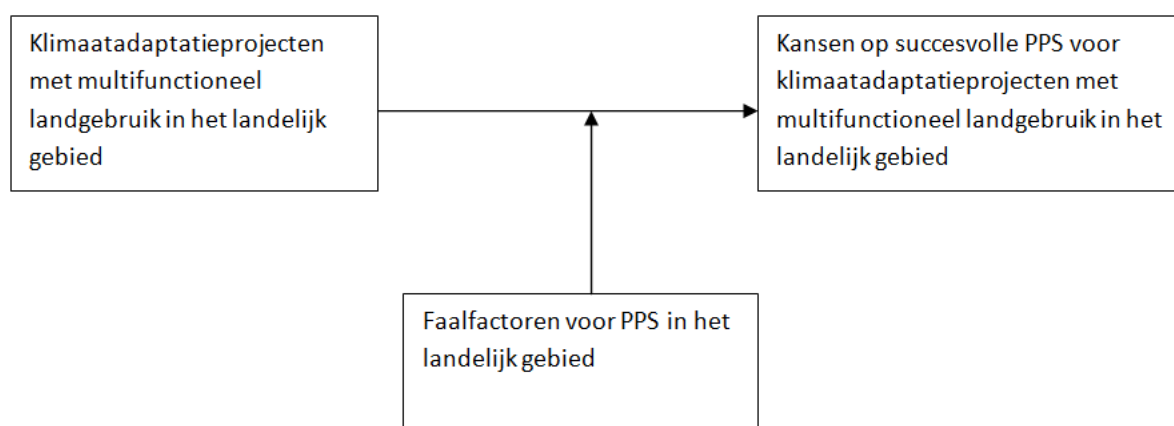
Voor deze factor zal er worden nagegaan of er in het Groene Woud sprake is geweest van beslissingen die, volgens de experts, niet op een democratisch gezien juiste manier tot stand zijn gekomen. Werden de te nemen beslissingen genomen met voldoende steun volgens de experts?

Externe invloeden: Faalfactor 5

Om na te kunnen gaan welke externe invloeden invloed gehad hebben op het proces in het Groene Woud zal er gekeken worden naar de verschillende externe invloeden die een belangrijke invloed hebben gehad op het proces van de totstandkoming van PPS in het Groene Woud. Deze factoren dienen wel echt van buitenaf komen en niet vanuit het project zelf. Er zal gekeken worden of, bijvoorbeeld veranderingen en keuzes in de politiek, invloed hebben uitgeoefend op het proces in het Groene Woud.

2.3 Conceptueel model

In dit onderzoek zal er worden nagegaan welke faalfactoren invloed gehad hebben op de totstandkoming van PPS voor de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud. Deze faalfactoren hebben betrekking op de totstandkoming van de PPS. Dit wil dus zeggen dat het proces van de totstandkoming van de PPS in dit onderzoek onderzocht zal worden. Waar de beleidsarrangementenbenadering gebruikt zal worden als instrument om de structuur in het Groene Woud te schetsen zullen de faalfactoren betrekking hebben op het proces in het Groene Woud. Dit uit zich ook in het conceptueel model (figuur 3). Hierin wordt uitgebeeld dat de faalfactoren die in dit onderzoek zullen worden onderzocht betrekking hebben op het proces van de totstandkoming van de PPS in het Groene Woud.

Figuur 3: Conceptueel model voor dit onderzoek

2.4 Synthese theorieën

De beleidsarrangementenbenadering en de gevonden faalfactoren voor het slagen van een PPS in het landelijk gebied zullen beiden, op een verschillende manier, worden gebruikt ter analyse van de casus Het Groene Woud. De beleidsarrangementenbenadering zal gebruikt worden als instrument om de structuur van de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud te beschrijven. Op welke manier is het beleidsarrangement inhoudelijk en organisatorisch opgebouwd in het Groene Woud? Welke belangrijke actoren en coalities spelen er een rol bij de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud, welke hulpbronnen hebben deze actoren, met welke regels hebben zij te maken en wat zijn de heersende discoursen?

De omschreven faalfactoren zullen gaan dienen als theorie om de belangrijkste knelpunten voor PPS in het landelijk gebied te kunnen achterhalen. Welke faalfactoren hebben een negatieve invloed gehad op de totstandkoming van PPS in het Groene Woud? Deze

faalfactoren hebben betrekking op de totstandkoming van de PPS, het proces dus. Bij het analyseren van dit proces zal er geregeld worden verwezen naar de dimensies van de beleidsarrangementenbenadering waar ieder knelpunt betrekking op heeft. Dus bij het analyseren van het proces zal er dus regelmatig worden teruggekoppeld naar de structuur waarin het proces zich afspeelt. Uiteindelijk zal door het gebruik van de beleidsarrangementenbenadering, als instrument om te structuur te analyseren, en de faalfactoren, om het proces in het Groene Woud te analyseren, geprobeerd worden de hoofdvraag te beantwoorden.

3 Methodologie

3.1 Onderzoeksstrategie

In dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een onderzoeksstrategie met diepgaand, kwalitatief onderzoek als uitgangspunt. Gezien het feit dat er nog weinig literatuur beschikbaar is over klimaatadaptatie projecten als die in het Groene Woud is het noodzakelijk om de nodige kennis voor dit onderzoek aan de hand van expert interviews te bemachtigen. Aangezien alleen onderzoekers en betrokken (beleids)mensen met kennis over het Groene Woud de benodigde kennis om de centrale vraag te kunnen beantwoorden aan kunnen leveren is er gekozen voor expert interviews. Hierdoor is kwantitatief onderzoek geen geschikte onderzoeksstrategie.

Er is empirisch onderzoek in het veld uitgevoerd dat is vergeleken met de bestaande literatuur over knelpunten in een publiek private samenwerking in het landelijk gebied. Gegeven het feit dat de toepassing van multifunctioneel landgebruik in het rurale gebied hooggelegen gebieden nog in een beginnende fase verkeert, en de realisatie voornamelijk beperkt is gebleven tot de planning enkele pilot projecten in het Groene Woud is er gekozen om te onderzoeken aan de hand van een case study, en de bestaande theorieën los te laten op de totstandkoming van de pilot projecten in het Groene Woud.

Doordat er dus nog weinig gerealiseerd op dit gebied betekent dit aan de ene kant dat er nog veel onderzocht kan worden maar aan de andere kant is het aanbod van cases, experts en informatie dus nog beperkt. Daarom is er gekozen voor een case study. Aan de hand van de reeds opgedane kennis kan er nieuwe kennis ontwikkeld worden die bij kan dragen aan verdere ontwikkeling PPS bij multifunctioneel landgebruik in hooggelegen gebieden. Vanwege het beperkte aanbod van cases en experts is er ook gekozen voor kwalitatief onderzoek aan de hand van halfgestructureerde interviews. De kennis die op het moment beschikbaar is voor dit specifieke onderzoek zal daarom ook optimaal benut worden.

3.2 Het Groene Woud

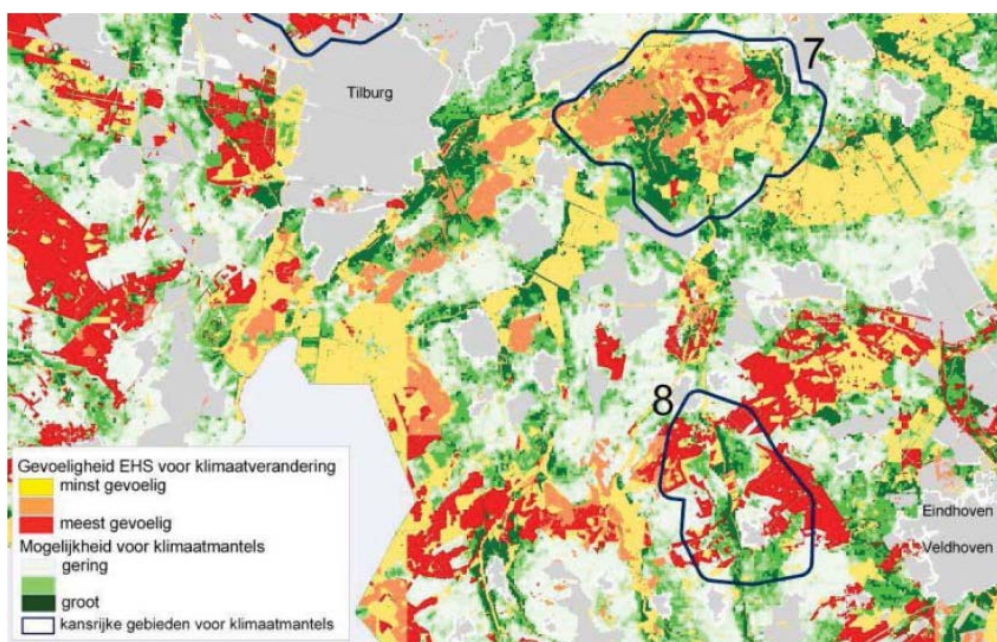
Zoals in het projectkader vermeld is zal het Groene Woud in Noord-Brabant als casus gaan dienen in dit onderzoek. Zoals vermeld in het projectkader is uit onderzoek gebleken dat het Groene Woud als een veelbelovend gebied geldt als toepassing voor multifunctioneel landgebruik. Het is een gebied waar multifunctioneel landgebruik zowel mogelijk is en waar het daadwerkelijk wenselijk is ter versterking van de EHS (Agricola et al., 2009). Daarom zijn er reeds twee pilot projecten van start gegaan in het Groene Woud die in dit onderzoek onderzocht zullen worden. Het Groene Woud betreft het landelijk gebied van ongeveer 35.000 hectare dat zich bevindt tussen Den Bosch, Eindhoven en Tilburg (zie figuur 4) (Kamer van Koophandel, n.d.). Het gebied

bestaat uit een mix van natuur, landbouw, dorpskernen, steden en bedrijvigheid. In 2004 kreeg het gebied van het Rijk de titel Nationaal Landschap Het Groene Woud.

Figuur 4: De ligging van het Groene Woud in Brabant. Bron: Kvk

Met name het gebied rondom natuurgebied de Kampina (gebied 7, figuur 4) blijkt hoog te scoren op de genoemde criteria, en is daarom binnen het Groene Woud het meest geschikt als toepassingsgebied voor multifunctioneel landgebruik. Na overleg is besloten het pilot project echter in een ander gebied uit te voeren. Dit vanwege een betere ligging ten opzichte van de EHS en bewoners die al langer betrokken zijn bij discussies over de lokale natuur. De 1^e pilot vindt daarom plaats in het natuurgebied de *Mortelen en Scheeken* iets ten noordoosten van gebied 8 (figuur 5). De 2^e pilot vindt plaats in een gebied dichtbij een stad in dit geval *De tuin van Den Bosch*, een natuurgebied ten zuiden van Den Bosch (gebied 7). Deze twee pilots zullen dus in dit onderzoek als cases gaan dienen. Er is gekozen voor twee gebieden omdat zij tot nu toe de enige concrete, aangewezen gebieden zijn in het Groene Woud waar multifunctioneel land moet dienen als klimaatadaptatie maatregel. Deze pilots zijn samen het gebied waar de pilots voor klimaatadaptatie dienen plaats te vinden en daarom als enige zijn onderzocht en besproken.

Figuur 5: Meest geschikte gebieden in het Groene Woud voor multifunctioneel landgebruik
Bron: Blom Zandstra et. al.,

3.3 Methoden

Vanwege de aard van de casus, een vrij nieuw concept met een beperkt aantal mensen dat hier verstand van heeft is er gekozen om interviews te houden als data verzameling. Deze interviews zullen worden aangevuld met literatuur over de betrokken actoren en informatie over de casus in het Groene Woud. Tevens zullen de interviews worden aangevuld met ingevulde actorenkaarten en literatuur over ontbrekende onderdelen (zie paragraaf 3.5). Een enquête wordt geacht niet voldoende resultaten op te leveren vanwege het zeer beperkte aantal mensen met kennis op dit gebied. Tevens is niet generaliseerbaarheid maar diepgaande expertkennis het doel van het onderzoek. Er zijn halfgestructureerde expertinterviews gehouden met betrokken onderzoekers en een bestuurslid van belangrijke betrokken partijen (zie bijlagen 2 t/m 4).

De resultaten van de interviews zijn gebruikt als analyse van de casus en vormen dus de basis van deze case study. De gegevens uit de interviews zullen de belangrijkste knelpunten opleveren die men heeft gehad bij de realisatie van multifunctioneel landgebruik door middel van een PPS constructie in het Groene Woud. Deze knelpunten zullen vervolgens worden vergeleken met de geschetste theorie. Aan de hand van verschillende vragen, betreffende de vier dimensies van de beleidsarrangementenbenadering, zal de experts gevraagd worden het beleidsarrangement van het Groene Woud te schetsen (zie bijlage 1). Door aandacht te besteden aan elke dimensie van de beleidsarrangementenbenadering en deze uitgebreid te behandelen is de intentie om zo veel mogelijk bruikbare informatie over te houden aan de interviews. Ook zal er, los van deze dimensies van het beleidsarrangement, gevraagd worden naar de persoonlijke visie van de expert over de mate van slagen van de PPS en waarom het al dan niet geslaagd is.

3.4 Onderzoeksmateriaal

De experts die zijn geïnterviewd in dit onderzoek zijn twee onderzoeksters, kennende Greet Blom-Zandstra en Linde Gommers (zie bijlagen 2 t/m 4). Tevens is er iemand geïnterviewd die de partijen uit het maatschappelijk middenveld en de markt vertegenwoordigt als bestuurslid van het ZLTO, de ANV en het dagelijks bestuur van de streekraad: Frans van Beerendonk. Door zowel twee onderzoekers als iemand uit het maatschappelijk middenveld en de markt te interviewen is er getracht om zo breed mogelijke visie te creëren op het beleidsarrangement in het Groene Woud. Met alle geïnterviewde experts is naast een interview ook een actorenkaart ingevuld, deze wordt in de volgende paragraaf nader uitgelegd. Een overzicht van de periode wanneer de experts in directe zin betrokken zijn geweest bij het klimaatadaptatie project in het Groene Woud is terug te vinden in de tijdlijn van het project in het Groene Woud (figuur 6).

De betrouwbaarheid van dit onderzoek valt, vanwege de keuze voor half-gestructureerde expert interviews, niet te garanderen. Door de interviewgide bij elk interview te baseren op de

vier dimensies van de beleidsarrangementenbenadering, een beproefde methode, wordt er getracht om de interne validiteit van dit onderzoek te kunnen waarborgen (zie bijlage 1). Door de experts voornamelijk het beleidsarrangement te laten schetsen en zoveel mogelijk informatie te laten geven wordt geprobeerd de interne validiteit te kunnen garanderen. De experts worden op deze manier niet een bepaalde richting opgeduwd. De externe validiteit is doordat er slechts een paar interviews hebben plaatsgevonden moeilijk te garanderen. Maar door experts uit zowel de expertsector als de marktsector en het maatschappelijk middenveld te interviewen is er geprobeerd een brede visie op het project weer te kunnen geven.

3.4.1 Greet-Blom Zandstra

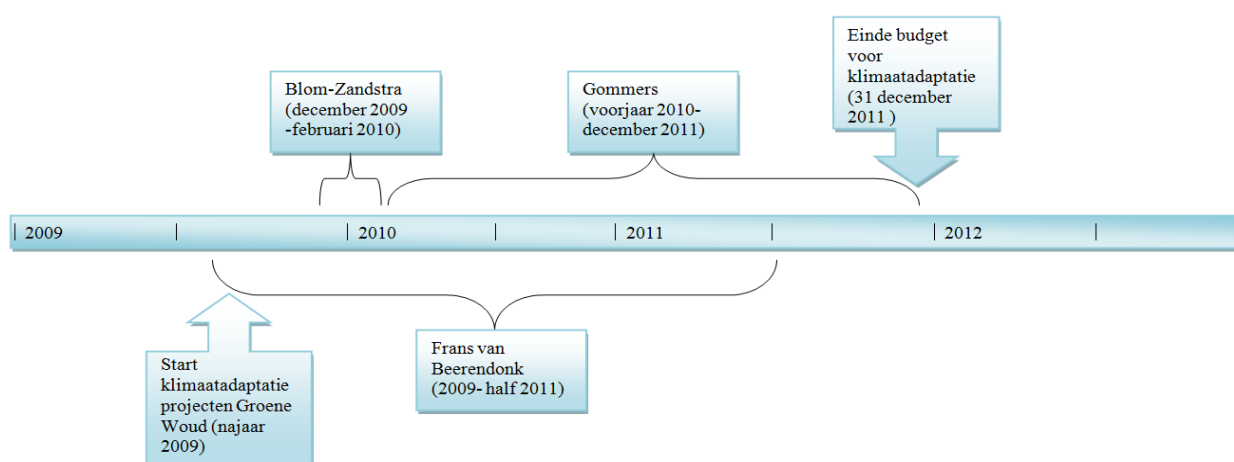
De 1^e persoon die in dit onderzoek benaderd is voor een interview betreft de hoofdauteur van het artikel Multifunctioneel landgebruik voor klimaatadaptatie in het Groene Woud (2010): Greet Blom-Zandstra (zie bijlage 2). Enerzijds omdat zij in dit onderzoek als belangrijke expert wordt gezien vanwege haar kennis op het gebied van de voorwaarden voor toepassing van multifunctioneel landgebruik als klimaatadaptatie maatregel. Maar met name haar kennis over het betreffende beleidsarrangement in Het Groene Woud maakt Blom-Zandstra een uiterst interessant persoon om te interviewen.

3.4.2 Linde Gommers

De 2^e persoon die is geïnterviewd in dit onderzoek betreft Linde Gommers, adviseur bij adviesbureau Aequator (zie bijlage 3). Ik ben bij haar terechtgekomen via Hein Korevaar, een auteur van het rapport Multifunctioneel landgebruik voor klimaatadaptatie in het Groene Woud (2010). Hij bracht me er van op de hoogte dat Aequator is aangewezen om de proefpilots in het Groene Woud verder uit te werken en eventueel uit te voeren, nadat Alterra het voorbereidende werk had gedaan zoals dat staat omschreven in het zojuist genoemde rapport. Hij adviseerde me contact op te nemen met Miriam van Meeteren van Aequator, die me op haar beurt weer doorverwees naar Linde Gommers. Zij is tot vandaag de dag, als adviseur, betrokken bij de realisatie van de proefpilots in Het Groene Woud. Zij heeft dus, wat de proefpilots in het Groene Woud betreft, het stokje min of meer overgekomen van Blom-Zandstra die in de voorbereidende fase betrokken was bij het project in het Groene Woud. Ze kan dus waarschijnlijk net als Blom-Zandstra veel vertellen over het huidige beleidsarrangement in het Groene Woud. Interessant aspect hierbij is de mate waarin het beleidsarrangement in de tussentijd is veranderd.

3.4.3 Frans van Beerendonk

De laatste persoon die in dit onderzoek is geïnterviewd is Frans van Beerendonk (zie bijlage 4). Frans van Beerendonk wordt gezien als een belangrijke expert in dit onderzoek omdat hij als (ex) bestuurslid van het ZLTO, de ANV en de DB streekraad veel kennis uit een andere hoek heeft over het proces in het Groene Woud. Waar Blom-Zandstra en Gommers de casus zien vanuit de expert invalshoek zien, ziet van Beerendonk het proces in het Groene Woud vanuit de invalshoek van het maatschappelijk middenveld en de marktpartijen. Tevens heeft hij op een andere manier samengewerkt met de publieke partijen dan de expert actoren. Waar de provincie Noord-Brabant de expert actoren betaalt voor (onafhankelijk) onderzoek en advies, geldt dit niet voor van Beerendonk wat bijvoorbeeld kan leiden tot een andere mening over het handelen van de publieke partijen. Verder wordt Van Beerendonk door zowel Blom-Zandstra als Gommers benoemd als belangrijk persoon in het Groene Woud. Zo wordt hij genoemd als een van de belangrijkste trekkers van het project. Doordat Van Beerendonk ook lid is geweest van het dagelijks bestuur van de streekraad, een organisatie met mensen uit allerlei sectoren zowel uit de publieke als de markt partijen, weet hij ook veel af van de visie van de betrokken gemeenten, waterschappen en de provincie Noord-Brabant.

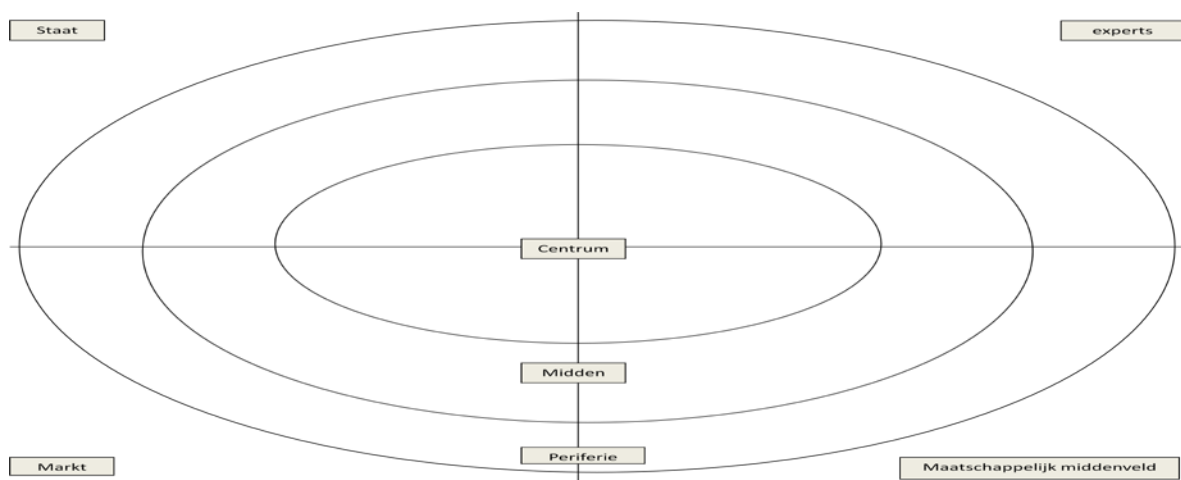
Figuur 6: De tijdlijn van de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud.

3.5 De actorenkaart

De experts zijn ook gevraagd om samen met mij een actorenkaart in te vullen (zie figuur 7 en bijlagen 5 t/m 8). De actorenkaart is een soort assenstelsel waar de betrokken partijen in een bepaald beleidsveld kunnen worden ingevuld. Een actorenkaart is een hulpmiddel bij het achterhalen van de betrokken actoren in een casus en geeft tevens weer uit welke sector de actoren komen. Tevens kan er in het assenstelsel naar keuze ingevuld worden in welke mate de partijen een centrale rol hebben gespeeld. Dit kan bijvoorbeeld gelden voor hoeveel invloed de

partijen in de casus hebben gehad, zoals in dit onderzoek. Er is gekozen voor invloed in dit onderzoek om een duidelijk beeld te krijgen van de partijen die de belangrijkste rol hebben gespeeld. Deze hiërarchie van rollen is op zijn beurt weer van belang voor de faalfactoren analyse. De geïnterviewde zal gevraagd worden de actoren die, volgens de expert, betrokken zijn geweest bij het proefpilots in het Groene Woud in een assenstelsel in te vullen. In het centrum zullen de actoren worden ingevuld die volgens de expert de meeste invloed op het proces in het Groene Woud hebben gehad, in de periferie zullen de partijen geplaatst worden die de minste invloed hebben gehad.

Tevens zal er een onderscheid gemaakt worden tussen staats-, expert- markt- en maatschappelijke partijen. Bij elke sector zal worden aangegeven wat er in dit onderzoek mee bedoeld wordt. In welke sector de expert de partijen plaatst is echter geheel aan de expert zelf. Door op deze manier de actorenkaart in te vullen wordt er enerzijds een overzicht van het arrangement geschetst anderzijds is dit invullen van de actorenkaart een goede aanleiding om dieper in te gaan in het arrangement. Tijdens het invullen van de actorenkaart kan de expert zich misschien zaken herinneren die hij bij het simpelweg benoemen van de actoren niet had genoemd. De expert kan tijdens het invullen ook al dieper ingaan op het soort invloed die de partij heeft gehad in het Groene Woud en daarom al doorgaan op de andere dimensies van het arrangement. De actorenkaart wordt daarom gezien als uiterst bruikbaar hulpmiddel bij het schetsen van het arrangement in het Groene Woud. Bij het invullen van de actorenkaarten hebben de experts verschillende partijen opgeschreven en is ook hun invloed verschillend beoordeeld. Ook hebben de experts de betekenis van de mate van invloed anders geïnterpreteerd en was het niet altijd duidelijk wanneer een partij nou een partij uit het maatschappelijk middenveld of een marktpartij was. Om de betrouwbaarheid en validiteit van de actorenkaart te waarborgen zullen actoren waar de experts een gezamenlijke visie over hebben meer waarde hebben in dit onderzoek dan actoren waar de meningen over verdeeld zijn.

Figuur 7: De gehanteerde actorenkaart

4 Analyse

In dit onderdeel zal het analyse instrument, dat in het theoretisch kader is gecreëerd, gebruikt worden voor een analyse van de belangrijkste factoren voor een succesvolle PPS in het Groene Woud. Allereerst zal er een beschrijving worden gegeven van het project in het Groene Woud. Wat is de aanleiding voor het project in het Groene Woud en wat dient er met het project te worden bereikt?

Hierna zal er worden nagegaan in welke mate er nou sprake is geweest van een PPS in het Groene Woud. Is er daadwerkelijk sprake geweest van een PPS, zoals deze is omschreven in het theoretisch kader, in het Groene Woud? En zo ja hoe is deze samenwerking verlopen?

Vervolgens zal de voorgeschiedenis van het beleidsarrangement in het Groene Woud kort toegelicht worden. Het doel van deze beschrijving van de voorgeschiedenis een verklaring te geven hoe de verhoudingen in het huidige beleidsarrangement tot stand zijn gekomen.

Hierna zal het huidige beleidsarrangement in het Groene Woud worden omschreven. In dit onderdeel zullen de betrokken actoren kort worden toegelicht. Van de actoren die als het meest invloedrijk worden gezien in dit onderzoek, gebaseerd op de interviews en ingevulde actorenkaarten, zullen kort de hulpbronnen, regels en discoursen worden toegelicht. Dit beleidsarrangement is tot stand gekomen door de geïnterviewde experts specifiek naar elk onderdeel van het beleidsarrangement te vragen in de gekozen periode (zie bijlagen 1 t/m4) . De actoren zullen per sector aan bod komen in dit descriptieve onderdeel om het geheel overzichtelijk te houden. Aangezien dit beleidsarrangement door de jaren aanzienlijk is veranderd zal dit specifiek het beleidsarrangement zijn in de jaren van het klimaatadaptatie project in het Groene Woud: Van het najaar 2009 tot heden.

In de knelpunten analyse zal er dieper worden ingegaan op het hiervoor geschetste beleidsarrangement. Aan de hand van de interviews zal er worden onderzocht in welke mate elke actor invloed heeft uitgeoefend op de totstandkoming van de PPS in het Groene Woud. Er zal een analyse plaatsvinden van de verschillende interpretaties die de geïnterviewden hebben over de knelpunten bij de totstandkoming van de PPS. In deze analyse zal de interdependentie tussen de verschillende dimensies centraal staan. Tevens zal er geprobeerd worden te verklaren hoe deze samenhang in elkaar steekt in Het Groene Woud.

In het laatste onderdeel van deze analyse zullen de gevonden knelpunten in het beleidsarrangement van het Groene Woud gekoppeld worden aan de, in het theoretisch kader omschreven, faalfactoren voor een PPS in het Groene Woud, kennende: Goede samenwerking, Goede organisatie, vertrouwen en communicatie, Initiatief, Scope en afbakening, legitimatie en

externe invloeden. In welke mate komen de gevonden knelpunten nou overeen met de theorie over de belangrijkste faalfactoren voor PPS? In deze analyse zal er voor iedere faalfactor uit het theoretisch kader nagegaan worden in welke mate deze factor ook in het Groene Woud van toepassing is geweest en wat de invloed hier van geweest is. Indien uit de analyse blijkt dat het project in het Groene Woud is blijven steken in de voorbereidingsfase zal deze analyse betrekking hebben op de voorbereidingsfase van de twee pilot projecten.

4.1 Beschrijving klimaatadaptatie projecten Groene Woud

Het natuurgebied in het Groene Woud bestaat voornamelijk uit zandgronden (Blom-Zandstra et al., 2010, p.5). Door klimaatverandering zal het gebied, met name in het groeiseizoen, te maken krijgen met een toenemende mate van droogte. Vooral in de hoger gelegen gebieden. Om de landbouw en natuur in het gebied klimaatbestendiger en weerbaarder te maken zijn er plannen gemaakt om de effecten van klimaatverandering in directe zin tegen te gaan. Het Groene Woud is geschikt bevonden om weerbaarheid van landbouw en natuur in het gebied te vergroten door te toepassing van multifunctioneel landgebruik. In het najaar van 2009 heeft de streekraad Het Groene Woud er mee ingestemd om een concreet begin te maken aan het gebied klimaatbestendiger te maken door in te stemmen met 10 klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud (Blom-Zandstra et al., 2010, p.1). De insteek is om van het Groene Woud ‘ showcase’ te maken voor andere producten betreffende duurzaamheid en klimaatadaptatie. Een van deze projecten betreft de toepassing van multifunctioneel landgebruik ter klimaatadaptatie in het Groene Woud.

In het Groene Woud zijn twee gebieden, een op het platteland en een in de buurt van de stad, aangewezen als locatie voor twee proefpilot projecten. Voor de pilot op het platteland is gekozen voor de Mortelen & Scheeken, nabij Boxtel. Voor de pilot in de buurt van de stad is gekozen voor de Moestuin van Den Bosch. Uit gesprekken met vertegenwoordigers uit verschillende sectoren is gebleken dat deze twee projecten het meest kansrijk zijn als proefpilot ter toepassing van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik. Deze projecten hebben als doel meer kennis op te leveren over de toepassing van multifunctioneel landgebruik ter klimaatadaptatie in het Groene Woud voor de toepassing van verdere projecten.

Voor deze proefpilots is er een plan van aanpak geschreven. In dit plan van aanpak is de uitvoering opgedeeld in twee fases: Een voorbereidings- en een uitvoeringsfase. In de voorbereidingsfase is de insteek om samen met de betrokken partijen een uitvoeringsplan op te stellen. In de uitvoeringsfase zou dit gemaakte uitvoeringsplan gerealiseerd dienen te worden. Het is de bedoeling dat het Brabants Landschap en de provincie Noord-Brabant dit project zullen

gaan trekken. De uitvoering van het project is blijven hangen in de voorbereidingsfase. Hoe het project er op dit moment voorstaat, zal in de volgende paragraaf verder worden toegelicht.

4.2 Een succesvolle PPS in het Groene Woud?

Voordat de knelpunten bij de beoogde PPS in het Groene Woud worden geanalyseerd is het eerst noodzakelijk om na te gaan in welke mate de PPS in het Groene Woud nou als succesvol wordt bestempeld door de geïnterviewde experts. En misschien nog belangrijker; is deze samenwerking daadwerkelijk tot stand gekomen? Daarom zal er allereerst worden nagegaan of er sprake is geweest van een PPS in het Groene Woud.

Zoals in de 1^e paragraaf vermeld, was er op een gegeven moment het plan om twee proefpilots uit te voeren in het Groene Woud: Een in het gebied Mortelen en Scheeken, bij Boxtel en een in het gebied De Tuin van Den Bosch, nabij Den Bosch. Deze twee locaties voor de proefpilots waren het resultaat van het rapport Multifunctioneel landgebruik voor klimaatadaptatie in Het Groene Woud (2010), waar Blom-Zandstra aan heeft meegewerkt. Nadat het project voor de verdere uitwerking van de twee proefpilots begin 2010 terechtkwam bij adviesbureau Aequator kreeg het adviesbureau tot 31 december 2011 budget ter verdere uitwerking van de plannen voor de proefpilots en het samenbrengen van de betrokken partijen.

Voor de Mortelen en Scheeken is een projectplan opgesteld met een 3tal clusters aan maatregelen waarin stond waarmee men aan de slag kon en hoe dat het beste gedaan kon worden. Het budget van de provincie liep op 31 december 2011 af en daarom volgde toen het laatste rapport en de laatste rekening van Aequator, of het proces nou klaar was of niet. *‘Er werd met een grove hakbijl een einde aan gemaakt. Naar ons gevoel waren we nog lang niet klaar’* (L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012). Maar dankzij de *Landschappen van Allure* (zie kader) kwamen er weer budgetten vrij voor soortgelijke projecten. Maar als standalone project is het project in de Mortelen & Scheeken te klein om aanspraak te maken op subsidie voor de Landschappen van Allure. Frans van Beerendonk is het eens dat het project in de Mortelen & Scheeken niet als standalone project doorkan: *‘Hier heb ik geen vertrouwen in. Ik betwijfel of die financiering nog goed komt. Het project zoals het er nu voorligt gaat niet door. Er is geen geld voor. Het project maakt wel kans als het aansluit bij een groter geheel.’* (F. van Beerendonk, persoonlijke communicatie, 5 juni, 2012). Daarom werd er geprobeerd het project in de Mortelen & Scheeken aan te haken bij andere kansrijke projecten. Er ontstond echter ophef over de

De landschappen van Allure is de overkoepeling van 3 projecten van de provincie Noord-Brabant (Brabant, n.d.). Deze projecten ter ontwikkeling van de drie 'meest kansrijkste landschappen', kennende de Brabantse Wal, het Groene Woud en de Maashorst, hebben als doel bij te dragen aan het woon- werk- en recreatie omgeving in Noord Brabant. Op deze manier wil de provincie een Europese topregio blijven.

Landschappen van Allure. De kwaliteit van de ingediende projecten was niet goed genoeg. Dit kwam omdat ze niet duidelijk maakten wat ze precies wilden aldus Gommers. Desondanks ontving Aequator een brief: Van de 3 aangewezen locaties voor de Landschappen van Allure was het Groene Woud er een van. Per gebied moest er 1 project aangewezen worden die als meest kansrijk wordt gezien en als trekkersfunctie moet dienen. Aequator geeft ondersteuning in hoe het eruit moest komen te zien, uitgangspunt is namelijk dat het er echt anders uit moet

gaan zien. Er wordt dus ook weer een nieuw uitvoeringsprogramma opgesteld. *'Vanuit de provincie duurt zo iets heel erg lang, het is afwachten nu. En wie weet krijgen we straks geld als het klaar is'* (L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012). Er wordt momenteel vanuit de Agrarische Natuur Vereniging gezocht naar een projecttrekker voor dit project. Dit is ingewikkeld omdat die persoon geen garantie krijgt dat ie straks betaalt gaat krijgen. *'Afwachten hoe het verder moet nu. Er zijn wel al gesprekken geweest ongeveer 3 weken geleden. Maar over de uitvoering is nog niks bekend'* (L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012).

Geconcludeerd kan worden is dat de klimaatadaptatie pilot in de Mortelen & Scheeken waarschijnlijk niet uitgevoerd gaat worden, zeker niet in de oorspronkelijke vorm. De financiering is voor een standalone project simpelweg niet rond te krijgen. Alleen als het project aangehaakt kan worden bij een groter geheel is er kans dat het project, door bijvoorbeeld de landschappen van Allure, ooit gefinancierd en uitgevoerd zal kunnen worden. Maar van een concrete afspraken ter realisatie of contracten is hier in ieder geval op dit moment zeker geen sprake geweest. Het project is blijven hangen in de voorbereidingsfase en men heeft zich tot nu toe beperkt tot overleggen en het onderzoeken van de mogelijkheden.

Voor de Moestuin van Den Bosch was het anders. Vanuit de Landelijke Tuinbouw Organisatie is er een eigen visie opgesteld voor dit gebied. Op basis van het project idee van Aequator wilden de partijen niet meewerken aan het project namelijk. Hier is echter ook de stekker uitgetrokken. Maar na enkele gesprekken met Aequator is het proces weer op gang gebracht. Concreter dan dit is het niet meer geworden, het initiatief ligt nu bij het ZLTO. Ook hier is er dus tot nu toe geen sprake geweest van concrete afspraken en contracten betreffende de uitvoering.

De pilot projecten in het Groene Woud zijn dus in de fase blijven hangen van besprekingen, overleggen en consensus kweken. Er is tot op dit moment nog geen sprake geweest van uitvoering, of zelfs afspraken over uitvoering of financiering, van een van de twee proefpilots

in het Groene Woud. In het theoretisch kader zijn de voorwaarden, zoals deze in dit onderzoek gelden, voor een PPS omschreven: *'Bij een PPS project:*

- *Werken overheden en bedrijfsleven samen op basis van duidelijke, contractueel vastgelegde afspraken;*
- *Is contractueel vastgelegd wie waarvoor verantwoordelijk is en wie welke kosten en risico's draagt;*
- *Gaat het om het realiseren van zowel maatschappelijke- als commerciële doelen;*
- *Verwachten beide partijen dankzij de samenwerking en inbreng van ieders specifieke deskundigheid een beter resultaat tegen dezelfde kosten realiseren;*
- *Behoudt elk zijn eigen identiteit en verantwoordelijkheid "* (Kenniscentrum PPS, in Bregman & de Win, 2005, p.4).

Er kan dus geconcludeerd worden dat er (nog) niet is overgegaan op uitvoeringsfase van de twee proefpilots. Aangezien er nooit samenwerking is geweest tussen overheden en het bedrijfsleven gebaseerd op concrete, contractueel vastgelegde afspraken bij beiden pilots in het Groene Woud kan er gesteld worden dat er *geen* sprake is geweest van een PPS in het Groene Woud.

4.3 Voorgeschiedenis Groene Woud; een dynamisch beleidsarrangement

Nog voordat er in het najaar van 2009 begonnen werd met het klimaatadaptatie project, is het beleidsarrangement in Het Groene Woud al onderhevig geweest aan veranderingen. Door de jaren heen zijn bepaalde actoren nadrukkelijker naar voren gekomen dan anderen. Het beleidsarrangement in het Groene Woud is daardoor sterk veranderlijk van aard.

Het eerste belangrijke moment is in 1975, toen werd het Groene Woud namelijk aangewezen als Nationaal landschap door de overheid. Het gevolg van deze aanwijzing was dat er projecten werden opgezet in het gebied met natuurorganisaties, zonder hierin de lokale boeren te betrekken. Dit leidde ertoe dat deze boeren in 1990 in opstand kwamen toen hun akkers werden opgeofferd voor natuurdoeleinden. De invloed die de boeren hadden op het beleid leek minimaal.

Naar aanleiding van deze protesten werd er een groep 'wijze mannen' (streekraad het Groene Woud onder leiding van Frans van Beerendonk) opgericht met 'tentakels' in meerdere organisaties waardoor men goed in staat was te lobbyen bij deze organisaties. De leden waren bijvoorbeeld afkomstig van de betrokken gemeenten, waterschappen, het ZLTO en de ANV. Het centrale doel was de boosheid van de boeren omzetten in kansen voor de natuur en de boeren. Door de inzet van deze groep 'wijze mannen' kwam er een gemeenschappelijk gebiedsontwikkelingsproces op gang in plaats van dat er ruiten bij elkaar werden ingegooid. In

2005 ging deze organisatie naar een congres over soortgelijke gebiedsprocessen. Dit congres werd als verbreedend, interessant en de ideeën werden als haalbaar opgevat. Als gevolg hiervan werd er een festival opgericht om naast de provincie, natuurverenigingen en boeren ook de burgers te betrekken bij het proces. Ook kreeg de streek naar aanleiding van het congres een eigen merk. Tot slot werden er ook banken toegevoegd bij het gebiedsproces in het Groene Woud. Er werd een financiële constructie bedacht waarin boeren en de provincie geld inleggen en banken extra rente geven waarmee projecten konden worden gefinancierd. Op deze manier gingen er steeds meer organisaties en mensen aanhaken bij de gebiedsontwikkeling in het Groene Woud.

Dit heeft ertoe geleid dat het beleidsarrangement in Het Groene Woud vandaag de dag bestaat uit partijen uit meerdere sectoren die ieder hun eigen belang hebben in het Groene Woud. Tegenwoordig zijn het niet alleen meer de publieke partijen die de dienst uitmaken. Tegenwoordig vindt gebiedsontwikkeling plaats samen met de betrokken boeren, verenigingen als het ZLTO de ANV en burgers in het Groene Woud. Waar eerst alleen de publieke partijen op een hiërarchische manier bepaalden hoe Het Groene Woud er uit diende te zien, doen ze dit nu samenwerking met de boeren en de andere belanghebbende partijen.

4.4 Beschrijving arrangement Groene Woud

4.4.1 Publieke actoren

De eerste groep actoren die aan bod komen in dit onderdeel zijn de actoren uit de publieke sector. Ten eerste is er de provincie Noord-Brabant en de gemeenten Den Bosch en Tilburg. Hun uitgangspunt in het Groene Woud was klimaatrobuust natuurgebied te ontwikkelen en multifunctioneel landgebruik toe te passen: Blom Zandstra: *'Het discours van de provincie en de gemeentes was 'klimaatrobuust' gebied ontwikkelen. Deze partijen dienden zich te houden aan de eisen die de politiek stelt.* (G. Blom-Zandstra, persoonlijke communicatie 3 mei, 2012). Ook Gommers is dezelfde mening toegedaan, al verwoordt ze het iets anders: *'Klimaatadaptatie, natuur en multifunctioneel landgebruik zijn de belangrijkste discourses voor de provincie'* (L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012).

De middelen die de provincie kan toepassen bij de realisering hiervan zijn voornamelijk geld en (tijdelijke) subsidies (zoals het fonds voor groen-blauwe diensten) en de benodigde vergunningen: Blom-Zandstra noemt als middelen van de provincie en gemeenten tijdelijke subsidies, zoals het fonds voor groen-blauwe diensten. Gommers noemt geld maar ook vergunningen als onmisbare hulpbronnen van deze partijen. Er kan geconcludeerd worden dat de gemeentes en de provincie vanwege het feit dat zij beschikken over essentiële hulpbronnen als geld, subsidies en vergunningen eigenlijk onmisbaar zijn bij de gebiedsontwikkeling in het Groene

Woud. Dit blijkt ook uit het feit dat de provincie Noord-Brabant aangewezen is als projecttrekker. Ze hebben hierdoor veel invloed uitgeoefend op het project door bijeenkomsten te organiseren, subsidies te verlenen en onderzoeksbureaus advies te laten uitbrengen.

Aangezien het project in Groene Woud nog niet beland is in de uitvoeringsfase hebben de provincie en de gemeentes nog geen gebruik kunnen maken van juridisch bindende instrumenten als streekplannen (provincie) en bestemmingsplannen (gemeente). Dit soort regelgeving voor de publieke partijen heeft dus weinig invloed op de casus in het Groene Woud gehad. Voor het betalen van bepaalde projecten heeft de provincie Noord-Brabant een coalitie gevormd met het Brabants Landschap. Hieruit kan geconcludeerd worden dat deze partijen, die samen het project dienden te trekken, gemeenschappelijke discourses betreffende het project hebben gehad.

De Waterschappen AA en Maas & het Waterschap Dommel hebben als doel te zorgen voor een goede en schone waterhuishouding in het Groene Woud(waterschappen, n.d.). In de winter mag het water er niet te hoog staan en in de zomer mag het gebied niet te droog zijn, wat in Het Groene Woud het grootste probleem is. Tevens dient het waterschap te zorgen voor schoon oppervlaktewater in het Groene Woud. Zij kunnen dit financieren door heffing van waterschapsbelasting. Dit betekent dat ze niet helemaal afhankelijk van geld van andere overheden zijn. Hierdoor wordt het waterschap, samen met het feit dat ze door de actoren worden aangezien als belangrijke partij, in deze casus gezien als belangrijke actor. Ze kunnen eigen projecten financieren door deze eigen belasting. Tevens kunnen de waterschappen bindende besluiten nemen, verordeningen vaststellen en al dan niet vergunningen verlenen. Hierdoor hadden de waterschappen veel inspraak bij het maken van de plannen en waren ze nadrukkelijk aanwezig bij de overleggen over de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud. Zo hebben ze samen met de provincies en gemeentes gebiedsdoelen voor het Groene Woud geformuleerd.

Staatsbosbeheer streeft naar behoud en realisatie van een zo groot mogelijke diversiteit aan natuur- en cultuurlandschappen, ecosystemen, natuurbeleving- en recreatie (Staatsbosbeheer, n.d.). Een ander belangrijk doel is de ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur (EHS). De voornaamste hulpbron van Staatsbosbeheer is het gebied dat deze organisatie in handen heeft; zo'n 260.000 hectare natuur. In tegenstelling tot het waterschap is Staatsbosbeheer volledig afhankelijk van de rijksoverheid. Staatsbosbeheer krijgt jaarlijks een bepaald budget van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Het doel van Staatsbosbeheer is dus de verbetering van diversiteit van het landschap in het Groene Woud en komt met name op voor de natuurgebieden in het gebied.

De Dienst landelijk (directie landelijk gebied) is een dienst van de overheden waarmee grond aangekocht kan worden voor gebiedsontwikkeling (Dienst landelijk gebied, n.d.). Dit kan

door gebieden kunnen worden ingericht en voorstellen mee kunnen worden gedaan met betrekking op natuurbeheermaatregelen. In het Groene Woud is de taak van deze dienst voornamelijk de aankoop van grond voor de EHS in het gebied.

4.4.2 Markt actoren

Deze sector kent enige overlap met de sector maatschappelijk middenveld omdat in deze casus boeren een belangrijke rol spelen. Enerzijds kunnen boeren in het Groene Woud opgevat worden als maatschappelijk middenveld, hun boerderij staat ergens en ze hebben zo als inwoner bepaalde belangen zonder winstoogmerk. Ze zien Het Groene Woud dan als woonomgeving. Anderzijds kan een boer ook opgevat worden als marktpartij, een boer is namelijk toch een soort ondernemer met bijbehorende financiële belangen in het Groene Woud. Dezelfde boer kan dus het Groene Woud ook zien als productieplaats. In dit onderzoek zullen de boeren in het Groene Woud vanwege dit dubbele karakter zowel als marktpartij als maatschappelijk middenveld gezien worden.

De hulpbronnen die deze boeren in kunnen brengen is voornamelijk hun grond. Ook in het Groene Woud is de grond van de boeren van onmiskenbaar belang voor de slagingskansen van het project. Uit de interviews is gebleken dat zonder de inspraak en hulp van de boeren het project geen kans van slagen heeft.

De boeren in het gebied handelen uit ondernemerschap. Ze dienen zelf beter te worden van de ontwikkelingen in het Groene Woud. Als ze er bijvoorbeeld financieel gezien niet beter op denken te worden doen ze niet mee. Dit blijkt ook uit de bijeenkomsten, die in het begin nogal stroef verliepen. De boeren zagen toen nog niet in waarom zij beter zouden worden van de plannen in het Groene Woud. Toen dit wel het geval was verliepen de bijeenkomsten een stuk beter en werden de partijen het uiteindelijk eens over de plannen. Alleen het financieringsvraagstuk bleef problematisch. Het feit dat sommige boeren in het Groene Woud nare ervaringen hebben met eerdere pilots van het waterschap heeft er tevens toe geleid dat sommige boeren een argwanende houding hadden ten opzichte van klimaatadaptatie projecten. Hierdoor is er sprake van 'oud zeer' bij bepaalde boeren wat een negatieve invloed heeft gehad op hun discours ten opzichte van het project in het Groene Woud.

Een gedeelte van deze boeren heeft zich aangesloten bij organisaties als de Duinboeren, de Agrarische Natuur Vereniging en de Zuidelijke land- en tuinbouw organisatie. De Duinboeren is een organisatie voor agrarische ondernemers en inwoners van het buitengebied in de regio van het Groene Woud (Duinboeren, n.d.). Ze hebben als doel 'De duurzame instandhouding van het landbouwbuffergebied' (Duinboeren, n.d.). De Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie is een grotere organisatie, bedoeld voor 'ondernemers in de groene ruimte' in Zeeland, Noord-Brabant

en Zuid-Gelderland (ZLTO, n.d.). Deze organisatie ondersteunt boeren bij 'realiseren van een duurzame positie in markt en maatschappij.' Ten slotte is er dus nog de Agrarische Natuur Vereniging. Deze vereniging van agrariërs en burgers zet zich in voor natuur- en landschapswaarden in het agrarische gebied (ANV Lopikkerwaard). Deze verenigingen hebben gemeen dat ze opkomen voor de belangen van de boeren. Maar de discourses verschillen onderling. Terwijl het ZLTO en duinboeren eigenlijk puur opkomen voor de belangen van de boeren speelt natuur voor de ANV een aanzienlijk belangrijkere rol. Deze vereniging zet zich naast het behartigen van de boeren belangen ook in voor de natuur- en landschapswaarden waardoor hun discours dus enigszins verschilt van de overige verenigingen.

Tot slot is er nog de heer van Oers. Dit is een zelfstandig ondernemer die zichzelf heeft verhuurd vanuit zijn eigen bureau, hij voerde opdrachten uit die hij van de provincie Noord-Brabant kreeg toegewezen. Aangezien hij slechts opdrachten uitvoerde die hem werden toegewezen had hij niet veel invloed op het project in het Groene Woud. Maar omdat hij uit ondernemerschap handelt, is hij gebaat bij een project dat daadwerkelijk wordt uitgevoerd.

4.4.3 Actoren uit het maatschappelijk middenveld

Zoals eerder vermeld is het onderscheid tussen de marktsector en het maatschappelijk middenveld in deze casus eigenlijk niet aanwezig. Daarom vallen de boeren, wanneer ze als inwoner van het gebied gezien worden, ook onder deze sector. Boeren in het Groene Woud, het ZLTO en de ANV vallen daarom ook onder het maatschappelijk middenveld in deze casus.

Het Brabants landschap wordt in deze casus opgevat als een organisatie uit het maatschappelijk middenveld. Deze stichting komt op voor het 'natuur- en landschapsschoon' in Noord-Brabant (Brabants landschap, n.d.). Dit willen ze onder meer bewerkstelligen door, ten bate van de natuur, land aan te kopen en te beheren. Samen met de provincie Noord-Brabant, waar ze een coalitie mee gevormd hebben, dienen ze het project te trekken. Ze delen daarom het discours van het ontwikkelen van klimaatrobuust land in het Groene Woud. Door de coalitie hebben ze tevens inspraak op het gebied van de besteding van geld en subsidies en daardoor in bepaalde mate toegang tot belangrijke hulpbronnen.

In De Streekraad (dagelijks bestuur) en het Streekhuis Meierij & het Groene Woud zitten vertegenwoordigers uit alle partijen die te maken hebben met het Nationaal Landschap Het Groene Woud (Klik, n.d.). Hierbij kan men denken aan vertegenwoordigers van partijen als gemeenten, waterschappen maar ook terreinbeheerders, leden van het ZLTO en de regionale VVV. De heer Van Oers is hier ook een vertegenwoordiger van. Het doel van deze streekraad is om de kwaliteit van het gebied te versterken; '*Een goed evenwicht tussen economie, ecologie en de leefbaarheid is daarbij het uitgangspunt*'. De streekraad heeft, met mensen afkomstig uit

meerdere sectoren, de mogelijkheid om effectief te kunnen lobbyen in meerdere sectoren en hierdoor partijen uit verschillende sectoren bij elkaar te brengen, een belangrijke hulpbron. Door te lobbyen kunnen ze bijvoorbeeld geld en (politieke) steun opbrengen voor het project in het Groene Woud. De mate van invloed van de streekraad uit zich in het Groene Woud doordat de streekraad in bepaalde fases van het project het project heeft getrokken in plaats van de provincie Noord-Brabant en het Brabants Landschap. De streekraad organiseerde bijvoorbeeld bijeenkomsten met als doel de verschillende partijen dichter bij elkaar te brengen in het Groene Woud.

De Brabantse Milieu Federatie is zoals de naam al doet vermoeden een stichting die opkomt voor een schoon milieu in Noord-Brabant (Brabantse milieu federatie, n.d.) . Tevens wordt een 'vitale natuur en gevarieerd landschap' nagestreefd door deze stichting. De Bosgroep Zuid Nederland tenslotte is een vereniging die opkomt voor de belangen van eigenaren van bos en/of natuurterreinen. Dit kunnen zowel particulieren en landgoedeigenaren als gemeenten zijn. Deze vereniging behartigt dus de belangen van de diverse bos- en natuur eigenaren in Het Groene Woud (Bosgroep Zuid Nederland, n.d.).

4.4.4 Expert actoren

De actoren in Het Groene Woud die nog niet aan bod zijn gekomen zijn de experts of ook wel kennisinstellingen of adviesbureaus genoemd. Deze, meestal onafhankelijke, partijen leveren kennis en advies aan de partijen in het beleidsarrangement die de beslissingen moet nemen. Deze organisaties hebben tevens overleg, workshops en bijeenkomsten georganiseerd tussen de partijen en hebben geprobeerd bepaalde partijen dichter bij elkaar te brengen. Ze vervullen in Het Groene Woud dus ook min of meer de rol als intermediaire actor tussen de verschillende partijen.

In het Groene Woud zijn er 5 actoren uit de expert sector te onderscheiden kennende: Adviesbureau Aequator, het Louis Bolk instituut, de Wageningen University, Plant research International & Alterra en het Europees Centrum voor Natuurbescherming . Zo zijn er in de fase waarin de locaties voor de twee proefpilots is vastgesteld, waarbij Blom-Zandstra betrokken is geweest, de Wageningen University en Plant research international & Alterra en het Louis Bolk Instituut betrokken geweest. Deze partijen hebben onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van de toepassing van multifunctioneel landgebruik in het Groene Woud (Blom- Zandstra, 2010). Zij kregen deze taak van de provincie met bijbehorende betaling. In wezen hebben zij geen specifiek belang in de casus maar proberen deze actoren advies en kennis te leveren aan de partijen die hier hiervoor de opdracht geven. Later kwam de opdracht voor de verdere uitwerking van de twee proefpilots via een openbare aanbesteding bij het adviesbureau Aequator. Zij brachten op

hun beurt weer advies uit in deze fase van het project en ook zij waren bezig met het organiseren van bijeenkomsten tussen de partijen om deze dichterbij elkaar te brengen. Ze hebben hierdoor geen doorslaggevende hulpbronnen en invloed, ze worden slechts geacht advies uit te brengen en onderzoek te doen, tegen betaling. Hierdoor zijn de partijen gebaat bij een project dat lang doorgaat, zodat deze partijen geld kunnen verdienen. Dit blijkt ook uit de casus: Toen de provincie Noord-Brabant duidelijk maakte dat er geen geld meer zou komen voor verder onderzoek of uitvoering heeft Aequator het project in bepaalde fasen getrokken in de hoop dat er toch financiering zou komen en het project door zou kunnen gaan.

Tot slot is er nog het Europees Centrum voor Natuurbescherming. Dit is een organisatie die expertise levert aan zowel nationale en regionale overheden als intergouvernementele organisaties zoals de Europese Raad (ECNC, n.d.). Deze expertise heeft betrekking op het behoud en duurzaam gebruik van de natuur in Europa.

4.5 Analyse knelpunten van het beleidsarrangement in het Groene Woud.

Actor	Centrum	Midden	Periferie
Provincie Noord-Brabant	X		
Gemeente Tilburg & Gemeente Den Bosch			X
Waterschap Dommel & waterschap AA en Maas	X		
Brabants Landschap	X		
Staatsbosbeheer			
Adviesbureau Aequator			
Boeren in het Groene Woud			
Zuidelijke land- en tuinbouw organisatie		X	
Agrarische natuur vereniging	X		
Duinboeren			
Streekraad (dagelijks bestuur)		X	
Wageningen University		X	
Plant research International & Alterra		X	
Streekhuis Meierij & Het Groene Woud	X		
Brabantse Milieu Federatie		X	
Europees centrum voor natuurbescherming			X
Bosgroep Zuid Nederland			X
Directie landelijk gebied		X	
Louis Bolk instituut			X
Van Oers	X		

Figuur 8: Overzicht actorenkaart Blom-Zandstra

Actor	Centrum	Midden	Periferie
Provincie Noord-Brabant			X
Gemeente Tilburg & Gemeente Den Bosch		X	
Waterschap Dommel & waterschap AA en Maas	X		
Brabants Landschap	X		
Staatsbosbeheer	X		
Adviesbureau Aequator		X	
Boeren in het Groene Woud	X		
Zuidelijke land- en tuinbouw organisatie	X		
Agrarische natuur vereniging	X		

Figuur 9: Overzicht actorenkaart Gommers

Actor	Centrum	Midden	Periferie
Provincie Noord-Brabant			X
Gemeente Tilburg & Gemeente Den Bosch			X
Waterschap Dommel & waterschap AA en Maas	X		
Brabants Landschap	X		
Staatsbosbeheer			
Adviesbureau Aequator		X	
Boeren in het Groene Woud		X	
Zuidelijke land- en tuinbouw organisatie			
Agrarische natuur vereniging			
Duinboeren			X
Streekraad (dagelijks bestuur)	X		
Wageningen University		X	
Plant research International & Alterra		X	
Streekhuis Meierij & Het Groene Woud	X		
Brabantse Milieu Federatie		X	
Europees centrum voor natuurbescherming		X	
Bosgroep Zuid Nederland		X	
Directie landelijk gebied		X	
Louis Bolk instituut			X
Van Oers			X
Frans van Beerendonk	X		

Figuur 10: Overzicht actorenkaart van Beerendonk

Opvallend is dat alle drie de geïnterviewden een verschillende visie hebben op de invloed van de verschillende actoren in het Groene Woud (zie figuur 8 t/m 10 en bijlagen 5 t/m 8). Over de invloed van de betrokken gemeenten is Gommers bijvoorbeeld positiever dan mevrouw Blom-Zandstra. Gommers plaatst de gemeenten in het midden terwijl Blom-Zandstra en Van Beerendonk deze in de periferie plaatsen. De gemeenten waren niet direct betrokken bij de projecten, maar ze hadden wel degelijk belang en interesses zo bleek later. Toen de besprekingen al enkele maanden bezig waren bleken de gemeentes wel degelijk interesses en belangen te hebben bij de projecten in het Groene Woud. Dit terwijl ze niet in directe zin werden betrokken bij het ontwikkelen van gebiedsdoelen. Dit gold voornamelijk voor de Moestuin van Den Bosch.

Wat ook opvalt is de mate van invloed die de Agrarische Natuur Vereniging heeft gehad op het project in het Groene Woud. De ANV wordt niet alleen door alle drie de experts in het centrum geplaatst, maar deze vereniging komt in beiden interviews vaker naar voren als belangrijke partij die het project in bepaalde fases heeft getrokken. Frans van Beerendonk heeft de ANV niet ingevuld in de actorenkaart. Hij heeft zichzelf, namens de streekraad en de ANV, echter wel in de actorenkaart geplaatst. Daarom komt dit op hetzelfde neer. Deze partij heeft veel invloed gehad op verloop in het Groene Woud. Ze hebben in bepaalde fases, zoals na het aflopen van de subsidies van de provincie Noord-Brabant, als trekker van het project gefungeerd. Door bijeenkomsten te organiseren met de doelstelling partijen dichter bij elkaar te krijgen en gemeenschappelijke doelen te verwezenlijken is tot op de dag van vandaag geprobeerd de pilots in het Groene Woud te kunnen realiseren.

Echte coalities zijn er niet gevormd in het Groene Woud. Wel betaalden de provincie Noord-Brabant en het Brabants landschap gezamenlijk bepaalde projecten. Tevens zijn er bepaalde actoren in het gebied apart genomen bij de besprekingen van bepaalde zaken omdat er in het gebied 'gevoeligheden' zitten. Deze gevoeligheden hadden de te maken met eerdere pilots in het Groene Woud van de lokale waterschappen. De lokale boeren hadden hier geen goede ervaring mee en hadden hierdoor in het begin een argwanende - en wantrouwende houding jegens de klimaatadaptatie projecten. De partijen kregen hierdoor de ruimte om, desnoods afzonderlijk, zich uit te spreken. Aequator had hierdoor een soort vertrouwensrol, ze mochten niet alles doorvertellen wat hen werd toevertrouwd. Zo had het Waterschap geheimen voor de boeren en de boeren hadden op hun beurt ook weer zaken die ze liever niet met het Waterschap deelden. Over de inhoud van deze problemen is helaas niets verteld door de experts.

Hetgeen in deze actoranalyse het meest opvalt is de verschillende kijk op de mate van invloed die de provincie Noord-Brabant heeft gehad bij het klimaatproject in het Groene Woud. Terwijl Blom-Zandstra de provincie een centrumrol toedeelt zijn Gommers en van Beerendonk van mening dat de provincie niet voldoende invloed heeft uitgeoefend en delen de provincie daarom in in de periferie. Dit blijkt ook direct uit de antwoorden van de experts. Mevrouw Gommers: *'De provincie heeft steeds thema's waar ze op inzetten. Jaren geleden was dat klimaatadaptatie, op een gegeven moment groen-blauwe dooradering. Ze hebben prioriteiten voor bepaalde onderwerpen maar hebben geen direct belang zelf maar wil laten zien dat ze er iets mee doen.'* 'Men vond (bij de publieke partijen red.) dat er iets mee moet worden gedaan' (L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012). De urgentie van de publieke partijen was dus laag. *'De urgentie kwam niet van de goede kant'*. Het was een kwestie een probleem bij een oplossing zoeken, er was geen echt probleem. *'We gaan iets doen met klimaatadaptatie zullen we dat hier doen? Wat zullen we doen dan? Weten we nog niet'* (L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012). Ook Van Beerendonk is een soortgelijke mening toegedaan. Blom-Zandstra daarentegen is weer een andere mening toegedaan: Op de vraag waar de provincie Noord Brabant geplaatst dient te worden in de actorenkaart reageert ze resoluut: *'Absoluut centrum'* (G. Blom-Zandstra, persoonlijke communicatie 3 mei, 2012). Ze ziet de provincie daarbij als belangrijkste aandrijver van de bijeenkomsten. In het begin van het project was de urgentie van de provincie Noord-Brabant nog hoog. De provincie vertolkte in deze fase de rol van bestuurlijke trekker nog zeer duidelijk door tijd en geld uit geven aan bijeenkomsten en onderzoek.

Waarschijnlijk heeft dit te maken met het feit dat Blom-Zandstra in een eerdere fase betrokken is geweest bij het project. Klaarblijkelijk is de urgentie van de provincie afgenomen in de periode toen mevrouw Gommers betrokken was bij het project wat ertoe heeft geleid dat de

provincie minder tijd en geld in het project heeft gestoken. Dit is gekomen doordat de dominante discourses zijn veranderd in de maatschappij en de politiek hierdoor andere prioriteiten stelt. Blom-Zandstra heeft hier een duidelijke visie over: *‘ Pas als iets urgent is wordt er geld ingestoken. Politieke keuzes zijn daarom ook erg belangrijk voor zulke projecten. Indien er sterk gekozen wordt voor klimaatadaptatie komt er meer geld dan nu. Het is een soort combinatie van politieke keuzes en geld dus’* (G. Blom-Zandstra, persoonlijke communicatie 3 mei, 2012).

In Het Groene Woud lijken de dominante discourses in de politiek dus invloed gehad te hebben op de actoren en de hulpbronnen. De dominante discourses in de politiek bepalen in welke mate de politiek prioriteiten stelt voor bepaalde soorten projecten. Waar er in het begin nog werd ingezet op het discours klimaatadaptatie en het klimaatrobuust maken van het gebied werd deze discours klaarblijkelijk minder belangrijk toen er wegens geldgebrek keuzes gemaakt moesten worden. Toen er keuzes gemaakt moesten worden door de politiek werd het discours klimaatadaptatie en klimaatrobuust gebied in het Groene Woud klaarblijkelijk niet belangrijk genoeg gevonden om nog geld in te steken. Dit discours bleek na een tijd dus niet dominant genoeg om de politiek er van te overtuigen hier geld voor beschikbaar te maken. Andere dominante discourses hebben de voorkeur gekregen boven klimaatadaptatie. Dit lijkt in het Groene Woud invloed te hebben op de urgentie van de betrokken publieke actoren. De publieke actoren dienen zich te houden aan de eisen die de politiek stelt: *‘Ze (de publieke partijen red.) dienen zich aan voorwaarden te houden die de politiek stelt. Heel lang is er druk geweest op de provincie om gebied om te zetten naar natuur’* (G. Blom-Zandstra, persoonlijke communicatie 3 mei, 2012). Frans van Beerendonk is een soortgelijke mening toegedaan: *‘De mensen van de provincie krijgen de opdracht in hun handen geschoven. Dit zorgt bij de ambtenaren voor een houding van: ‘Wij moeten punten scoren met dit project’ Dit leidde ertoe dat de provincie meteen wilde scoren met het project en daarom ook of meteen rendement wilde zien, anders wilde het niet investeren in de projecten’* (F. Van Beerendonk, persoonlijke communicatie, 5 juni, 2012). Dit was niet reëel volgens Beerendonk en daarom toonde het weinig initiatief. Doordat klimaatadaptatie projecten tegenwoordig minder de prioriteit verdienen in de politiek dan in de periode toen het project is opgestart is hierdoor ook de urgentie van de publieke actoren verminderd. Hierdoor hadden de publieke partijen in het Groene Woud minder de beschikking over hulpbronnen als geld om bijvoorbeeld adviesbureaus te betalen. Zo kreeg adviesbureau Aequator, ondanks het feit dat ze zelf het idee hadden nog lang niet klaar waren geen subsidie meer van de provincie Noord-Brabant: *‘Er werd met een grove hakbijl een einde aan gemaakt. Naar ons gevoel waren we nog lang niet klaar. Er was meer tijd en geld nodig geweest’* (L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012). Door het gebrek aan urgentie van de

publieke partijen en hierdoor de gebrekkige middelen was ook het uiteindelijk ook slecht gesteld met de urgentie van de private partijen in het Groene Woud:

‘ De urgentie van het project was bij zowel de publieke als private partijen slecht. De gevolgen waren ook te onzeker. De boeren vroegen zich af: Waarom zitten we hier als het niet uitgevoerd gaat worden? Het grootste probleem was dat het project was ingezet, dat er voorbereiding was geweest maar dat er eigenlijk van tevoren al bekend was dat er geen geld voor uitvoering zou komen. Normaal zijn er voor gebiedsontwikkeling partijen nodig die willen samenwerken en de urgentie inzien. Indien bepaalde partijen de urgentie niet inzien dan zegt ook de landbouw laat maar zijn dan. Zwart wit verteld is het zo dat de publieke partijen de echte urgentie niet inzagen bij de projecten in het Groene Woud’ (L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012).

Als de publieke partijen al geen urgentie ondervinden voor het project is dit bij de boeren ook niet het geval. In het Groene Woud heeft een gebrekkige urgentie van de publieke partijen dus geleid tot een gebrekkige urgentie bij de betrokken boeren. Van Beerendonk ziet deze problematiek ook als gevolg van falen van de betrokken ambtenaren, met name de provincie heeft niet bekwaam gehandeld. Karin van Herwaarden van de provincie Noord-Brabant bijvoorbeeld was niet in staat om reële doelstellingen voor het project te stellen. Er moest meteen resultaat te zien zijn van het klimaatadaptatie project. Dit was niet reëel voor projecten van deze aard. De betrokken ambtenaren zijn volgens hem niet in staat de juiste specifieke subsidie potjes, die er wel degelijk zijn, niet op de juiste manier in te zetten. Dit komt onder andere door de verantwoording die ze dienen af te leggen.

Door dit gebrek aan urgentie van de publieke partijen zagen de andere partijen, zoals de ANV, de streekraad en onderzoeksbureau Aequator, zich genoodzaakt om op een andere manier de benodigde hulpbronnen te bemachtigen. Om toch gebiedsontwikkeling te kunnen realiseren in het Groene Woud proberen adviesbureau Aequator en de Agrarische Natuur Vereniging momenteel via het Landschap van Allure project toch nog de benodigde hulpbronnen voor elkaar te krijgen om alsnog een project van de grond te krijgen in het Groene Woud. Hiervoor wordt een nieuw uitvoeringsprogramma opgesteld. Maar aangezien de Landschappen van Allure van de provincie Noord-Brabant afkomstig zijn, ondervinden de partijen weer hinder van het gebrek aan urgentie van de provincie: *‘Vanuit de provincie duurt zoiets heel erg lang, het is afwachten nu. En wie weet krijgen we straks geld als het klaar is’* (L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012). De bedoeling is dat in plaats van de provincie er iemand van de Agrarische Natuur Vereniging het project gaat trekken. Dit is echter ingewikkeld omdat deze persoon niet kan worden gegarandeerd dat hij straks betaald gaat krijgen.

De verwevenheid tussen de dimensies discoursen, actoren en hulpbronnen is dus

duidelijk op te maken uit deze casus. Doordat het discours klimaat en klimaatadaptatie blijkbaar minder dominant is geworden in de loop der tijd verdient klimaatadaptatie minder de prioriteit van de politiek. Aangezien de publieke partijen in het Groene Woud uitvoeren door wat de politiek hen opdraagt is de urgentie van de publieke partijen hierdoor afgenomen. Hierdoor kregen zij minder hulpbronnen ter beschikking waardoor ook de urgentie van de private partijen niet is gestimuleerd.

4.6 De belangrijkste faalfactoren in het Groene Woud.

4.6.1 Goede samenwerking

Deze factor heeft betrekking op de samenwerking in het betreffende beleidsarrangement. Volgens de theorie dienen de publieke partijen onderling goed samen te werken, dient er de juiste samenwerkingsvorm gekozen te worden en dient een bestuurlijke trekker te zorgen voor de juiste samenwerkingsvorm. De samenwerking in het Groene Woud is volgens Gommers heel moeizaam verlopen. Maar op tijdens de laatste besprekingen zijn alle partijen uiteindelijk nog enthousiast geworden. Maar vanwege het feit dat de partijen lang niet bij elkaar zijn geweest is dit enthousiasme alweer weggeëbd, is haar mening. Blom-Zandstra is van mening dat er goed is gesproken en overlegd, maar werden de partijen het er maar niet eens over 1 belangrijk punt: Iedereen was het er mee eens dat het belangrijk was, maar anderen moesten betalen. Frans van Beerendonk bevestigt dit probleempunt.

Maar ondanks deze betalingsproblematiek is de samenwerking in er in Het Groene Woud prima verlopen, beter heeft van Beerendonk zelfs amper meegemaakt. Dit komt omdat er volgens hem erg goed is geluisterd en dat de partijen zich goed verplaatsten in andermans positie. De publieke partijen hadden beter moeten samenwerking is de mening van Gommers. De gemeentes Den Bosch en Tilburg zijn amper bij het proces betrokken terwijl ze wel interesses en belangen bleken te hebben, zo bleek later. De belangrijkste oorzaak hiervan is het falen van de provincie als bestuurlijke trekker. Doordat de provincie, wegens een gebrek aan urgentie, niet voldoende geld in het project stopt loopt het project steeds stroever. Tevens hebben partijen als Aequator uiteindelijk steeds meer deze rol als trekker van het project vervuld. Dit heeft een negatieve doorwerking op het enthousiasme van de private partijen en is er uiteindelijk, zoals de theorie voorspelt, een stroperige samenwerking ontstaan waarin relatief veel tijd in is gaan zitten.

4.6.2 Goede organisatie

Op het eerste gezicht lijkt er met de organisatie van het project in het Groene Woud niets mis. Beide experts leveren geen directe kritiek op de organisatie van het project. Zo is Blom-Zandstra van mening dat alle knelpunten tijdens het proces geen invloed hadden op de organisatie van het project. Maar wanneer er beter naar de organisatie gekeken wordt valt er op de organisatie van het project slecht heeft uitgepakt en een negatieve invloed gehad lijkt te hebben op het project. Het falen van de organisatie lijkt te zitten in de procesarchitectuur van het project in het Groene Woud dat een negatieve invloed gehad lijkt te hebben op het verloop van de voorbereiding van het project.

Het grootste probleem is dat er in de beginfase van het project al duidelijk was dat er zeer waarschijnlijk geen geld zou komen voor de uitvoering van het project. Dit had een negatieve doorwerking op de houding van overige partijen in het Groene Woud. De urgentie van het project was hierdoor bij zowel de publieke als private partijen slecht. De gevolgen waren ook te onzeker. De boeren vroegen zich af: *‘Waarom zitten we hier als het niet uitgevoerd gaat worden’*(L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012)? Vervolgens kwam er eind 2011 abrupt een einde aan de subsidie voor het project waardoor realisatie en het verder uitwerken van de plannen geen doorgang kon vinden. Hierdoor daalde ook de mate van urgentie van de private partijen weer aanzienlijk.

4.6.3 Vertrouwen en communicatie

Aan deze factor lijken de betrokken partijen veel aandacht besteed te hebben. Waardoor deze factor een positieve invloed gehad lijkt te hebben op de samenwerking in het project. Zo hebben de provincie Noord-Brabant, Alterra en Aequator veel workshops, bijeenkomsten en overleggen georganiseerd om de partijen dicht bij elkaar te brengen. De algemene mening is dat dit, na een moeizame start, ook wel is gelukt. Vooral van Beerendonk is lovend over de communicatie en het vertrouwen van de verschillende partijen in het Groene Woud. Ondanks de problemen die er waren. Het vertrouwen komt voort uit goed luisterende partijen die zich goed in anderen konden verplaatsen aldus van Beerendonk. Al is Gommers van mening dat er nog meer overleggen nodig waren geweest. Maar er zijn volgens haar wel belangrijke stappen gezet door al deze overleggen: *‘Door een laatste eindsprint zijn uiteindelijk alle partijen uiteindelijk nog enthousiast geworden.’*

Oorzaak hiervan was dat er oud zeer en gevoeligheden was bij bepaalde partijen in het Groene Woud. Dit kwam onder andere door een eerdere pilot van het Waterschap dat niet bij alle boeren goed was gevallen. Hierdoor was het onderling vertrouwen niet optimaal en durfden bepaalde partijen niet alles met iedereen te delen. Ook het feit dat partijen Aequator ‘aan het lijntje’ hielden door eerst aan te geven dat er geen problemen waren en dezelfde partijen later

toch met probleempunten aankwamen was problematisch. Aequator nam hierdoor bepaalde apart bij besprekingen zodat zij voluit durfden te spreken. Aequator vervulde hierdoor als vertrouwenspersoon rol. Ze brachten partijen bij elkaar en probeerde gemeenschappelijke delers te zoeken.

Een andere manier om de partijen dichter bij elkaar te krijgen en vertrouwen te kweken is door mensen in dienst te hebben, zoals Gommers, die de taal van iedere partij spreekt en ze hierdoor bij elkaar kan brengen. Dit gebeurt niet alleen door workshops en bijeenkomsten, maar ook door veldbezoeken. *Door een boer een natuurbeheerder te laten zien en hem dingen te laten uitleggen ziet een boer ook de andere belangen beter in. Normaal gesproken ziet een boer een natuurgebied als de grote vijand.* Elkaars belangen laten zien, en te laten zien hoe natuur en natuurgebieden nou in elkaar zitten maar ook respect tonen voor ieders belang is erg belangrijk in een dergelijk proces. *'Je mag best je eigen belang hebben, tegenstrijdigheid mag, maar iedereen moet bereid zijn om er samen aan te werken en er samen naar te kijken.'* Hier sturen ze dan ook op aan: *'Het doel is om samen te zoeken naar oplossingen of dingen waar je elkaar beter van kan maken'* (L. Gommers, persoonlijke communicatie, 15 mei, 2012).

4.6.4 Initiatief

Zoals inmiddels bekend is geworden, heeft de provincie uiteindelijk gefaald als trekker van het project. Op den duur trokken Alterra, Aequator en de ANV het project meer dan de provincie het deed. In plaats van de provincie organiseerde deze partijen op den duur de bijeenkomsten en waren deze partijen bezig met consensus kweken en de partijen dichter bij elkaar te brengen. Een van de belangrijkste personen die deze trekker functie heeft uitgevoerd is Frans van Beerendonk van de ANV en de streekraad: *'Frans van Beerendonk van de ANV had de aandrijf functie en was aanspreekpunt bij deze overleggen.'* Van Beerendonk bevestigt dit zelf. Hij handelde, zo zegt hij zelf, in directe zin niet voor de ANV of de streekraad maar met name omdat hij zelf graag zag dat het Groene Woud zich op een positieve manier zou ontwikkelen. Een manier die voor alle partijen het beste zou zijn.

De streekraad is een organisatie met meerdere 'tentakels' in andere organisaties waar ze bijvoorbeeld kunnen lobbyen. Dit maakte hen zeer geschikt als bestuurlijke trekker van het project. Maar gezien het feit dat deze partijen niet de beschikking hebben over de essentiële hulpbronnen, zoals subsidies, geld en vergunningen, waar de provincie wel de beschikking over heeft scoort dit onderdeel in het Groene Woud toch een onvoldoende. De provincie had in samenwerking met deze partijen de aandrijver moeten zijn in deze casus. De provincie durfde en wilde zijn nek niet uitsteken en durfde zijn politieke lot niet te verbinden aan het project.

4.6.5 Scope en afbakening

Echt veel invloed lijkt dit onderdeel niet te hebben gehad op de voorbereiding van de pilots in het Groene Woud. In het begin van het project zijn er meer partijen betrokken geweest bij de voorbereiding van het project blijkt uit het invullen van de actorenkaarten. Hierna zijn er minder partijen betrokken geweest bij de voorbereiding. De experts benoemen geen actoren die eigenlijk niet betrokken hadden hoeven te worden bij het project en het project hierdoor negatieve invloed had. Anderzijds worden de gemeentes gezien als partijen die niet direct werden betrokken bij het project in Groen Woud, maar die wel degelijk zo hun belangen en interesses hadden. Zo bleek achteraf.

Wat de projectafbakening betreft is er uiteindelijk, nadat de provincie gestopt is met de subsidie en de projecten door andere partijen werden getrokken, de afbakening van het nieuwe project in de Mortelen & Scheeken vergroot. Door het project aan te sluiten bij andere kansrijke projecten wordt er getracht via de Landschappen van Allure alsnog het project uit te voeren. Nadat eerst de twee projecten min of meer werden geschrapt door de provincie, wordt het project nu dus juist samengevoegd bij andere projecten om zo aanspraak te maken op subsidie.

4.6.6 Legitimatie

Dit onderdeel blijkt niet echt voor problemen gezorgd te hebben in het Groene Woud. De experts benoemen geen problemen op dit vlak bij het benoemen van de problematiek van het proces in het Groene Woud. Ook bij het beschrijven van de vier dimensies van het beleidsarrangement in het Groene Woud worden door de experts niks genoemd over opvallendheden op legitimatiegebied. Er zijn in het proces van de totstandkoming van PPS in het Groene Woud geen zaken beslist die niet op een rechtmatige manier tot stand zijn gekomen.

4.6.7 Externe invloeden

De laatste factor die overblijft, is die van externe invloeden. Welke invloeden van buitenaf hebben invloed gehad op het proces in het Groene Woud? De belangrijkste externe invloed die een rol heeft gespeeld is de verandering van de prioriteiten die de politiek stelt. Waar er in het begin van het project nog geld werd vrijgemaakt, en klimaatadaptatie en multifunctioneel landgebruik blijkbaar discoursen waren die de prioriteit verdienden, is dit later in het project niet meer gebeurd. Er lijkt dus sprake te zijn van onvoldoende steun van de eigen achterban of de achterban van een van de deelnemers. In dit geval de publieke partijen, vooral de provincie Noord-Brabant. De complexiteit van het klimaatdebat heeft hier invloed op: *‘De effecten van klimaatverandering zijn nog steeds moeilijk aan te geven, er is meer kennis nodig.’*

Doordat de gevolgen van klimaatverandering nog altijd moeilijk aan te geven zijn door de wetenschap en bepaalde kennis nog altijd ontbreekt is het moeilijk om voldoende blijvende politieke steun voor klimaatadaptatie projecten te verwezenlijken.

5 Conclusie & reflectie

5.1 Conclusie

De vraag die centraal stond in dit onderzoek betreft: *‘Welke faalfactoren hebben een rol gespeeld bij de totstandkoming van een publiek-private samenwerking, ter realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik in Het Groene Woud?’* Uit de analyse is gebleken dat deze PPS uiteindelijk vooralsnog niet uitgevoerd. Het project is blijven hangen in de voorbereidingsfase van het project waarin partijen voornamelijk met elkaar aan tafel gezeten hebben om overeenstemming te bereiken over de inhoud van de projecten. Van een PPS constructie ter realisatie, zoals deze in het theoretisch kader is gedefinieerd, is er nooit sprake geweest in het Groene Woud.

Uit de analyse zijn meerdere faalfactoren naar voren gekomen die een negatieve invloed gehad hebben op de totstandkoming van de PPS in Het Groene Woud. Uit de omschreven beleidsarrangementen en de visies van de experts zijn sommige faalfactoren nadrukkelijker naar voren gekomen dan anderen. Het belangrijkste knelpunt dat naar voren is gekomen bij de interviews is het gebrek aan urgentie van de provincie Noord-Brabant bij de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud. Dit gebrek aan urgentie resulteerde in een gebrek aan geld en tijd voor het project. De gevolgen van deze gebrekkige urgentie heeft aanzienlijke gevolgen op de rest van de dimensies van het beleidsarrangement in Het Groene Woud. Doordat het discours klimaatadaptatie minder prioriteit verdient in de politiek (discours), is de urgentie van de provincie Noord-Brabant (actor) verminderd waardoor deze minder geld in het project steekt (hulpbron). Uit deze faalfactor wordt dus goed duidelijk hoe sterk de verschillende dimensies in deze casus met elkaar verweven zijn en welke invloed een bepaalde factor kan hebben op de rest van de condities.

Deze gebrekkige urgentie, en oorzaken en gevolgen hiervan, van de provincie Noord-Brabant is tevens terug te vinden in meerdere faalfactoren, zoals deze omschreven zijn in het theoretisch kader. Zo heeft de provincie Noord-Brabant gefaald als bestuurlijke trekker van het project, wat een goede samenwerking in het project aanzienlijk heeft verhinderd. Deze negatieve doorwerking is te koppelen aan de faalfactor initiatief. De gebrekkige urgentie uit zich ook duidelijk in de faalfactor goede organisatie. Doordat het in een vroege fase van het project al onzeker was of er geld zou komen voor verdere uitwerking van het project, was ook de verdere organisatie van het project verre van optimaal. Hierdoor hadden ook de private partijen weinig vertrouwen in het project. De afnemende urgentie van de provincie Noord-Brabant heeft geleid tot een bestuurlijke trekker die steeds minder initiatief nam voor het project, waardoor andere partijen, zoals de ANV, Aequator en de streekraad, langzaam maar zeker het project gingen

trekken. Deze ontwikkeling heeft een negatieve impact gehad op het verloop van het project omdat de provincie Noord-Brabant, in tegenstelling tot de ANV en Aeuqator, betere beschikking heeft over essentiële hulpbronnen voor zulke projecten zoals subsidies en vergunningen. Tot slot is de gebrekkige urgentie ook te koppelen aan de factor externe effecten. Doordat de politiek blijkbaar andere prioriteiten stelt voor het Nederlands (klimaat)beleid is de steun voor het project blijkbaar afgenomen. De steun van de eigen achterban lijkt dus aanzienlijk afgenomen. Ook het gegeven dat het klimaatdebat, wegens de complexiteit van klimaatverandering als beleidsprobleem, nog altijd weinig consensus en zekerheden kent, hebben de klimaatadaptatie projecten in het Groene Woud te maken met een gebrek aan aanhoudend draagvlak.

Het gebrek aan urgentie heeft in het Groene Woud dus tot faalfactoren geleid waarin een PPS constructie, ter realisatie van gebiedsontwikkeling, geen kans van slagen had. Dit gebrek aan urgentie had door het belang van een publieke trekker en de verwevenheid van arrangementen in het Groene Woud een dermate negatieve invloed op de kansen van een PPS dat deze niet in uitvoering is gebracht.

5.2 Reflectie

Het doel van dit onderzoek is het verschaffen van kennis die een bijdrage dient te leveren aan het toekomstig beleid van de provincie Noord-Brabant voor de toepassing van een PPS voor klimaatadaptief, multifunctioneel landgebruik in het Groene Woud. Dit is gedaan door de faalfactoren te analyseren bij de totstandkoming van PPS in het Groene Woud. Er is dus onderzocht waar de knelpunten lagen in dit proces. De condities waarin PPS wel tot stand kan komen en zo een positieve bijdrage kan leveren aan de realisatie van multifunctioneel, klimaatadaptief landgebruik zijn niet onderzocht. Op basis van het gevoerde onderzoek kan daarom niet worden geconcludeerd dat indien er wel de benodigde urgentie was geweest bij de publieke partijen dat er dan wel een succesvolle PPS was geweest bij de realisatie van het project. De kennis die dit onderzoek heeft opgeleverd is puur gebaseerd op de punten waar het is misgegaan in het Groene Woud.

Het onderzoek is, vanwege de beperkte tijd, voornamelijk gebaseerd op drie expert interviews. Deze experts waren twee onderzoekers en één vertegenwoordiger uit de marktsector en het maatschappelijk middenveld. Om de betrouwbaarheid en validiteit beter te kunnen waarborgen wordt het voor eventueel vervolg onderzoek sterk aangeraden om meerdere experts uit meerdere sectoren te interviewen. Om zo een nog representatiever en preciezer beeld van het beleidsarrangement in het Groene Woud te krijgen. Een representatiever en preciezer beeld van het beleidsarrangement levert, door de gekozen manier van analyseren, een betere faalfactoren analyse op.

Tijdens het interviewen bleek dat het ondervragen over de verschillende dimensies van het beleidsarrangement in het Groene Woud soms nogal wat onduidelijkheid met zich meebracht. Vooral de discours dimensie bleek nogal lastig te beantwoorden. Een vragenlijst ontwikkelen die de dimensies van de beleidsarrangementenbenadering verduidelijkt, zonder dat hierdoor onderdelen van de verschillende dimensies wegvallen, wordt daarom sterk aangeraden bij eventueel vervolgonderzoek.

Om meer kennis over het gebruik van PPS in het Groene Woud te kunnen leveren wordt het daarom voor eventueel vervolgonderzoek aangeraden om meerdere expert interviews te houden met experts uit verschillende sectoren aan de hand van verbeterde vragenlijsten. Ook wordt het aangeraden om vervolgonderzoek ook te richten op cruciale condities die aanwezig moeten zijn voor een succesvolle PPS in het Groene Woud.

Literatuurlijst

Agricola, H., Goosen, H., Opdam, P. & Smidt, R. (2009). Op zoek naar klimaatadaptatie voor de EHS: kansen voor gebiedsontwikkeling. Wageningen: Alterra.

Gevonden op 10 februari 2012 op:

<http://www.brabant.nl/~media/3772951C16EC465991FCE4A41E014F45.pdf>

Liefferink, D., (2006). The dynamics of policy arrangements: turning round the tetrahedron. In B. Arts & P. Leroy. *Institutional dynamics in environmental governance* (pp. 45-68). Dordrecht: uitgeverij Springer.

Blom-Zandstra, G., Gossen, H., Korevaar, H., Steingröver, E., Grashof-Bokdam, C. & Opdam, P. (2010). *Multifunctioneel landgebruik voor klimaatadaptatie in Het Groene Woud*. Wageningen: Plant Research International.

Gevonden op 5 februari 2012 op:

<http://www.pri.wur.nl/NR/rdonlyres/E0FDD0F9-97D2-4E94-8845D7F3B9205650/135843/Rapport335.pdf>

Van Bommel, K.H.M., Westein, E., Ovaa, E., de Ruiter, H., Folbert, J. P. & Hoekstra, J.R. (2003). Publiek-private samenwerking bij waterberging. Den Haag: LEI.

Gevonden op 24 februari 2012 op:

http://www.lei.dlo.nl/publicaties/PDF/2003/7_xxx/7_03_10.pdf

Bosgroep Zuid-Nederland. (n.d.). De Bosgroepen: Samenwerking maakt sterk.

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://www.bosgroepen.nl/p18/zuid-nederland>

Brabants Landschap. (n.d.). Natuurbehoud met Brabants Landschap.

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://www.brabantslandschap.nl/brabants-landschap.html>

Brabantse Milieufederatie. (n.d.). Over de BMF.

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://www.brabantsemilieufederatie.nl/bmf>

Bregman, A. G. & de Win, R.W.J.J. (2005). *Publiek-private samenwerking bij de ruimtelijke inrichting en haar exploitatie*. Den Haag: Stichting instituut voor bouwrecht.

Dienst landelijk gebied. Ministerie van economische zaken, landbouw en innovatie. (n.d.). DLG en grond aankopen.

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://www.dienstlandelijkgebied.nl/onderwerpen/grond/grond/dossier/dlg-en-grond-aankopen>

Duinboeren. (n.d.). Organisatie.

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://www.duinboeren.nl/pages/profiel.html>

Ellen, G.J., Hommes, S., Kalweit, A.M., van Lamoen, F., Maring, L., Melisie, E-J., Paalman, M., Peerdeman, K., van Rooij, S.A.M. & Steingröver, E.G. (2011). Multifunctioneel landgebruik als Adaptatiestrategie; Puzzelen met ondernemers en beleidsmakers. Kennis voor klimaat.

Gevonden op 24 februari 2012 op:

http://www.ruimtevoorklimaat.nl/media/default.aspx/emma/org/10761974/Multifunc_rapport.pdf

European Centre for Nature Conservation. (n.d.). ECNC - for a Beautiful Europe.

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://www.ecnc.org/about-ecnc>

De Graaff, B. & Kurstjens, P. (2002). *Werkfilosofie publiek private samenwerking in het landelijk gebied*. Houten: Lunodruk.

Gevonden op 20 februari op:

http://www.agro.nl/ppsgroen/documenten/PPS_Werkfilosofie.pdf

Lamoen, F. van & Gerald, J.E. (n.d.). Ook klimaat krijgt een plek in het drukke Brabantse land; Adaptatie op de vierkante meter.

Gevonden op 10 februari 2012 op:

<http://www.ruimtevoorklimaat.nl/media/default.aspx/emma/org/10757894/Cases-12.pdf>

Kamer van Koophandel. (n.d.). *Groene Woud*.

Gevonden op 20 maart 2012 op:

<http://www.kvk.nl/kvk-activiteiten/activiteiten-kvk-brabant/het-groene-woud/>

Klik nieuws. (n.d.) Streekraad Het Groene Woud en De Meierij van start.

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://uden.kliknieuws.nl/nieuws/83526/streekraad-het-groene-woud-en-de-meierij-van-start>

Ligtvoet, W., Franken, R., Pieterse, N. & Gerwen, O.-J. van, (2011). Een delta in beweging.

Bouwstenen voor een klimaatbestendige ontwikkeling van Nederland. Den Haag: Planbureau voor de leefomgeving.

Gevonden op 10 februari 2012 op:

<http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/500193001Delta%20in%20beweging%28web%29.pdf>

PPS netwerk Nederland. (n.d.) *Wat is PPS?*

Gevonden op 20 maart 2012 op:

<http://www.ppsnetwerk.nl/Wat-is-PPS>

Provincie Noord-Brabant. (n.d.). Landschappen van allure.

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://www.brabant.nl/dossiers/dossiers-op-thema/natuur-en-landschap/landschap/landschappen-van-allure.aspx>

Staatsbosbeheer. (n.d.). Visie en missie.

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://www.staatsbosbeheer.nl/Over%20Staatsbosbeheer/Visie%20en%20missie.aspx>

Unie van Waterschappen. (n.d.). Wat doet een waterschap?

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://www.waterschappen.nl/wat-doet-een-waterschap.html>

Zuidelijke land- en tuinbouw organisatie. (n.d.). Over ZLTO.

Gevonden op 31 mei 2012 op:

<http://www.zlto.nl/over-zlto/over-zlto>

Bijlagen

Bijlage 1 Interviewguide

Begroeting, voorstellen

Opnemen interview.

Inleiding: Doel interview: Informatie over betrokken partijen, middelen, regels en heersende opvattingen (vertaling beleidsarrangementen). Een overzicht van de verschillende onderdelen van het project.

Inleidende vragen:

Wat zijn uw huidige werkzaamheden op het gebied van klimaat en milieu?

Heeft u eerder aan soortgelijke projecten meegewerkt of onderzocht?

Wat is uw rol precies geweest bij de realisatie van het project in het Groene Woud?

Hoe staat de realisatie van de 2 in het rapport genoemde pilot projecten in het Groene Woud er momenteel voor?

Actordimensie:

Nu zullen er wat vragen volgen over de betrokken partijen bij de realisatie van de twee proefpilots in het Groene Woud.

Welke publieke partijen zijn er betrokken bij de realisatie van multifunctioneel landgebruik in het Groene Woud?

Welke private partijen zijn er betrokken bij de realisatie van multifunctioneel landgebruik in het Groene Woud?

Zijn de betrokken partijen in het Groene Woud in groepen in te delen?

Wat zijn de hoofdtaken van de betrokken private partijen in de samenwerking?

Wat zijn de hoofdtaken van de betrokken publieke partijen in de samenwerking?

Hulpbrondimensie:

De volgende vragen zullen betrekking hebben op de beschikbare hulpbronnen (kapitaal, bezit) die de betrokken partijen tot hun beschikking hebben.

Wat van bijdrage hebben de private partijen kunnen leveren bij de realisatie van het project in het Groene Woud?

Wat van bijdrage hebben de publieke partijen kunnen leveren bij de realisatie van het project in het Groene Woud?

Is er een onderscheid te maken tussen partijen die aanzienlijk belangrijker waren dan andere voor het slagen voor het project?

Regeldimensie:

De volgende vragen zullen betrekking hebben op de regels waaraan de betrokken partijen zich aan dienen te houden?

Wat zijn de regels waar de publieke actoren zich aan dienen te houden realisatie van multifunctioneel landgebruik?

Wat zijn de regels waar de private actoren zich aan dienen te houden?

Was er door middel van regels en contracten een bepaalde mate van verplichtingen aanwezig voor de betrokken partijen in het Groene Woud?

Discoursen:

De volgende vragen zullen betrekking hebben op de discoursen (beweegredenen) van de betrokken partijen.

Wat waren de voornaamste redenen voor de publieke partijen voor de realisatie van het project?

Wat waren de voornaamste redenen voor de private partijen om deel te nemen aan het project?

Was er sprake van tegenstrijdige belangen en conflicten tussen de verschillende partijen bij de realisatie van het project?

Slot

Hoe zou u op dit moment de publiek private samenwerking beoordelen bij de realisatie van de projecten in het Groene Woud?

Wat denkt u dat de belangrijkste condities zijn geweest die invloed hebben gehad op het functioneren van de PPS bij de realisatie van projecten als die in het Groene Woud?

Kunt u mij verder nog iemand, die betrokken is bij dit project, adviseren voor een vervolg interview? Dit kunnen zowel publieke als private partijen zijn.

Einde vragen. Bedanken respondent.

Bijlage 2 Interview Greet Blom-Zandstra

Naam geïnterviewde: dr.ir. Greet Blom-Zandstra

Functie: Onderzoekster verbonden aan de Wageningen University/Plant Research International

Locatie: Wageningen University

Datum: 03-05-2012

Tijdstip: 13:30

Duur interview: 49 minuten

Het eerste interview vond plaats op 3 mei te Wageningen. De 1^e persoon die in dit onderzoek benaderd is voor een interview betreft de hoofdauteur van het artikel Multifunctioneel landgebruik voor klimaatadaptatie in het Groene Woud (2010): Greet Blom-Zandstra. Enerzijds omdat zij in dit onderzoek als belangrijke expert wordt gezien vanwege haar kennis op het gebied van de voorwaarden voor toepassing van multifunctioneel landgebruik als klimaatadaptatiemaatregel. Maar met name haar kennis over het betreffende beleidsarrangement in Het Groene Woud maakt Blom-Zandstra een uiterst interessant persoon om te interviewen. De vragen, zie de interviewgids (bijlage x), zullen als voornaamste doel hebben de geïnterviewde alle vier de dimensies van het beleidsarrangement in het Groene Woud te laten schetsen. Het uiteindelijke doel is om aan de hand van dit geschetste beleidsarrangement en aan de hand van de persoonlijke visie van de geïnterviewde de belangrijkste voorwaarden voor een PPS constructie in het Groene Woud te kunnen destilleren uit de antwoorden. Het volgende interviewverslag zal daarom betrekking hebben op de belangrijkste punten die mevrouw Blom-Zandstra noemt bij het schetsen van het beleidsarrangement in het Groene Woud.

Interviewverslag

Het interview begint met vragen die betrekking hebben op de expertise van mevrouw Blom-Zandstra. Na haar studie Moleculaire Wetenschappen te Wageningen heeft mevrouw Blom-Zandstra zich in de beginjaren van haar carrière beziggehouden met fundamenteel onderzoek voor een overheidsinstelling. Met name onderzoek op het gebied van plantenfysiologie. Halverwege de jaren 90' werd deze overheidsinstelling echter geprivatiseerd waardoor ze ook ander onderzoek ging doen dan alleen fundamenteel onderzoek, onderzoek dat volgens Blom-Zandstra sterk afhankelijk is van subsidies. Hierdoor ging ze zich ook bezig houden met bijvoorbeeld verbetering van productiemethodes van boeren en gebiedsontwikkelingsprojecten. Op deze manier kwam ze op den duur terecht bij het project in het Groene Woud. Het Groene Woud is echter niet het eerste project op het gebied van multifunctioneel landgebruik wat ze onderzocht heeft. Voordat ze in het Groene Woud terechtkwam is ze betrokken geweest bij projecten in de landbouwsector zoals bijvoorbeeld zorglandbouw. Projecten waarin discussies met verschillende mensen en het betrekken van stakeholders een centrale rol speelden om dingen van de grond te krijgen, net als in het Groene Woud.

Na deze inleidende vragen over de achtergrond van Blom-Zandstra werd de aandacht verlegd naar de huidige status van de proefpilots in het Groene Woud en de mate waarin Blom-Zandstra nog betrokken is bij de uitvoering. Op dit moment is ze niet meer in directe zin betrokken bij de uitvoering van de proefpilots. De uitvoering is naar Aequator, een ander adviesbureau gegaan. Wel is ze samen met Hein Korevaar bezig met een artikel waarin onderzoek is gedaan naar de verschillende mechanismen en processen die plaats vinden in het Groene Woud en in welke mate

die ook te zien zijn in soortgelijke casussen. Door dit onderzoek weet ze nog het een en ander over de huidige gang van zaken in het Groene Woud.

De resultaten van dit onderzoek kunnen interessant zijn voor verder beleid en andere organisaties is ze van mening. De pilot projecten in het Groene Woud had in de zomer van 2010 moeten beginnen. Dit is echter niet gelukt. Er is vertraging opgetreden maar Blom-Zandstra weet niet hoe het er nu precies voorstaat. *“Processen als deze kosten veel tijd”* zo is van mening. *“Iedere keer zijn er andere actoren die een zetje geven aan het proces.”* Dan de provincie, dan de natuurbescherming dan Staatsbosbeheer die het proces verder moeten zetten. De rol van Blom-Zandstra in de fase waarin zij betrokken was in het proces was mensen uit verschillende groepen bij elkaar roepen. Samen met boeren, de provincie en belangenorganisaties heeft ze gekeken wat er nodig was om multifunctioneel landgebruik te introduceren in het gebied en na te gaan wat de consequenties zijn voor de verschillende groepen. Deels door te praten, deels door te kijken wat er moet gebeuren en moet kosten. Zowel natuur- als landbouwtechnisch; *“Een stuk techniek en een stuk sociale ontwikkeling”*.

Hierna werd er overgegaan op het invullen van de actorenkaart. De vraag is echter uit welke periode de actoren gekozen worden. Want sinds 1975, toen het Groene Woud werd aangewezen als nationaal landschap door de overheid, zijn de machtsverhoudingen in het Groene Woud aan het veranderen. Als reactie op deze vraag begint Blom-Zandstra te vertellen over de geschiedenis van het Groene Woud dat dus begon in 1975, toen het werd aangewezen als Nationaal Landschap. Het gevolg van deze aanwijzing was dat er projecten werden opgezet in het gebied met natuurorganisaties zonder hierin de lokale boeren te betrekken. Dit leidde ertoe dat deze boeren in 1990 in opstand kwamen, hun akkers werden opgeofferd voor de natuur en de invloed van de boeren leek minimaal. Naar aanleiding van deze protesten werd er een groep (Agrarische Natuur Vereniging onder leiding van Frans van Beerendonk) opgericht met ‘tentakels’ in meerdere organisaties en gingen lobbyen bij deze organisaties. Centrale doel was de boosheid van de boeren omzetten in kansen voor de natuur en de boeren. Door de inzet van deze groep ‘wijze mannen’ kwam er een proces op gang in plaats van dat er ruiten bij elkaar werden ingegooid. In 2005 ging deze organisatie naar een congres over soortgelijke gebiedsprocessen. Dit congres werd als verbreedend, interessant en de ideeën werden als haalbaar opgevat. Als gevolg hiervan werd er een festival opgericht om naast de provincie, natuurvereniging en boeren ook de burgers te betrekken bij het proces. Ook kreeg de streek naar aanleiding van het congres een eigen merk. Tot slot werden er ook banken toegevoegd bij het gebiedsproces in het Groene Woud. Er werd een financiële constructie bedacht waarin boeren en de provincie geld inleggen en banken extra rente geven waarmee projecten konden worden gefinancierd. Op deze manier gingen er steeds meer organisaties en mensen aanhaken bij de gebiedsontwikkeling in het Groene Woud.

Na deze uitleg over de voorgeschiedenis in het Groene Woud werd als alsnog begonnen met het invullen van de actorenkaart. Er werd gekozen om de actorenkaart in te vullen met de actoren die betrokken waren bij de 3 besprekingen waarin Blom-Zandstra meedeed (december 2009 tot februari 2010) en dus ten tijden van het maken van het rapport. Frans van Beerendonk van de ANV had de aandrijf functie en was aanspreekpunt bij deze overleggen. Bij het invullen van de actorenkaart (zie bijlage X voor het resultaat) vindt Blom-Zandstra het verschil tussen marktpartijen en het maatschappelijk middenveld moeilijk in deze casus. Over bepaalde actoren heeft ze een duidelijke mening bij het invullen van de actorenkaart: Provincie: ‘Absoluut centrum’,

Alterra: 'We volgden slechts de opdracht', Brabants Landschap: 'Had belangrijker moeten zijn'. Verder ziet ze het 'conservatieve' ZLTO als voornaamste remmende groep in deze casus. De provincie Noord-Brabant wordt door haar gezien als de belangrijkste aandrijver van de bijeenkomsten.

Hierna wordt de aandacht verlegd naar de coalities in Het Groene Woud en de overige dimensies van de beleidsarrangementenbenadering: Hulpbronnen, Regelgeving en discoursen. Veel coalities zijn er niet gevormd in Het Groene Woud in de periode dat Blom-Zandstra meedeelde aan het project zo vertelt ze. De enige echte duidelijke coalitie was die tussen de Provincie Noord-Brabant en het Brabants landschap. Zij betaalden bijvoorbeeld samen sommige projecten. Overige coalities kan ze niet ontdekken.

De belangrijkste hulpbronnen van de marktpartijen is inmiddels wel duidelijk geworden: Het land van de boeren in het Groene Woud. De hulpbronnen van de publiek partijen zijn voornamelijk subsidies die aangevraagd kunnen worden voor de ontwikkeling van bepaalde dingen, deze zijn echter maar tijdelijk van aard. Zo is er in 2007 het fonds voor groen-blauwe diensten waar boeren geld kunnen krijgen voor groen-blauwe diensten. Hierna werd er doorgegaan over de regelgeving in het Groene Woud, met eerst de regelgeving voor de private partijen. Na even denken noemt ze de Kaderrichtlijn water die boeren bepaalde regels oplegt in tijden van droogte. Als groepen boeren in tijden van droogte grond vernatten kunnen andere gebieden verdrogen. Ze kunnen hiervoor daarom een irrigatieverbod opgelegd krijgen waaraan ze zich dienen te houden. Publieke partijen hebben te maken met nationale en Europese regelgeving zoals natura 2000 en de ecologische hoofdstructuur. Ze dienen zich aan voorwaarden te houden die die politiek stelt. Heel lang is er druk geweest op de provincie om gebied om te zetten naar natuur. Van verdere dwang is er niet echt sprake. Wel vonden sommige mensen dat zaken niet snel genoeg gingen door bepaalde actoren die een remmende werking hadden op het project maar niet als gevolg van overige regelgeving. Hierna volgt de discours dimensie, de laatste van de vier dimensies. Private partijen zoals de boeren in het gebied handelden in deze casus uit ondernemerschap, hun intentie was om er financieel goed uit te komen door geld te verdienen. Het ontwikkelen van 'public goods' noemt ze het. Het discours van de publieke partijen was 'klimaatrobuust' gebied ontwikkelen. De publieke partijen dienden zich te houden aan de eisen die de politiek stelt.

Tot slot volgt de evaluatie van Blom-Zandstra over het verloop van de casus in het Groene Woud. Eerst komt er ter sprake of er sprake was van conflicten. De enige noemenswaardige conflicten kwamen van het ZLTO en individuele boeren die het niet zagen zitten in de plannen in het Groene Woud. Ze verwachtten dat hun inkomsten achteruit zouden gaan als gevolg van toepassing van multifunctioneel landgebruik in het gebied. Ze hadden geen geloof in succes en zagen onvoldoende profijt voor zichzelf. 'Wat heb ik er nu aan?'. In 2010 waren de boeren echter aanzienlijk positiever dan in 1994. In 2010 waren ze bijna allemaal voor, voegt ze snel toe. Een van de grootste probleempunten in het Groene Woud bij de beoordeling van de voorwaarden voor een Publiek-private samenwerking is de vraag wie er opdraait voor de kosten. Wie is er verantwoordelijk, wie betaalt? Wie wil het nou? Subsidies zijn er alleen voor individuele boeren. Grote ingrepen zijn echter 'boeroverschrijdend' vindt ze. Er is meer geld nodig. Ze zijn er nog uitgekomen qua kostenplaatje maar ze weet niet precies hoe ze er nu voorstaan. Verder vindt ze wel dat er goed gepraat en geluisterd is bij de verschillende overleggen in de periode dat ze betrokken was. Maar: 'Iedereen was het er mee eens dat het belangrijk was maar anderen

moesten betalen'. Er is echter ook veel progressie in vergelijking met de voorgaande periode. Voorheen werd informatie niet alles gedeeld, had de ene partij meer informatie dan de andere, was de communicatie niet optimaal en was het onderling vertrouwen aanzienlijk minder. "In 2010 was dat beter". Wat er nodig is voor een nog betere samenwerking vindt ze een lastige vraag. Er is veel tijd overheen gegaan voor de realisatie. Pas als iets urgent is wordt er geld ingestoken. Politieke keuzes zijn daarom ook erg belangrijk voor zulke projecten. Indien er sterk gekozen wordt voor klimaatadaptatie komt er meer geld dan nu. Het is een soort combinatie van politiek keuzes en geld dus. Opbrengsten van multifunctioneel landgebruik zijn niet makkelijk aan te geven, de opbrengsten ervan aanduiden is moeilijk. De effecten van klimaatverandering zijn nog steeds moeilijk aan te geven, er is meer kennis nodig. Verder is er meer communicatie nodig tussen alle betrokken actoren. Partijen kunnen er alleen allen beter van worden indien er veel gepraat wordt, hoe lastig dit ook is. 'Er is irritatie nodig, daarna kan iedereen pas aan tafel' zo besluit ze het interview.

Conclusie

Blom-Zandstra is naar het blijkt dus niet meer direct betrokken bij de uitvoering van de proefpilots in het Groene Woud. Maar vanwege het feit dat ze direct betrokken is geweest bij de voorbereidingsfase van de pilots in het Groene Woud en momenteel onderzoek doet naar de processen en mechanismen in het Groene Woud kan ze genoeg vertellen over het betreffende beleidsarrangement. In het volgende stuk zullen de belangrijkste bevindingen voor elke dimensie van de beleidsarrangementen benadering volgen en tot slot de belangrijkste bevindingen

Actoren: Provincie organiseerde besprekingen had dus volgens Blom-Zandstra meest centrale rol. Frans van Beerendonk had namens de Agrarische Natuur Vereniging ook een centrale rol als aanspreekpunt en aandrijver van de besprekingen. Aan de andere kant had het Brabants Landschap meer invloed moeten uitoefenen in deze fase en was het ZLTO een van de belangrijkste remmende organisaties in deze fase. Er is maar 1 echte coalitie gevormd in deze fase: De provincie icm met het Brabants Landschap.

Hulpbronnen: De private partijen, voornamelijk boeren hebben hun land als voornaamste hulpbron die ze in kunnen brengen. De publieke partijen hebben, voornamelijk tijdelijke, subsidies om in te kunnen brengen.

Regels: De private partijen in het Groene Woud dienen zich te houden aan de kaderrichtlijn Water. De publieke partijen hebben te maken met nationale en Europese regelgeving zoals Natura 2000 en de EHS. Van echte dwang is er geen sprake maar bepaalde partijen vinden dat het proces niet zo snel gaat als gewenst en proberen druk uit te oefenen.

Discoursen: De marktpartijen handelen in deze casus vanuit het ondernemerschap oogpunt. Ze willen niet dat hun financiële situatie achteruit gaat en als het even kan willen ze er financieel op vooruit gaan. De publieke partijen handelen uit het oogpunt van de eisen die de politiek stelt: Klimaatrobustheid.

Tot slot is er de evaluatie van Blom-Zandstra over haar fase in het project betreffende de PPS in het gebied. Afwenteling van verantwoordelijkheden en kosten is het belangrijkste pijnpunt wanneer ze het proces evalueert. Partijen probeerden de hele tijd de kosten op elkaar af te

wentelen omdat ze vonden dat andere partijen de verantwoordelijkheid moesten nemen. Verder noemt ze politieke keuzes die bepalen in welke mate klimaatadaptatie projecten urgente problemen zijn en hierdoor meer aandacht krijgen in de maatschappij. Urgentie is ook belangrijk voor zulke projecten: 'Er is irritatie nodig, daarna kan men pas aan tafel.

Bijlage 3 Interview Linde Gommers

Naam geïnterviewde: Linde Gommers

Functie: Adviseur bij adviesbureau Aequator Groen & ruimte

Locatie: Aequator Locatie Wageningen Agro Business Park 65 te Wageningen

Datum: 15-05-2012

Tijdstip: 09:30

Duur interview: 52 minuten

De 2^e persoon die is geïnterviewd in dit onderzoek betreft Linde Gommers, adviseur bij adviesbureau Aequator. Ik ben bij haar terechtgekomen via Hein Korevaar, een auteur van het rapport Multifunctioneel landgebruik voor klimaatadaptatie in het Groene Woud (2010). Hij bracht me er van op de hoogte dat Aequator is aangewezen om de proefpilots in het Groene Woud verder uit te werken en eventueel uit te voeren nadat Alterra het voorbereidende werk had gestaan zoals dat staat omschreven in het zojuist genoemde rapport. Hij adviseerde me contact op te nemen met Miriam van Meeteren van Aequator, die me op haar beurt weer doorverwees naar Linde Gommers. Zij is tot vandaag de dag betrokken bij de realisatie van de proefpilots in Het Groene Woud. Zij heeft dus, wat de proefpilots in het Groene Woud betreft, het stokje min of meer overgenomen van Blom-Zandstra die in de voorbereidende fase betrokken was bij het project in het Groene Woud. Ze kan dus waarschijnlijk net als Blom-Zandstra veel vertellen over het huidige beleidsarrangement in het Groene Woud. Interessant aspect hierbij is de mate waarin het beleidsarrangement in de tussentijd is veranderd. Dit interview is qua opzet gelijk aan het vorige interview; De te volgen interviewgide is hetzelfde. Tevens zal ook in dit interview het doel zijn de geïnterviewde het beleidsarrangement in het Groene Woud te laten schetsen en tevens het project te evalueren.

Zoals gezegd is de opzet van dit interview identiek aan het vorige interview. Maar voordat we eerst ingaan op de expertise van mevrouw Gommers wordt er meteen met de deur in huis gevallen door te vragen of het project in de slop geraakt is, zoals Blom-Zandstra min of meer al impliceerde. Ze ontkent dit echter stellig. Dit valt wel mee. Hierop volgt de vraag wanneer ze zijn begonnen met dit project. Het voorjaar van 2010 zo vertelt ze, eigenlijk direct na de bezigheden van Blom-Zandstra voor Alterra dus. Ze hebben van de provincie Noord-Brabant de opdracht toegewezen gekregen aan de hand van een openbare aanbesteding waar meerdere bureaus zich voor konden inschrijven. Ze kregen de potentiële pilotgebieden, zoals die in het rapport van Blom-Zandstra staan omschreven, aangewezen die opgestart dienden te worden. Zij moesten samen met de partijen in het gebied een projectplan schrijven waar daarna de partijen mee aan de slag konden gaan. Of er daadwerkelijk geld beschikbaar zou komen kon de provincie nog niet beloven. *'Begin maar alvast, daarna zien we wel.'* Aequator riep als eerste stap de betrokken mensen bij elkaar en go zo aan de slag. Er mocht absoluut niet worden afgeweken van de aangewezen pilot gebieden. Dit ondanks het feit dat Aequator ze ter discussie had gesteld omdat deze ongeschikt werden geacht door het adviesbureau. *'Je moet daar aan de slag.'* Zo verwoord mevrouw Gommers de houding van de provincie. Er was geen ruimte voor de discussie. Een van de belangrijkste punten waarom de pilots ongeschikt werden bevonden is het feit dat ze onderling sterk van elkaar verschillen. Het verschil is dusdanig dat ze niet samen in een overkoepelend project kunnen worden uitgevoerd. Het 1^e pilot gebied betreft, zoals ook in het rapport van Blom Zandstra te lezen valt, het gebied Mortelen & Scheek, nabij Boxtel. Dit gebied bestaat gedeeltelijk

uit EHS en gedeeltelijk uit landbouwgebied. Verdrogingsproblematiek was hier een issue. Tevens was er 'oud zeer' bij de lokale mensen vanwege een eerdere pilot van het Waterschap. Men had een argwanende houding ten opzichte van de nieuwe pilot. Het andere gebied is de Moestuyn van Den Bosch, ten zuiden van Den Bosch. Dit gebied is veel kleiner, op een veel ander schaalniveau. Ook hier is er een stuk EHS met natte natuur. De overheid heeft hier relatief veel eigendom qua grond. Het waterschap had hier weinig belang. Ook waren er geen boeren nodig in deze pilot zo vond het Brabants landschap. Het hoeft niet zo nodig uitgevoerd te worden is de mening. Tevens waren er in de buurt plannen voor een bedrijventerrein, deze plannen zijn echter van tafel geveegd. Maar de projectontwikkelaars in de regio hadden geen interesse in klimaatadaptatie omdat in normaliter weinig geld oplevert. Er is dus sprake van onzekerheid wat er in het gebied moet gebeuren, wat het een moeilijk gebied maakt voor Aequator. Het probleem ligt niet zozeer bij de boeren die niet mee willen denken maar juist de overheden zien geen urgentie voor de pilotprojecten in het gebied. *'Normaal zijn er voor gebiedsontwikkeling partijen nodig die willen samenwerken en de urgentie inzien. Indien bepaalde partijen de urgentie niet inzien dan zegt ook de landbouw laat maar zijn dan.'*

Hierna volgt de vraag wie het project nou eigenlijk getrokken heeft als de mate van urgentie van de provincie Noord-Brabant niet heel oog is. Officieel is het toch de provincie die opdrachtgever is, samen met het Brabants Landschap, zo blijkt het. Het Brabants landschap is de trekker van het zogenaamde klimaatadaptatieprogramma. Dit is niet specifiek voor deze gebieden. *'Zwart wit verteld is het zo dat de publieke partijen de echte urgentie niet inzagen bij de projecten in het Groene Woud'*. En als de publieke partijen al geen urgentie ondervinden voor het project is dit bij de boeren ook niet het geval zo is haar visie.

Hierna komt Aequators rol in het project aan bod. Aequator is een adviesbureau voor het buitengebied. *'Wij hebben de echte bodemkundige experts, hydrologen, ecologen en mensen zoals ik, die de taal van alle partijen spreken, in dienst. Ook in het Groene Woud is de taal van de waterschapper anders die van de boer.'* Om mensen aan tafel te krijgen is het van belang dat je mensen hebt die ze bij elkaar kan brengen, zo is haar mening. De groepen zijn bij elkaar gebracht door workshops, bijeenkomsten maar ook veldbezoeken. *'Door een boer een natuurbestuurder te laten zien en hem dingen te laten uitleggen ziet een boer ook de andere belangen beter in. Normaal gesproken ziet een boer een natuurgebied als de grote vijand.'* Elkaars belangen laten zien, en te laten zien hoe natuur en natuurgebieden nou in elkaar zitten maar ook respect tonen voor ieders belang is erg belangrijk in zo'n proces. *'Je mag best je eigen belang hebben, tegenstrijdig mag, maar iedereen moet bereid zijn om er samen aan te werken en er samen naar te kijken.'* Hier sturen we dan ook op aan: *'Het doel is om samen te zoeken naar oplossingen of dingen waar je elkaar beter van kan maken.'*

Hoe staat het project er nu voor? Voor de Mortelen en Scheek is een projectplan opgesteld met een 3tal clusters aan maatregelen waarin stond waarmee men aan de slag kon en hoe dat het beste gedaan kon worden. Het budget van de provincie liep op 31 december 2011 af en daarom volgde toen het laatste rapport en de laatste rekening van Aequator, of het proces nou klaar was of niet. *'Er werd met een grove hakbijl een einde aan gemaakt. Naar ons gevoel waren we nog lang niet klaar.'* Voor de Moestuyn van Den Bosch was het anders. Vanuit de Landelijke Tuinbouw Organisatie is er een eigen visie opgesteld voor dit gebied. Op basis van het project idee van Aequator wilden de partijen niet meewerken aan het project namelijk. Hier is echter ook de

stekker uitgetrokken. Maar na enkele gesprekken met Aequator is het proces weer op gang gebracht. Concreter dan dit is het niet meer geworden, het initiatief ligt nu bij het LTO. Hoe het er nu voor staat kan ze niet zeker vertellen. Ze weet wel te vertellen dat er nog steeds niks wordt gevoerd. Voor de Mortelen en Scheek is dus een projectplan gemaakt. Er is hiervoor samenwerking gezocht met overkoepelend project Kloppend Hart Groene Woud, een samenraapsel van projecten. Maar er kwam vanuit de provincie geen geld voor de uitvoering, wat leidde tot boze partijen. *‘Je gaat toch geen geld en energie erin steken en dan de stekker eruit trekken?’* Dankzij de Landschappen van Allure kwamen er weer budgetten vrij voor soortgelijke projecten. Maar als standalone project is het project dus te klein om aanspraak te maken op subsidie voor de Landschappen van Allure, daarom werd er geprobeerd het project in de Mortelen & Scheek aan te haken bij andere kansrijke projecten. *‘Er een mooi pakketje maatregelen van maken.’* Er ontstond echter ophef over de Landschappen van Allure. De kwaliteit van de ingediende projecten was niet goed genoeg. Dit kwam omdat ze niet duidelijk maakten wat ze precies wilden aldus Gommers. Desondanks ontving Aequator een brief: Van de 3 aangewezen locaties voor de Landschappen van Allure was het Groene Woud er een van. Per gebied moest er 1 project aangewezen worden die als meest kansrijk wordt gezien en als trekkersfunctie moet dienen. Aequator geeft ondersteuning in hoe het eruit moest komen te zien, uitgangspunt is namelijk dat het er echt anders uit moet gaan zien. Er wordt dus ook weer een nieuw uitvoeringsprogramma opgesteld. *‘Vanuit de provincie duurt zoiets heel erg lang, het is afwachten nu. En wie weet krijgen we straks geld als het klaar is.’* Er wordt momenteel vanuit de Agrarische Natuur Vereniging gezocht naar een projecttrekker voor dit project. Dit is ingewikkeld omdat die persoon geen garantie krijgt dat ie straks betaalt gaat krijgen. Afwachten hoe het verder moet nu. Er zijn wel al gesprekken geweest ongeveer 3 weken geleden. Maar over de uitvoering is nog niks bekend. Voor de Moestuin van Den Bosch komt er sowieso niets vanuit ons project.

Na deze uitvoerige besprekingen van de huidige stand van zaken werd er uiteindelijk overgaan op het invullen van de actorenkaart. Eerste punt dat opvalt is dat Gommers niet precies weet of boeren nou onder maatschappelijk middenveld of onder marktpartijen vullen. Daarom zijn deze in beide assen ingedeeld. Verder vindt ze het onduidelijk vanuit welk perspectief ze ‘invloed’ moet beoordelen. Er wordt gekozen voor haar persoonlijke visie op het project. Opvallend is dat Gommers, in tegenstelling tot Blom-Zandstra de provincie in de periferie plaatst. *‘De provincie heeft steeds thema’s waar ze op inzetten. Jaren geleden was dat klimaatadaptatie, op een gegeven moment groen blauwe dooradering. Ze hebben prioriteiten voor bepaalde onderwerpen maar hebben geen direct belang zelf maar wil laten zien dat ze er iets mee doen.’* De gemeente was niet direct betrokken maar had wel belang en interesses zo bleek later. Dit gold vooral voor de Moestuin van Den Bosch.

Het doel van Aequator in deze fase was het proces op gang houden en de partijen inspiratie op te laten doen zonder echt de inhoud te bepalen: *‘De partijen voeden met inspiratie en ze de problemen laten zien’*. Uiteindelijk moet er een gebiedsaanpak verzonnen worden en een samenwerking gerealiseerd worden. Het adviesbureau Aequator is facilitator in het proces. *‘Maar als het geld op is vallen we weg’*.

Hierna wordt de aandacht verlegd naar de coalities die gevormd zijn in het proces. In principe zijn er geen groepen gemaakt. Wel is er met sommige partijen af en toe apart gezeten, zoals

bijvoorbeeld de boeren in het gebied Dit vanwege het feit dat er in de Mortelen & Scheek veel *'gevoeligheden'* zitten. De partijen krijgen hierdoor dus de ruimte om zich uit te spreken: niet alle partijen werden in 1 zaal gezet bij besprekingen. Aequator had dus in het Groene Woud dus een soort vertrouwensrol, ze konden niet alles doorvertellen wat tegen hen gezegd werd. Het Waterschap had bijvoorbeeld wat zaken die het liever niet tegen de boeren zei maar ook andersom was dit het geval. *'Ze durven niet alles te vertellen met bepaalde partijen erbij.'* De rol van Aequator was dus deze partijen bij elkaar te brengen en *'gemeenschappelijke delers'* te zoeken. Het project was ook voor bijvoorbeeld het Waterschap een goede gelegenheid om eindelijk eens een positieve samenwerking met boeren te realiseren aldus mevrouw Gommers. Op de vraag of er genoeg bijeenkomsten geweest zijn om de partijen dicht genoeg bij elkaar te brengen reageert mevrouw Gommers ontkennend. *'We hadden het gevoel nog niet klaar te zijn in Het Groene Woud. Er was meer tijd en geld nodig geweest'*. Er zijn wel belangrijke stappen gezet. Zo duurde het lang voordat het *'zeer'* bij de partijen ontdekt was. Partijen hielden het adviesbureau af en toe aan het lijntje door dit zeer te ontkennen is de mening van Gommers. Terwijl in 1^e instantie bepaalde partijen aangaven dat alles prima verliep en er geen problemen waren kwamen er later bij dezelfde partijen toch wat probleempunten naar boven drijven. In hoeverre is er nou iets concreet geworden van de beoogde PPS constructie? De echte PPS staat alleen op papier, deze is nog niet uitgevoerd.

Hierna wordt er overgegaan op de hulpbronnen dimensie. De voornaamste hulpbron van de private partijen was de grond van de boeren in Het Groene Woud. Maar bij het beantwoorden van deze vraag benadrukt Gommers weer dat de nadruk lag op de gebiedsaanpak: Niet de grond van een boer maar het geheel van grond van de boeren. Geld voor de uitvoering van de overheden is van essentieel belang voor zulke projecten. Zij brengen de benodigde vergunningen en geld voor het project. De boeren zijn ook onmisbaar. Dit is zowel de kracht als het probleem van het probleem: *'Meerdere partijen zijn erg belangrijk'*. Maar dit verschilt sterk per maatregel want *'niet alle ingrepen hoeven geld te kosten.'* Of de partijen nu, ondanks het gebrek aan tijd en geld, nu wel op een lijn liggen is de vraag? Nu wel ja, partijen hebben gezamenlijk het plan bedacht dus ja. Alleen hebben sommige plannen nog nader onderzoek nodig.

Hierna volgt de regeldimensie. Is er, ondanks het feit dat er nog niet is overgegaan op de uitvoering, sprake van regelgeving? Het antwoord is dat hier in deze fase nog geen sprake van geweest is. Zo zijn in deze fase bestemmingsplanprocedures nog niet aan de orde. *'Dat zou later in het project nog komen.'* Ook voor contracten geldt dat deze pas in de uitvoeringsfase aan bod zouden komen. De bedoeling was wel om de partijen een, juridisch niet bindende, intentieverklaring te laten tekenen. Een contact met een *'lage drempel'*. *'We gaan samen iets doen, naar elkaar uitspreken dat we het doen'* Het ANV zou dit organiseren, ondanks het feit dat de provincie de stekker eruit heeft getrokken. Maar tot op heden is dit nog niet gebeurd.

Hierna volgt de laatste dimensie: De discoursen. Allereerst die van de publieke partijen: *Klimaatadaptatie en natuur en multifunctioneel landgebruik* zijn de belangrijkste discoursen voor de overheden. Multifunctioneel landgebruik spreekt meer aan bij de boer dan klimaatadaptatie vindt ze. *'Men vond (bij de publieke partijen red.) dat er iets mee moet worden gedaan'*

. De urgentie van de publieke partijen was dus laag is haar mening. *'De urgentie kwam niet van de goede kant'*. Het was een kwestie een probleem bij een oplossing zoeken, er was geen echt

probleem. *‘We gaan iets doen met klimaatadaptatie zullen we dat hier doen? Wat zullen we doen dan? Weten we nog niet.’* De private partijen zijn gevraagd om mee te doen aan het project. Hun belangrijkste beweegreden is dat de projecten economisch rendabel moeten zijn voor de boeren. Óf het moet neutraal zijn, het kost geen geld en energie, of de boer moet er iets aan overhouden. De risico’s moeten minimaal zijn. Je kunt dingen niet uitproberen. Maar op dit moment is er nog niet alles te zeggen over de negatieve en positieve dingen (in het Groene Woud red.).

Bij het project in Het Groene Woud is er specifiek voor 3 kernprojecten gekozen: Er was veel weerstand tussen de partijen maar hier dacht iedere partij wat aan te hebben:

Allereerst was er een project waarin de boomteelt in het groene woud compost zou maken van houtsnippers dat in het Groene Woud vervolgens weer gebruikt zou worden. Hierin werden meerdere actoren betrokken. Proberen om de mest in het gebied te houden.

Ten tweede was er het zogenaamde ‘randenbeheer’: Aan slootkanten, akkerranden en wegbermranden inzaaien met bloemen om de onkruiddruk te verlagen en het gebied minder vatbaar te maken voor ziekten. In dit project zouden gemeenten en boeren met elkaar gaan samenwerken.

Het derde project was een hydrologische benadering: Water beter proberen vasthouden. In het voorjaar en de zomer zorgen dat het gebied niet uitdroogt. *‘In het voorjaar ‘inzaaien’ en in het najaar oogsten’.* Dit zou moeten gebeuren door een betere waterhuishouding voor boeren en de natuur: Door boeren in het vroege voorjaar water in te laten leveren voor de droge zomerperiodes. Dit project moet nog verder onderzocht worden vermeld Gommers er nog aan toe. *‘Maar we zijn er wel al mee bezig geweest’.*

Hoe beoordeelt Gommers de ‘samenwerking in de PPS’ van het project in het Groene Woud? Het project heeft zich voornamelijk beperkt tot besprekingen, overleggen en consensus kweken. Gommers beoordeelt het als *‘heel moeizaam’*. Door een laatste eindsprint zijn uiteindelijk alle partijen uiteindelijk nog enthousiast geworden. *‘Maar in de tussentijd zijn de boeren lang niet samengewoest en is het enthousiasme waarschijnlijk weer weggeëbd’* aldus Gommers. Wat ziet Gommers als de belangrijkste oorzaken van de problematiek? Als een van de belangrijkste oorzaken noemt ze de provincie *‘die weinig op had met het project’*. *‘Het was een vinkje zetten voor de provincie. Op 1 projectleider na dan.’* Het grootste probleem was dat het project was ingezet, dat er voorbereiding was geweest maar dat er eigenlijk van tevoren al bekend was dat er geen geld voor uitvoering zou komen. De energie zit nu in het landschap van allure. De agrarische natuurvereniging heeft gezegd dat ze het een belangrijk project vinden en dat we het voor elkaar gaan krijgen. De urgentie van het project was bij zowel de publieke als private partijen slecht. De gevolgen waren ook te onzeker. De boeren vroegen zich af: *‘Waarom zitten we hier als het niet uitgevoerd gaat worden?’* De organisatie was ondanks deze problematiek niet anders. Het had voornamelijk invloed op de afwachtendheid voor de partijen.

Tot slot begint Gommers over de mogelijkheden van de kernprojecten in de Morten & Scheek. Met het akkerranden project kunnen ze op zich al mee aan de slag. En ook het composteren heeft ook economisch belang. Het Waterschap kan het zelf ook uitvoeren. Ze hebben alleen een trekker nodig die zorgt dat het echt gaat gebeuren. Dat is het belangrijkste. De partijen zijn het eens over de uitvoering, er is wel nog een beetje argwaan. Het is erg makkelijk om het *‘handje op*

te houden voor geld'. Als de partijen echt zouden willen hadden ze het best wel voor elkaar kunnen krijgen. Het is een gebrek aan urgentie'.

Conclusie

Vanaf het moment dat mevrouw Blom-Zandstra niet meer bij het project in het Groene Woud betrokken is, is Linde Gommers dus ingestroomd in het project. Ze is tot op het moment dat de subsidie van de provincie afliep intensief bezig geweest met het project in het Groene Woud namens Aequator. Tegenwoordig is ze er, dankzij de Landschappen van Allure, nog steeds min of meer bij betrokken. Dit geldt eigenlijk alleen nog voor het gebied in de Mortelen & Scheek.

Actoren: Bij het invullen van de actorenkaart valt op dat Gommers minder actoren benoemt dan Blom-Zandstra. Tevens acht ze de provincie, in tegenstelling tot Blom-Zandstra niet heel belangrijk voor het project. Coalities zijn er niet gevormd. Wel zijn er besprekingen met bepaalde groepen afzonderlijk gehouden zodat zij, vanwege oud zeer, vrij konden spreken.

Hulpbronnen: De publieke partijen zorgen voor geld en vergunningen. De private partijen hebben hun land als voornaamste hulpbron in deze casus.

Regels: In deze fase waren er nog geen regels, wel was er een juridisch niet bindende intentieverklaring waarin de partijen hun intentie konden vastleggen.

Discoursen: De belangrijkste discoursen voor de publieke partijen zijn *Klimaatadaptatie en natuur en multifunctioneel landgebruik*. Gommers vindt dit dat de publieke partijen dit als concepten ziet waar iets mee gedaan moet worden. Gebrek aan urgentie. Voor de private partijen is het *economische rendabelheid*.

Tot slot volgt de persoonlijke evaluatie van de 'PPS' in het Groene Woud. In dit geval dus de samenwerking in de voorbereidingsfase. Gommers beoordeelt de samenwerking, ondanks een sterke eindsprint, als moeizaam. Als grootste oorzaak noemt ze het gebrek aan urgentie bij de provincie: *'Het was een vinkje zetten voor de provincie.'* De urgentie van het project was bij zowel de publieke als private partijen slecht. Dit probleempunt wordt in het interview regelmatig vermeld. Doordat de publieke partijen de urgentie niet inzagen zagen ook de private partijen er het nut niet van in. Ook het feit dat er van tevoren bekend was dat er geen extra geld beschikbaar zou komen was problematisch.

Bijlage 4 Interview Frans van Beerendonk

Naam geïnterviewde: Frans van Beerendonk

Functie: Oud (bestuurs)lid, ZLTO, ANV en DB streekraad & boer in het Groene Woud

Locatie: Mosselaarweg 7, Best (woning)

Datum: 05-06-2012

Tijdstip: 14:30

Duur interview: 1 uur en 21 minuten

Frans van Beerendonk wordt gezien als een belangrijke expert in dit onderzoek omdat hij als (ex) bestuurslid van het ZLTO, de ANV en de DB streekraad veel kennis, en kennis uit een andere hoek heeft over het proces in het Groene Woud. Waar Blom-Zandstra en Gommers de casus zien vanuit de expert-invalshoek zien, ziet van Beerendonk het proces in het Groene Woud vanuit de invalshoek van het maatschappelijk middenveld en de marktpartijen. Tevens heeft hij op een andere manier samengewerkt met de publieke partijen dan de expertactoren. Waar de provincie Noord-Brabant de expert actoren betaalt voor (onafhankelijk) onderzoek en advies geldt dit niet voor van Beerendonk wat bijvoorbeeld kan leiden tot een andere mening over het handelen van de publieke partijen. Tevens wordt Van Beerendonk door zowel Blom-Zandstra als Gommers benoemd als belangrijk persoon in het Groene Woud. Zo wordt hij genoemd als een van de belangrijkste trekkers van het project. Doordat Van Beerendonk ook lid is geweest van het dagelijks bestuur van de streekraad, een organisatie met mensen uit allerlei sectoren zowel uit de publieke als de markt partijen, weet hij ook veel af van de visie van de betrokken gemeenten, waterschappen en de provincie Noord-Brabant. Het voornaamste doel van dit interview is aanvullende informatie over actoren die bij de vorige interviews nog onvoldoende aan bod zijn gekomen. Zoals bijvoorbeeld de visie van de gemeenten Waar Van Beerendonk meer kijk op heeft dan de vorige twee experts. Hierdoor komen er ook andere dingen aan bod in dit interview. Uit de vorige twee interviews is naar voren gekomen dat vooral de provincie uiteindelijk de stekker uit het project heeft getrokken. In dit interview zullen onder andere de motieven hiervoor aan bod komen.

De vraag waarmee het officiële interview mee wordt begonnen is de vraag of van Beerendonk lid van de Agrarische Natuur Vereniging is. Dit blijkt inderdaad te kloppen. Hij is hier zelfs voorzitter van geweest. Na een bepaalde tijd vond hij echter dat de tijd rijp was voor een nieuwe voorzitter, hier is hij dus mee gestopt: *‘Als je zelf te lang blijft zitten op dezelfde plek, dan ben je zelf een belemmering voor de vernieuwing.’* Daarom heeft van Beerendonk vorig jaar afscheid genomen van de ANV. Hij heeft deze ANV in deze regio wel helemaal zelf opgezet vanaf het begin af aan. Hij zat in het bestuur van een andere vereniging, het ZLTO toen men bezig was met het oprichten van de lokale agrarische natuurverenigingen. Buiten hun om werden deze verenigingen opgezet wat tot verantwoording leidde: Waarom richten ze deze buiten ons om op? Dit kon van Beerendonk niet plaats. Hier stelde hij vragen over en binnen de kortste keren om tafel waarna hij zich beschikbaar stelde als voorzitter. Hierna heeft hij eraan gewerkt om een ANV voor het gehele Groene Woud te realiseren, en niet voor elke gemeente eentje. Niet om beleidsmatig invloed te hebben maar wel om uitvoerende invloed te hebben. Iedereen kan lid worden van de ANV. Hierdoor zijn boeren wel nog dominant aanwezig maar zitten er ook wel degelijk andere mensen aan tafel. De boeren hebben net de overhand maar is er ook invloed van anderen. Het uitgangspunt dat een bestuurder van de ANV moet hebben is dat je iets voor jezelf doet, alles

doen voor het eigen belang. Niet als persoon maar voor de belangen van de vereniging. Hij heeft voor de ANV een flink aantal projecten opgezet in de loop der jaren.

De eerste zaken die Van Beerendonk met de ANV heeft gerealiseerd is een plan maken om van het Groene Woud een uniek landschap maken. Samen met de inwoners, gemeenten, natuurorganisaties en waterschappen bepalen hoe dit moest gebeuren. Waar moest dit plaatsvinden? Onder welke voorwaarden kan het worden uitgevoerd? Hoe krijg je boeren elkaar dat ze er mee aan de slag gaan? Hiervoor heeft Van Beerendonk instrumenten bedacht. Het plan werd uiteindelijk gehonoreerd maar men kreeg geen uitvoeringsgeld, niemand wilde ervoor betalen. Er waren geen instrumenten om geld mee uit te kunnen geven. Naar aanleiding van deze problemen heeft Van Beerendonk gezocht naar financieringsinstrumenten. De stimuleringsgraad voor groen blauwe diensten bleek een geschikt instrument hiervoor. Ze kwamen er hierna achter dat veel zaken tegenstrijdig waren met wat Brussel wilde. Brussel zag veel zaken als staatssteun voor individuele bedrijven, dit mocht niet. Hier heeft hij zich uiteindelijk doorheen geworsteld ondanks dat hij bijna de moed was verloren. De regeling die werd bedacht was dat gemeentes moesten samenwerken met andere partijen om de instrumenten ingevoerd te kunnen krijgen. Uiteindelijk werd de Europese structuur aanbesteding gewonnen door de ANV in het Groene Woud. De groen blauwe stimuleringsgraad kon hierdoor worden ingevoerd in het Groene Woud. De realisatie kon pas volledig plaatsvinden wanneer er voldoende geld beschikbaar voor wordt gemaakt. Alleen de beschikbaarheid van dat geld is echter iedere dag wel weer de vraag. Dit geld is tegenwoordig bijna niet meer beschikbaar. Dit allen speelde zich allemaal rond 2000 af.

Hierna wordt de aandacht naar de financiering van de huidige klimaatadaptatiepilots verlegd. Dit is weer een ander verhaal dan de groen-blauwe structuur zo blijkt. Voor de groen-blauwe structuur was de provincie nog wel te porren namelijk. Samen met het Waterschap, de provincie en de gemeentes was het eerste doel voor de ANV vooral gebiedsdoelen te formuleren voor klimaatadaptatie: *‘Wat moet er gebeuren zodat we hier iets mee kunnen’* De partijen kwamen er niet uit, iedereen had verschillende plaatjes voor zich hoe het project er uit moest komen te zien. Van Beerendonk wilde dat men met een *schone lei* het weer zou gaan proberen: *‘We moesten gewoon beginnen met een blanke muur: Wat willen we nou hebben?; Wie moet er wat bijdragen om dit te realiseren?; Wat heeft iedere partij eraan?; Welke partners zijn er nodig?; Zo gaan we dit doen.’* Niet iedere partij heeft hierin een even belangrijke rol, sommige partijen hoeven slechts geïnformeerd te worden. Er zou geen geld van de provincie komen voor de uitvoering, maar wel om een plan te maken. Samen met Aequator en Linde Gommers heeft Van Beerendonk hier hard aan getrokken en geprobeerd alle problemen vlot te trekken. Maar op dit moment is het project nog steeds niet financierbaar. *‘Wil je iets bereiken in dit gebied dan moet je alle partijen op een gelijke manier behandelen en aan tafel krijgen.’* Hierna moet je het pas hebben over de financiering, veel praten is hierin belangrijk. Als partijen zien dat ze voordeel hebben zijn ze veel sneller bereid te betalen. Dit geldt voor iedere partij: Waterschap, gemeente boeren en ondernemers. Hier moet je dus veel naar kijken. Van Beerendonk heeft geprobeerd om de sectoren cultuur, natuur en economie met elkaar te koppelen om zo financiën los te krijgen om zo dit soort zaken te kunnen realiseren. Door er een mooi gebied, een mooi landschap van maken wat de gemiddelde burger graag ziet er voor te zorgen dat de burger hier wat geld voor over heeft. Dit hoeft niet perse belasting te betekenen. Maar bijvoorbeeld geld achterlaten via accommodaties of inspanningen van lokale mensen in de regio: Multifunctioneel landgebruik in het gebied. Probeer er voor te zorgen dat het gebied zodanig aantrekkelijk te maken dat er

bezoekers komen door bijvoorbeeld wandel- en fietsroutes te realiseren. Door dit naast bestaande bedrijven te doen en door knooppuntensysteem te gebruik houd je dit betaalbaar en goed te onderhouden. Door dit knooppuntensysteem kun je bovendien heel het Groene Woud doorwandelen. Hier is Van Beerendonk nadrukkelijk mee bezig geweest en hier is in het gebied ook vrij veel in geïnvesteerd. *‘Dit ging goed omdat we hier in het Groene Woud het relatief goed met elkaar eens zijn. We zijn ook genegen om naar elkaar te luisteren. En dit valt niet mee in sommige gebieden. Als er vroeger iets werd gezegd over eigen dom door anderen hadden de mensen zo iets van waar bemoei jij je mee? Dit is van mij. Maar als je luistert naar de argumenten en je blijft aan tafel dan wordt het interessanter. Dit heb ik geleerd in mijn bestuurlijk leven. Ik heb geleerd dat van tafel lopen betekent dat je dan geen gesprekspartner meer bent. Je moet aan tafel blijven en praten Dan wordt er pas geluisterd naar je.’* Dit zijn dus de sterke punten van dit gebied: Alle sectoren zijn met elkaar in gesprek. Je zoekt elkaar op. Ik weet wie ik moet hebben. Als je dan vervolgens aan tafel zit met elkaar kom je pas verder.

Wie heeft nou eigenlijk het initiatief genomen bij de is hierna de vraag. Dit kwam voornamelijk van het dagelijks bestuur van de streekraad waar Frans toen lid van was. Brabants Landschap had 10 klimaatadaptatiepunten opgesteld. De beoelening was om de boeren onderdeel van de discussie te laten zijn. Het uitgangspunt van Frans was dat de boeren aan tafel kwamen en mee zouden praten. Daarna pas kijken wat dit allemaal gaat betekenen. Van Beerendonk heeft geprobeerd met iedereen te praten om te kijken hoe problemen snel konden worden opgelost. Dit leverde meteen zichtbare dingen op. Uiteindelijk kwam er wel geld voor het plan maar geen geld voor de uitvoering. De provincie zou Aequator en Alterra betalen om plannen te maken. De partijen konden elkaar niet vinden in dit idee. Er moest een project worden uitgevoerd. Brabants Landschap zag de meerwaarde van het project bovendien niet zo in, vooral in de tuin van Den Bosch. Dit moest men zo laten als het was was hun mening. Het Waterschap had hier ook bedenkingen in omdat er veel speelt sinds de vorige periode. Er is nog veel strijd met de boeren met het Waterschap over vernatting van het gebied als gevolg van een eerder project. Verder was er nog steeds het probleem wie is er verantwoordelijk voor het betalen van het project. Hier is men nog steeds niet over uitgepraat. De vraag was toen wat er nou wel kan in het gebied. Opnieuw beginnen met de witte muur: wat zijn de voordelen voor iedere partij? Wat heeft iedereen eraan? Wat kost het? Van Beerendonk weet niet hoe het er nu voorstaat. Hij heeft hier niet veel zicht meer op omdat hij weg is bij de ANV en het DB van de streekraad. Hij doet echter nog steeds wat dingen voor het gebied. Er is nu nog steeds vertrouwen in het gebied, zowel bij de boeren als bij anderen partijen. *‘Er mag geen wantrouwen zijn. Geen vertrouwen in elkaar is geen werkende systemen. Vertrouwen is de enige manier. Volstrekt vertrouwen is nodig om in het gebied te kunnen samenwerken.’* Hierdoor kan een project zonder al te veel geld van de grond komen. Doordat iedereen een bijdrage aan het project levert omdat iedere partij de voordelen van het project ziet en hierdoor meer genegen is om te betalen. Hierna kan men nagaan welk bedrag er nog wel met overheidsgeld te krijgen is. Van Beerendonk heeft geleerd dat je moet kijken waar je elkaar kunt vinden over waar geld beschikbaar is voor de realisatie. Kom elkaar tegemoet hierin. *‘Zo probeer ik te werken’.*

Hierna is de vraag of Van Beerendonk het meeste geprobeerd heeft om de partijen bij elkaar te brengen. Dit is juist. In principe heeft Van Beeredonk dit gedaan namens de streekraad, maar dit is echter niet geïnitieerd vanuit de streekraad. Frans is van mening dat hij niet per definitie namens de ANV of de de streekraad gehandeld heeft maar echt puur voor het project zelf. *‘Ik ben*

*bezig met het project en vraag me niet steeds af vanuit wie doe ik dit nou eigenlijk. Doe ik dit omdat ik bestuurslid ben van de ANV of de streekraad of doe ik dit omdat ik vind dat dit soort dingen moeten gebeuren. Dit laatste is het geval. Ik noem het gebedsverantwoordelijkheid. Ik ben dit begonnen omdat ik vind dat dit gebied de moeite waard is om iets voor te willen betekenen. Ik wil zelf invloed uitoefenen op datgene wat hier gebeurt. Niet mijn persoonlijke mening maar onze visie, gebiedsperspectieven.’ Het Groene Woud moet een Nationaal Landschap zijn waar ontwikkelingen mogelijk moeten kunnen zijn is zijn mening. Rekening houden met de cultuurhistorie en de landshappelijke elementen maar wel ruimte maken om te kunnen ontwikkelen. Hier heeft Van Beerendonk voor gestreven en naar gestreefd. Hij is van mening dat er ruimte gemaakt moet worden voor ondernemers, zoals bijvoorbeeld in de recreatiesector, en ook om te wonen en te kunnen werken. *‘Het gebied moet niet geconserveerd worden voor de eeuwigheid’* Door deze visie kon hij in de streekraad als geleding economie goed opschieten met bijvoorbeeld de geleding natuur: *‘Omdat we beiden wisten dat er voor beide zaken ruimte moest zijn’* .*

Hierna gaat het over de algehele visie van Van Beerendonk. Met zijn acties handelt hij niet puur voor zichzelf, niet voor zijn bedrijf. Hij wil wel zijn type bedrijf in het gebied behouden door ontwikkelingen toe te staan om met de markt mee te kunnen gaan. Zaken als grootschalige megastallen passen hier echter niet in. Hij komt op voor de ondernemers die met respect voor de omgeving ondernemen. Hij blijft voor deze ondernemers strijden zodat zij ruimte blijven behouden om te kost te kunnen verdienen. *‘Als de ondernemer geen perspectief meer ziet is het net als een vogel in een slechte biotoop: Dan gaat hij dood, verhuist hij of doet hij wat. Ik wilde het gebied levend houden hier’* Om dit te kunnen realiseren moet de regionale economie zich ontwikkelen en moeten ondernemers met elkaar leren werken. Er moeten afspraken zijn om een euro vaker in het gebied zelf rond te laten gaan. De euro moet niet meteen weg gaan naar een andere regio. Stedelijke en plattelandsnetwerken moeten met elkaar in verbinding gebracht worden. Deze kennen elkaar nog niet voldoende, er is nog onvoldoende uitwisseling tussen verschillende soorten bedrijven op verschillende locaties. Daarom wordt er geprobeerd om Groene Woud cafés op te richten die als doel hebben ondernemers met elkaar in contact te brengen. De bedoeling is dat men de ondernemers in het gebied zelf te laten ondernemen maar ze wel te helpen met bepaalde zaken.

Frans van Beerendonk is op dit moment niet meer betrokken bij het project. Op de vraag of hij nog wat heeft meegekregen van de Landschappen van Allure en of deze nog kansen bieden reageert hij pessimistisch: *‘Hier heb ik geen vertrouwen in. Ik betwijfel of die financiering nog goed komt. Het project zoals het er nu voorligt gaat niet door. Er is geen geld voor.’* Hij ziet de Landschappen van Allure als een soort investeringsregeling. Er is wel procesgeld beschikbaar gekomen voor het klimaatadaptatieproject in Het Groene Woud maar geen investeringsgeld. Dit geld gaat naar de grote structuren in het Groene Woud zoals de relatie stad-platteland. Hij betwijfelt of het project zelfstandig ooit nog doorkan. Het project maakt wel kans als het aansluit bij een groter geheel. Dit heeft hij toentertijd ook duidelijk gemaakt: *‘Niet aansluiten is geen schijn van kans.’* Maar zoals gezegd heeft hij geen volledig zicht meer op het project. Wel wordt hij nog af en te gevraagd mee te denken bij bepaalde projecten.

Hierna is er overgegaan op het invullen van de actorenkaart. Hiervoor is een overzicht van partijen die aanwezig waren bij twee besprekingen als hulpmiddel gebruikt. Gekozen is voor de

periode waarin Van Beerendonk betrokken was bij het klimaatadaptatieproject in het Groene Woud. Opvallend is dat Van Beerendonk ook de mate van invloed van de woordvoerders van de betrokken partijen beoordeelt in plaats van de organisaties zelf. Ondanks het feit dat er benadrukt wordt dat het om de organisaties gaat neemt hij bij de argumenten ook tekortkomingen van de woordvoerder s mee van de betrokken organisaties. Over zijn eigen positie in het proces is hij duidelijk: *“Laat ik het anders zeggen als ik geen initiatief had genomen was er niks van gekomen”* Als lid van het dagelijks bestuur van de streekraad had Van Beerendonk veel verschillende ingangen. Hierdoor heeft hij mensen aan tafel gebracht van verschillende kanten. De provincie kon alleen wat bedenken als er concreet kon worden gemaakt wat het project waard zou zijn. Er moest concreet worden aangegeven wat het resultaat zou zijn. Dit ging van Beerendonk te ver. Het project moet dienen als opstap om gezamenlijk aan te slag te kunnen gaan. Er moet een gebiedsvisie gecreëerd worden waarin staat wie wat moet doen. Van Beerendonk geeft toe ruzie hierover gemaakt te hebben met mevrouw van Herwaarden van de provincie Noord-Brabant omdat hij het volstrekt oneens met haar was. Dit terwijl het 1^e stuk van het project er goed werd samengewerkt met de provincie. Brabants Landschap en het Waterschap wilde meedoen maar de provincie niet. Zij hebben de stekker eruit getrokken, ze hadden geen geld meer beschikbaar voor bepaalde zaken. Over het ZLTO markt van Beerendonk op dat hij vindt dat ze te strak naar alleen de boeren kijken. De experts leveren de broodnodige informatie maar hebben niet veel invloed op het proces. Ze hebben wel bijeenkomsten georganiseerd. Met sommige mensen die naar deze bijeenkomsten kwamen was het moeilijk dingen te regelen terwijl met bazen die niet aanwezig zijn dingen wel zijn te regelen. Dit komt omdat zij specifieke concrete opdrachten meekregen waar ze zich aan dienden te houden. De visie over de mensen van de provincie is dat zij punten moesten scoren. Hier had Frans geen goed gevoel bij. Over van Herwaarden van de provincie zegt hij: *‘Ze wilde meteen rendement zien voor het geld dat de provincie erin stak. Dat gaat niet. Ze wil iets kopen in de winkel’*. Niet op het niveau van de directeur maar op het uitvoeringsniveau moet er vertrouwen gekweekt worden om zaken voor elkaar te krijgen. Van Haaften had dit wel maar van Herwaarden had dit absoluut niet. Van Van Herwaarden moesten er bepaalde zaken gerealiseerd worden in 2010 en dat ging niet. Opvallend is dat Van Beerendonk vooral redeneert vanuit het oogpunt van de gehouden bijeenkomsten, welke partijen en vooral welke mensen hebben veel invloed uitgeoefend op het proces? Wie heeft goed meegedacht en meegewerkt. De experts zijn op hun eigen manier belangrijk voor Van Beerendonk. Experts leveren de nodige informatie aan voor Frans. Hij wil wetenschappelijke onderbouwing hebben voor zijn argumentatie van plannen, daarom zijn deze experts belangrijk. Ze zijn echter niet echt belangrijk voor het proces zelf. Ze leveren de broodnodige informatie om een project te kunnen verdedigen en houvast te bieden. Over de vraag of er nou sprake is van dubbelenpetten problematiek bij Van Oers reageert hij ontkennend: Van Oers is een zelfstandig ondernemer min of meer. Hij verhuurt zichzelf vanuit zijn eigen bureau. Hij kreeg opdrachten die hij uitvoerde, hierdoor heeft hij geen echte invloed gehad. Betrokken mensen die zowel bestuurlijk als uitvoerend bezig zijn met het project zijn handiger om mee samen te werken is zijn mening. Indien mensen bestuurlijk kunnen worden aangesproken is het makkelijker om dingen van de grond te krijgen. *‘Indien uitvoerende mensen weten dat ik contact heb met bazen lopen ze toch vaak net iets harder’*. Als ik iets wil moet ik mijn best doen omdat hij anders (Frans) mijn baas erover polst. *‘De houding van het Brabants Landschap en de Waterschappen was positief. In ieder geval een stuk positiever dan die van de provincie Noord-Brabant. Indien het project op korte termijn geen producten zou afleveren wilde de provincie*

niet meewerken. Van Beerendonk was geïrriteerd door deze houding van Van Herwaarden. *‘Als je iets wil bereiken met 3 partijen moeten alle drie de partijen ook iets bereiken. Zo niet dan doet niet iedereen mee. Dit mistte ik bij de provincie, ze keken alleen naar zichzelf.’*

Hoe was het gesteld met de politieke steun voor het project? De provincie weet zelf niet waar ze ja of nee tegen zeggen, ze krijgen iets voorgelegd. Het is geen politiek besluit geweest om project niet uit te voeren. *‘De politiek zegt slechts dat er geen geld meer beschikbaar is voor dit type dingen. Ze maken een keuze.’* De ambtenaren krijgen de opdracht iets uit te werken. Hierna krijgen ze vanuit de Provinciale Staten te horen dat er geen geld meer is voor dit type projecten. Een Provinciale staten lid weet eigenlijk niet waar ze precies nee tegen gezegd hebben.

Wat had er nou beter gekund in het Groene Woud? Partijen hebbe geen zin om mee te werken aan een project als er geen kans is op een vervolg. Er is geprobeerd om het project ergens anders onder te brengen maar de provincie was hier niet gevoelig voor. Er moet een product klaarliggen voor de provincie waar ze mee kunnen scoren. Dit zat er niet in. De uitvoerder namens de provincie had last van een soort korte-termijn visie, er moest meteen resultaat te zien zijn. Als je boer of ondernemer bent in het gebied kun je niks met deze visie. Je gaat voor een bepaalde visie of ontwikkeling. Indien de provincie zegt we moeten keuzes maken en we kiezen hier niet meer voor kan de boer hier niet altijd in meegaan. De boer kan niet zoals de provincie dat wel kan ineens stoppen of een totaal andere kant op, je gaat door met hetgeen wat je aan het doen was. Dit terwijl de provincie kan simpelweg zeggen we stoppen hiermee en we sturen de betrokken mensen van ons naar huis. Doordat de provincie de stekker uit het project trok nam het enthousiasme van de boeren ook sterk af. *‘Voetballen doe je met 11 man. Als de verdedigers niet meer meedoen heb je een groot probleem.’* Als er voldoende geld was geweest was de provincie waarschijnlijk wel gewoon doorgegaan met het project. De beslissing was een keuze door geldgebrek, hierdoor vallen bepaalde dingen af. Er is wel banaal geredeneerd door de provincie is Frans zijn mening. Wij zijn echter bezig met de ontwikkeling van het gebied en moeten door. We kunnen niet op een andere manier door nu, die andere manier is er niet. We moeten duurzaam handelen en rekening houden met de omgeving. Het heeft bij dit soort projecten altijd de tijd nodig om tot het besef te komen dat bepaalde dingen nodig zijn om uitgevoerd te worden. Om wie het nou gaat, de provincie boeren of andere organisaties. *‘De trein stopt niet helemaal maar gaat net iets anders dan je dacht. Als jij iets wil realiseren en je kunt het niet betalen, dan ga je kijken of je verbindingen gelegd kunt krijgen. Verbindingen zijn de sleutel tot dit soort ontwikkelingen. Door verbindingen, netwerken en knooppunten aan te leggen gebeurt er wat in de regio.’*

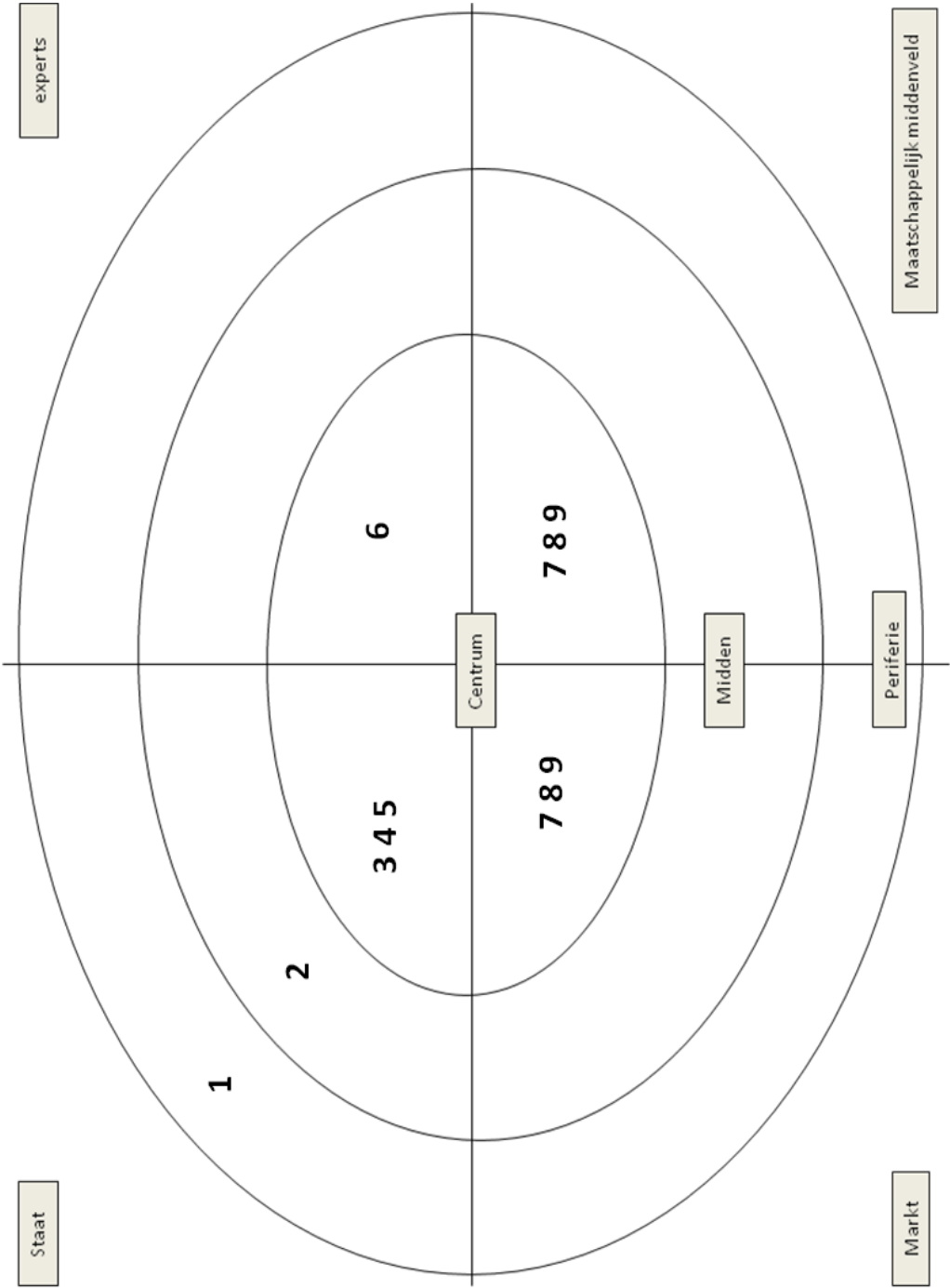
Nu rest de vraag hoe Van Beerendonk de samenwerking beoordeelt in het Groene Woud. De samenwerking is goed te noemen in het gebied. Er was alleen geen geld meer, maar dit had geen directe invloed op de samenwerking. Het project heeft tijd nodig. Frans is ervan overtuigd dat het goed gaat komen. Het project gaat gewoon op een andere manier rond komen. *‘De trein stopt niet, misschien even, een andere lijn of een ander station. Dingen gaan door. Wereld houdt niet op als provincie geen geld meer heeft. Ben ik van overtuigd. Dingen zijn gewoon lastiger en duren langer.’* De ANV is nu bezig dingen uit te voeren op bedrijfsniveau. Dit soort dingen gaan gewoon door, alleen op een andere schaal en met andere mensen. Hij is ervan overtuigd dat er wordt doorgegaan op een andere manier, in een andere vorm, met andere mensen en met ander geld. De meerwaarde zit in het feit dat het netwerk er nog is, mensen vinden elkaar nu makkelijker. Dit

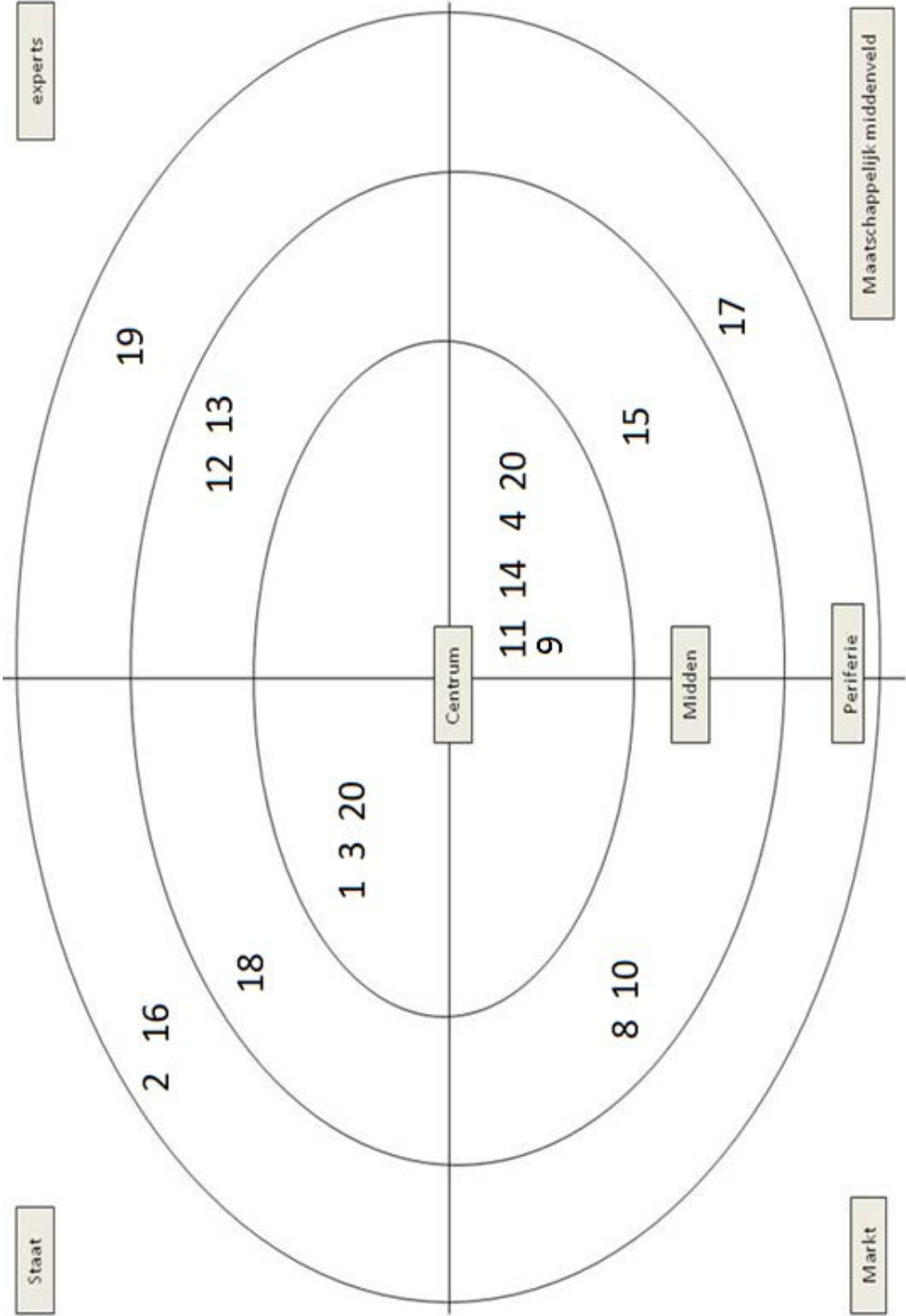
pakken ze niet meer af. *'We vinden elkaar nu makkelijk'*. De provincie is niet alleen maar negatief in dit verhaal, er is alleen geen geld.

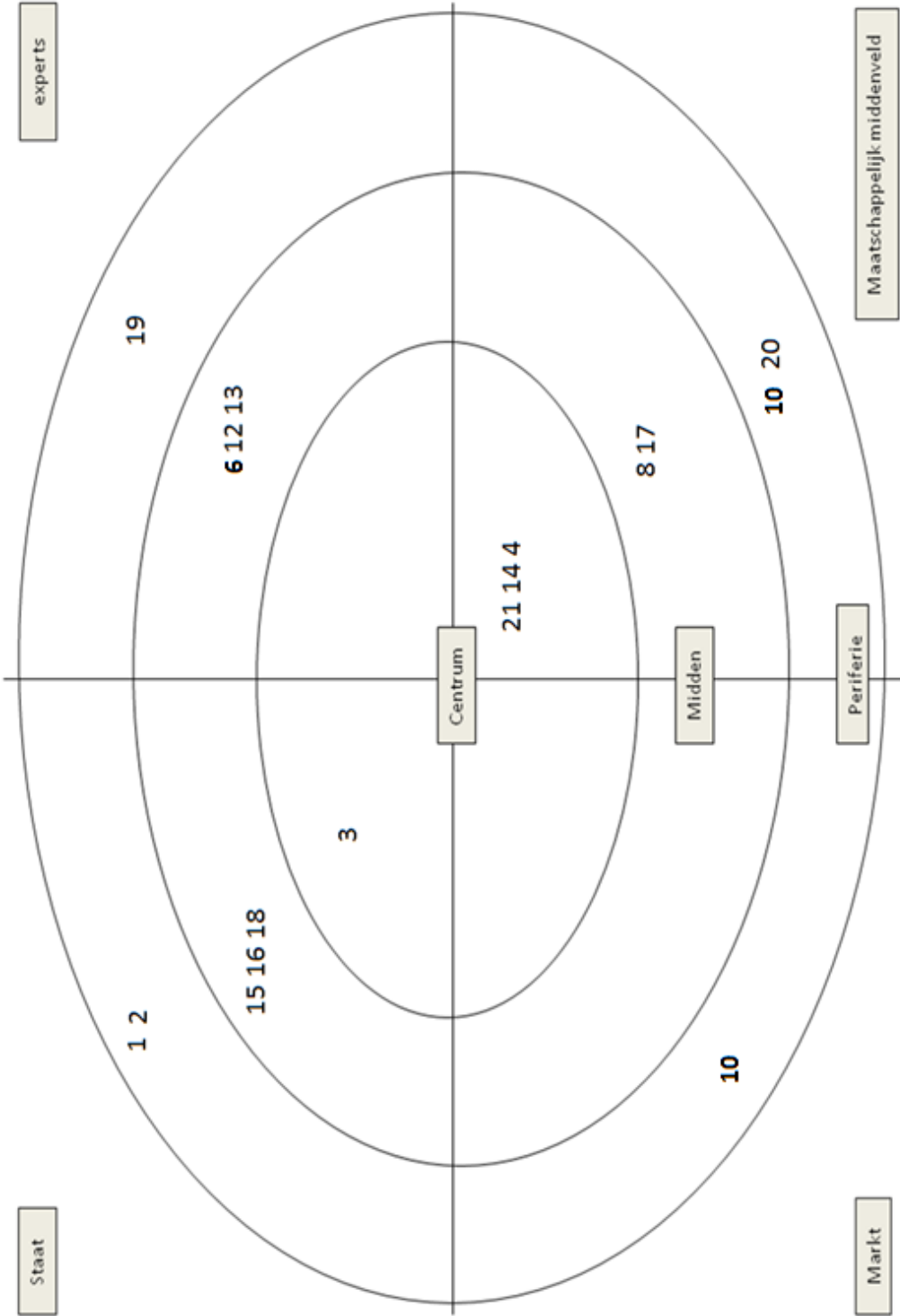
Tot slot is de vraag wat er nou nog meer niet goed gegaan is in het vroege Woud, op het geldgebrek na. Zijn mening is dat de provincie niet de juiste mensen op de juiste plaats had: *'Andere mensen binnen de provincie hadden het project wel voor elkaar gekregen. Het barst van de potjes met geld, deze moeten echter heel specifiek ingezet worden. De mensen van de provincie waren niet in staat deksels los te maken en zo geld bij elkaar te leggen. Vanwege verantwoording is dat erg lastig. Iedereen moet kunnen scoren met hun eigen potje geld. Ik vind dit meer dan belachelijk. Er is teveel gefocust op specifieke potjes, dit project kan er helaas niet mee worden uitgevoerd. Er is alleen naar de aparte, specifiek potjes gekeken.'* Dit resulteerde, zoals gezegd, in 'pinnige' gesprekken met de provincie.

Conclusie

Het doel van dit interview was voornamelijk om aanvullende informatie, die in de vorige twee interviews nog niet aan bod waren gekomen, te verkrijgen uit dit interview met Frans Van Beerendonk. Vanwege het feit dat Frans van Beerendonk zowel in het bestuur heeft gezeten van de ANV, de ZLTO en de streekraad heeft hij veel ingangen uit verschillende sectoren. Daarom heeft Van Beerendonk ook een andere visie op bijvoorbeeld de beweegredenen van de publieke partijen en partijen uit het maatschappelijk middenveld. De aandacht is onder andere uitgegaan naar de publieke partijen en de beweegredenen van de publieke partijen. Heel veel nieuwe bevindingen heeft dit niet opgeleverd. De provincie moest keuzes maken en koos er voor om geen geld meer uit te geven aan de klimaatadaptatieprojecten in het Groene Woud. Dit was geen directe politieke keuze maar eerder een afweging. *'De politiek zegt slechts dat er geen geld meer beschikbaar is voor dit type dingen. Ze maken een keuze.'* Van Beerendonk heeft echter wel het een en ander aan te merken op de handelwijze van de provincie. Zo vindt hij dat niet de juiste mensen op de juiste plaats zaten. Vooral Karin van Herwaarden keek te veel naar de korte termijn en wilde meteen concrete resultaten zien: *'Ze wilde meteen rendement zien voor het geld dat de provincie erin stak. Dat gaat niet. Ze wil iets kopen in de winkel'* Dit was onrealistisch volgens Frans. Ook is Van Beerendonk van mening dat de mensen die er op dat moment zaten bij de provincie niet in staat waren de subsidiepotjes op een juiste manier te gebruiken: *'Andere mensen binnen de provincie hadden het project wel voor elkaar gekregen. Het barst van de potjes met geld, deze moeten echter heel specifiek ingezet worden. De mensen van de provincie waren niet in staat deksels los te maken en zo geld bij elkaar te leggen. Vanwege verantwoording is dat erg lastig. Iedereen moet kunnen scoren met hun eigen potje geld. Ik vind dit meer dan belachelijk. Er is teveel gefocust op specifieke potjes, dit project kan er helaas niet mee worden uitgevoerd. Er is alleen naar de aparte, specifiek potjes gekeken.'*

Bijlage 8 Legenda actorenkaarten

1. Provincie Noord-Brabant
2. Gemeente Tilburg & Gemeente Den Bosch
3. Waterschap Dommel & Waterschap AA en Maas
4. Brabants Landschap
5. Staatsbosbeheer
6. Adviesbureau Aequator
7. Boeren in het Groene Woud
8. ZLTO- Zuidelijke Land - en Tuinbouw Organisatie
9. ANV- Agrarische Natuur Vereniging
10. Duinboeren
11. Den Bosch streekraad
12. Wageningen University
13. Plant research International & Alterra
14. Streekhuis Meierij & Het Groene Woud
15. Brabantse Milieu Federatie
16. ECNC- Europees Centrum voor Natuurbescherming
17. Bosgroep Zuid Nederland
18. Directie landelijk gebied
19. Louis Bolk instituut
20. Van Oers Streekhuis & Provincie Noord Brabant (Van Oers behartigt meerdere belangen)
21. Frans van Beerendonk

